

ALTINCI ÇAĞIRIŞ
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
MİLLİ MƏCLİSİNİN
NÖVBƏDƏNKƏNAR
II SESSİYASI İCLASININ

PROTOKOLU № 16

Milli Məclisin iclas salonu.
5 iyun 2020-ci il.

İclasa Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin
Sədri S.Qafarova sədrlik etmişdir.

İclasda Milli Məclisin 115 deputatı iştirak etmişdir.

Qeydiyyat	(saat 11.07 dəq.)	
İştirak edir		106
Yətərsay		83

İclasa dəvət olunmuşlar:

Samir Şərifov, Azərbaycan Respublikasının maliyyə naziri.

İsmayıl Hüseynov, Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsi sədrinin birinci müavini.

Azər Bayramov, Azərbaycan Respublikası maliyyə nazirinin müavini.

Sevinc Həsənova, Azərbaycan Respublikası iqtisadiyyat nazirinin müavini.

Vüqar Gülməmmədov, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının sədri.

Natiq Şirinov, Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Dövlət Vergi Xidmətinin baş idarə rəisi.

Fazil Fərəcov, Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin şöbə müdiri.

İclasın gündəliyinə aşağıdakı məsələlər daxil idi:

1. Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə komissiyasının üzvlərinin təyin edilməsi haqqında.

2. Azərbaycan Respublikasının 2019-cu il dövlət büdcəsinin icrası haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

3. “Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

4. Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

Qeyd: 2020-ci ilin mart ayında Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı COVID-19 koronavirusunun törətdiyi yoluxucu xəstəliyi pandemiya elan etmişdir. Bu pandemiya qarşı ölkəmizdə həyata keçirilən tədbirlərlə əlaqədar Milli Məclisin 21 deputatı plenar iclas salonunun lojasında əyləşdiyinə görə əl qaldırmaqla səs vermişdir.

Aşağıdakı məsələlər müzakirə edilmişdir:

Gündəlik haqqında.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Səfa Mirzəyev, Aqil Abbas, Naqif Həmzəyev, Vahid Əhmədov, Siyavuş Novruzov, Əli Hüseynli, Ceyhun Məmmədov, Zahid Oruc, Bəhrüz Məhərrəmov

Təklif: Gündəlik qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 11.10 dəq.)

Lehinə 114

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 1

İştirak edir 115

Nəticə: Qəbul edildi

1. Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə komissiyasının üzvlərinin təyin edilməsi haqqında.

Çıxış etmişdir: Sahibə Qafarova

Təklif: Qərar qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 11.38 dəq.)

Lehinə 113

Əleyhinə 1

Bitərəf 0

Səs vermədi 1

İştirak edir 115

Nəticə: Qəbul edildi

2. Azərbaycan Respublikasının 2019-cu il dövlət büdcəsinin icrası haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Tahir Mirkişili, Samir Şərifov, Vüqar Gülməmmədov, Sadiq Qurbanov, Aydın Mirzəzadə, Fazil Mustafa, Elşən Musayev, Azər Badamov, Əli Məsimli, Qüdrət Həsənquliyev, Azay Quliyev, Mələhət İbrahimqızı, Qənirə Paşayeva, Tahir Kərimli, Musa Qasımlı, Aydın Hüseynov, Hicran Hüseynova, Aqiyə Naxçıvanlı, Siyavuş Novruzov, Rauf Əliyev

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 13.11 dəq.)

Lehinə 105

Əleyhinə 3

Bitərəf 1

Səs vermədi 1

İştirak edir 110

Nəticə: Qəbul edildi

3. “Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Əminə Ağazadə, Qüdrət Həsənquliyev, Jalə Əliyeva, Hicran Hüseynova, Siyavuş Novruzov, Ziyafət Əsgərov, Əli Hüseynli

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 13.32 dəq.)

Lehinə 101

Əleyhinə 2

Bitərəf 0

Səs vermədi 1

İştirak edir 104

Nəticə: Qəbul edildi

4. Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Əminə Ağzadə, Fazil Mustafa, Qüdrət Həsənquliyev, Ziyafət Əsgərov, Aydın Hüseynov

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 13.57 dəq.)

Lehinə 100

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 100

Nəticə: Qəbul edildi

**Azərbaycan Respublikası
Milli Məclisinin Sədri**

S.QAFAROVA

MİLLİ MƏCLİSİN İCLASI

5 iyun 2020-ci il. Saat 11.

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri
Sahibə Qafarova sədrlik edir

Sədrlik edən. Xoş gördük, hörmətli deputatlar, hörmətli media nümayəndələri. Hörmətli həmkarlar, xahiş edirəm, qeydiyyatdan keçək.

Qeydiyyat	(saat 11.07 dəq.)
İştirak edir	87
Yetərsay	83

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov, *Milli Məclis Aparatının Milli Məclisin, komitələrin və komissiyaların işinin təşkili şöbəsi müdirinin müavini.*

Qeydiyyatdan 19 deputat keçmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, yetərsay var.

Hörmətli həmkarlar, gündəliyin təsdiqinə keçməzdən əvvəl mən bir məsələni qeyd etmək istəyirəm. Bildiyiniz kimi, dünən Azərbaycan Respublikasının Baş naziri cənab

Əli Əsədov ölkə vətəndaşlarına müraciət edib, Nazirlər Kabineti yanında operativ qərargahın məlumatı yayılıb. Son vaxtlar vətəndaşların əksəriyyəti karantin rejiminin tələblərinə əməl etmədiyinə görə ölkədə koronavirusla bağlı epidemioloji vəziyyət pisləşib, xəstəliyə yoluxanlar ilə sağalanlar arasında ciddi fərq yaranıb. Karantin rejiminin yenidən sərtləşdirilməsi qərara alınıb. Şənbə və bazar günləri Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Lənkəran şəhərlərində və Abşeron rayonunda əhalinin yaşayış yerlərini və ya olduğu yerləri tərk etməsi qadağan edilib. Əhalidən xüsusi karantin rejiminin tələblərinə əmək etmək tələb olunur.

Bununla əlaqədar, mən də deputatlardan, parlament Aparatının və İşlər İdarəsinin əməkdaşlarından tələb edirəm ki, karantin rejiminin tələblərinə ciddi riayət etsinlər, müəyyən edilmiş yerlərdə hökmən tibbi maskalardan və digər qoruyucu vasitələrdən istifadə etsinlər, sanitariya-gigiyena qaydalarına əməl etsinlər. Mən düşünürəm ki, bizim iclasımızı işıqlandıran media nümayəndələrinin də bu tövsiyələrə əməl etməsi yaxşı olardı.

Hörmətli həmkarlar, iyunun 3-də möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin Tərtərdə Dövlət rənzləri muzeyinin açılışında iştirak edərkən maskadan istifadə etməsi, düşünürəm ki, hər birimiz üçün nümunə olmalıdır. Hər bir vətəndaş öz şəxsi məsuliyyətini dərk etməli, operativ qərargahın tələb və tövsiyələrinə əməl etməlidir. Hər kəs bilməlidir ki, Azərbaycan dövləti virusa qarşı mübarizədə bütün lazımi tədbirləri həyata keçirir. Möhtərəm Prezidentimizin Ağcabədidə “ASAN Həyat” kompleksinin açılışında qeyd etdiyi kimi, Azərbaycan koronavirusa qarşı mübarizədə nümunəvi ölkədir. Beynəlxalq ictimaiyyət, o cümlədən Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı da ölkə-

mizdə atılmış məqsədyönlü və səmərəli addımlara yüksək qiymət verib. Bu tədbirlər onu göstərir ki, Azərbaycanda həyata keçirilən siyasətin mərkəzində ölkə vətəndaşı dayanır və onun sağlamlığı hər şeydən də öndə gedir.

Hörmətli həmkarlar, siz bilirsiniz, bu gün qısaldılmış iş rejimi elan edilib. İndi isə biz gündəliyin qəbul olunmasına münasibət bildirək. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 11.10 dəq.)
Lehinə	93
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	94
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, sizdə vəziyyət necədir?

Ş.Şabanov. Lehinə 21 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, gündəlik qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, indi isə gündəlik ətrafında müzakirəyə başlayırıq. Başlamazdan əvvəl, Səfa müəllim, dünən məlumat oldu ki, saxladığımız siyahı, deyəsən, texniki səbəbdən silinib. Xahiş edirəm, Siz bu barədə məlumat verin.

S.Mirzəyev, *Milli Məclis Aparatının rəhbəri.*

Hörmətli xanım Sədr, hörmətli deputatlar. Keçən dəfə Siz göstəriş vermişdiniz ki, siyahı saxlanılsın, ancaq çox təəssüf, texniki səbəbdən bu, mümkün olmayıb, üzrlü hesab edin. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Səfa müəllim, çox sağ olun. İndi isə 31 nəfər yazılıb, bizim 30 dəqiqə vaxtımız var. Ona görə də üç dəqiqəlik çıxışlar olacaq, neçə nəfərə çatsa, o qədər

şəxsə söz veriləcək. Aqil Abbas. Aqil müəllim, buyurun.

A.Abbas. Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, hörmətli həmkarlar! 2018-ci ildə Qarabağ xanlığının 270 illiyi oldu. Mən yazdım, burada da demişdim, amma Tarix İnstitutu, çox təəssüf ki, Allahın bir konfransını da keçirmədi. Ərindilərimi, yoxsa, nə idi? Eyni zamanda, həmin vaxt Xankəndinin Stepanakert adlanmasının 95 illiyi idi. Xankəndinə dünyanın hər yerindən qonaq dəvət elədilər, səsle-küylə, konsertlə 95 illiklərini qeyd elədilər. Nədənsə biz bunu unutduq. Bu, məsələnin bir tərəfi.

İndi də Şuşanın salınmasının 270 illiyidir. Hələ ki, burada nə bir tərpəniş var, ilin yarısı gedib, nə bir yazan, nə də bir deyən var, bir tədbir keçirən də yoxdur. Mən əlaqədar təşkilatlardan xahiş edirəm, eləcə də deputat qardaş-bacılarımdan dəstək gözləyirəm ki, bu 270 illiklə əlaqədar müəyyən tədbirlər həyata keçirilsin.

Qarabağ xanlığı 1778-ci ildə Bayatda qurulub, bunu hamımız bilirik. Tarixi təkrar etməyim. Bayat kəndi hələ durur, Şuşanı quran da Bayat kəndindəndir, Pənah xan. Heç olmasa, orada bir konfrans keçirmək, insanları dəvət eləmək olar, bildirmək olar ki, qardaş, bu xanlığı biz qurmuşuq. Eyni zamanda, bilirsiniz, Rusiya ilə bağlanan müqavilədə də bir erməni imzası yoxdur, İbrahim xanın imzasıdır.

Doğrudanmı, biz tariximizi deyirik, keçirik, amma Qarabağ xanlığının tarixinə və Şuşanın tarixinə bu qədər də laqeydlik edirik. Ona görə mən xahiş edirəm, hörmətli Sədr, bu məsələni aidiyyəti yerlərdə Siz, burada oturan həmkarlar qaldırsınlar. Sözümlə bu qədər, var olun.

İkinci də karantinə əməl eləmək borcumuzdur. Siz bayaq dediniz, möhtərəm Prezident də nümunə göstərmişdi, qapalı yerlərdə maska ilə gəzdi. Ondan da nümunə götür-

məliyik. Diqqətinizə görə sağ olun.

Adil müəllim, Sizə də təşəkkür edirəm. Sizin sosial şəbəkə ilə bağlı sözləriniz var idi, “Ədalət” qəzetində biz onu manşetdə vermişdik və o məsələdə axıra qədər də dəstək duracağıq. Sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Aqil müəllim. Hörmətli həmkarlar, yuxarı cərgədən üç nəfər yazılıb, Naqif Həmzəyev, Ceyhun Məmmədov və Bəhruz Məhərrəmov. Şakir müəllim, Siz siyahını bilirsiniz, xahiş edirəm, bir nəfərdən bir təmin eləyin. İndi isə Naqif Həmzəyev, buyurun.

N.Həmzəyev. Hörmətli Sahibə xanım, əziz deputatlar, KİV nümayəndələri, hər birinizi salamlayıram. Sahibə xanım, mən istəyirəm, fürsətdən istifadə edib, Azərbaycan hökumətinə, xüsusən cənab Prezidentimizə Hindistandan Azərbaycana gəlmiş vətəndaşlar adından təşəkkür edirəm. Bilirsiniz ki, bu karantin müddətində dünyanın müxtəlif ölkələrində Azərbaycan vətəndaşları qalmışdılar və dövlətimizin birbaşa dəstəyi nəticəsində 10 mindən çox vətəndaşımız çarter reysləri ilə Azərbaycana gətirildi. Çox təəsüf olsun ki, Hindistanın müxtəlif ştatlarında da bizim vətəndaşlarımız qalmışdı və onların Azərbaycana gətirilməsi mümkün oldu. Mən cənab Prezidentimizə, hökumət nümayəndələrinə və xüsusilə Azərbaycanın Hindistandakı səfirinə və Gürcüstandakı səfirimizə təşəkkür edirəm.

Bilirsiniz ki, karantin müddətində virtual dərslər könüllülük prinsipi ilə həyata keçirilirdi. Tələbələrdən də kimin imkanı var idisə, bu dərslərə qoşulurdu. Amma indi bizim tələbələr belə bir halla rastlaşblar, bəzi universitetlər bu dərslərdə iştirak etməyən tələbələrə çətinlik yaradırlar. Gəlin, etiraf edək ki, hər bir tələbənin imkanı olmaya bilər. Hər kəsin internetə çıxışı, lazımi texniki avadanlıqları yoxdur. Sahibə xanım, xahiş edirəm, mümkündürsə,

bizim aidiyyəti komitəmiz nazirlik qarşısında bu məsələni qaldırsın. Yəni onsuz da çətin vəziyyətdəyik və çalışaq ki, bu dönm tələbələrimizi çox incitməyək. Çalışaq ki, onlar bu semestri rahatlıqla başa vursunlar. Onsuz da Təhsil Nazirliyinin də, Nazirlər Kabinetinin də təlimatı var və maksimum çalışaq ki, heç bir narazılıq olmasın və biz növbəti dönmə hazır vəziyyətdə gələ bilək.

Həmçinin karantin rejimi ilə əlaqədar olaraq, bilirsiniz, Bakıdan sonra ikinci yoluxma halı, təəssüflər olsun ki, Gəncədə qeydə alınır. Gəncə şəhərində də vətəndaşlar karantin rejiminə əməl etmirdilər. Çox təəssüflər olsun ki, bizim bəzi vətəndaşlarımız özlərində bu virusa yoluxmanın əlamətlərini hiss etsələr də, təcili tibbi yardım stansiyasına zəng etmirlər. Qorxurlar ki, onlarda bu virus aşkarlanarsa, özləri ilə yanaşı, yaxın qohumlarını və ətrafında olan insanları da karantinə apararlar. Bununla bağlı, mən düşünürəm ki, maarifləndirmə işləri aparmalıyıq. Çünki həmin şəxslər daha sonra ağır vəziyyətdə xəstəxanalara gəlirlər və həkimlərimizi çox çətin vəziyyətdə qoyurlar. Mən də fürsətdən istifadə edib, hər kəsi karantin rejiminə əməl etməyə çağırıram və inanıram ki, biz yalnız birlikdə bu virusa qalib gələ bilərik. Çox sağ olun, təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Naqif müəllim, çox sağ olun. Maarifləndirmə işini tək burada yox, elə orada Gəncədə də aparmaq lazımdır. Düşünürəm ki, indi seçiciləriniz Sizə qulaq asırlar və nəticə çıxaracaqlar. Vahid müəllim, sualınız var?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Təklifiniz? Buyurun.

V.Əhmədov. Sualım yoxdur, keçən dəfə bizə çatanda siyahını bağladınız, ona görə mən çıxış üçün 3 dəqiqə istəyirəm.

Sədrlik edən. Vahid müəllim, Sizdən qabaqda da ya-

zılanlar var idi. Siz iki dəfə yazılmışdınız, buyurun, çıxış eləyin.

V.Əhmədov. Deməli, keçən iclasda burada torpaq islahatı ilə əlaqədar olaraq bir məsələyə toxunuldu. Doğrudan da, 1993-cü ildə Heydər Əliyev hakimiyyətə gələndən sonra çox ciddi islahatlar həyata keçirilməyə başlandı. O vaxt mən, Eldar İbrahimov Milli Məclisdə təmsil olunurduq. Torpaq islahatı, özəlləşdirmə ilə əlaqədar olaraq göstərişlər verdi və mən deyərdim ki, Azərbaycanda analoqu olmayan torpaq islahatı həyata keçirildi. SSRİ məkanında ilk dəfə olaraq torpaq, demək olar ki, xüsusi mülkiyyətə verildi. Burada bir sıra məqamlar oldu, insanlar müəyyən şikayətlər elədilər, mən hesab edirəm, onun heç bir əsası yoxdur.

Amma bir məsələ var, çox ciddi məsələdir. Keçən dəfə Razi Nurullayev o məsələyə toxundu. Əsas örüş, yaylaqlar məsələsidir. Yəni örüş, yaylaqlar o vaxt sovet dağılanda, torpaq islahatı gedəndə heç kimə verilmədi. Sonradan Nazirlər Kabineti qərar verib örüş, yaylaq yerlərini yerli icra hakimiyyəti orqanlarına tapşırırdı ki, bölüşdürsünlər. Yerli icra hakimiyyəti orqanları da 100 hektarlarla torpaqları, örüş sahələrini kənar insanlara verdilər. Faktiki olaraq yerli əhali örüş sahəsindən məhrum oldu, yerli əhaliyə örüş sahəsi çatmır. Ona görə də bu gün fikir verirsinizsə, mən baxıram, Bərdədə, Tərtərdə, İmişlidə, Neftçalada, bizim şimal zonasında örüş yerləri ilə əlaqədar çox ciddi problemlər var. Biz bununla əlaqədar müraciətlər etmişik.

Mən belə hesab edirəm ki, ümumiyyətlə, bununla əlaqədar xüsusi qanun qəbul etməliyik, ya da Azərbaycan Respublikasının Baş naziri hansısa qərar imzalamalıdır. Örüş sahələri ilk olaraq yerli adamlara verilməlidir. Yerli əhali arasında 1000, 1200, 1500 qoyunu olan insanlar var,

otarmağa yer tapa bilmirlər. Ona görə xahiş edərdim ki, cənab Baş nazirin, – o cümlədən Aqrar komitənin sədri Tahir müəllimə də dedim, – bu məsələ ilə məşğul olması lazımdır və ölüş torpaqlarını qaydaya salmaq lazımdır. Çünki elə yerlər var ki, mən açığını deyirəm, çox ciddi qarışdırmalar var. Yerli əhali otlaqlara girə bilmir, amma kənar insanlar, açığını Sizə deyim, yuxarıdan da yaxşı dəstəkləri var, başçılara da imkan vermirlər ki, həmin ölüş torpaqlarını yerli əhaliyə versinlər və buradan zəng vururlar, verirlər kənar adamlara. Bu yaxınlarda bizdə, Qubada ciddi hadisə baş vermişdi. Biz çox böyük çətinliklə onu yatırdıq. Mən xahiş edirəm, bu məsələyə diqqət yetirilsin. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Mən Siyavuş müəllimə, sonra isə Ceyhun Məmmədova söz verəcəyəm. Siyavuş müəllim, buyurun.

S.Novruzov. Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, hörmətli deputatlar. Mən bir məsələyə toxunmaq istəyirəm. Son dövrlər biz tarixin saxtalaşdırılması prosesinə rast gəlirik və hazırda 4 iyun hadisələri ilə bağlı bunu görürük. Vaxtı ilə əsirlikdə olan, dövlətin, vətəndaşın təhlükəsizliyini, müdafiəsini təmin etməyən şəxslər bu gün qəhrəman kimi danışılır. Halbuki, Surət Hüseynovun əsirliyində idilər. Ümummilli lider tərəfindən onlar oradan azad olunub gəliblər və indi ayrı-ayrı televiziya vasitəsi ilə gənc nəsiləri aldatmağa çalışırlar, onları başqa istiqamətə yönəltmək istəyirlər. Azərbaycan dövlətçiliyi tarixində xüsusi rol oynayan ümummilli liderin fəaliyyətini tam başqa istiqamətdə çatdırmağa çalışırlar. Mən hesab edirəm, həqiqəti burada deməliyəm ki, gənc nəsil də onu bilsin. Vaxtı ilə hadisələrin qarşısını ala bilməyən, əhali tərəfindən etimad göstərilməyən AXC–Müsavat hakimiyyəti, onların nüma-

yəndələri bu gün çıxıb qəhrəman kimi danışırlar. Halbuki, biz hamımız şahidik, istər Baş prokuror, istər hüquq mühafizə orqanlarının bütün müavinləri, istərsə də Daxili Qoşunların komandiri, hamısı Surət Hüseynovun əsirliyində idi.

Mən bir haşiyə çıxıram. Biz ümummilli liderdən bir gün qabaq Gəncəyə getmişdik. Səhəri gün ümummilli lider gəldi. Orada nəyin şahidi olduq? Xüsusi təyinatlılara və orada olanlara rəhbərlik edən daxili işlər nazirinin müavininə, milli təhlükəsizlik nazirinin birinci müavininə, baş prokurora Surət Hüseynov kazarmasının həyatını süpürtdürürdü, kazarma yuduzdururdu. Heydər Əliyev bunların hər birini bundan xilas elədi. O tarixi həqiqətləri demək lazımdır ki, ümummilli lider bu addımları atdı. O vaxt burada oturanlar vardı, Surət Hüseynov Azadlıq meydanında dar ağacı qurdurmuşdu, Əli Kərimlini, İsa Qəmbəri və digərlərini dar ağaclarından asdıracaqdı.

Heydər Əliyev bunları o dar ağacından xilas elədi. Demokratik proses yaradandan, demokratik islahatlar keçiriləndən sonra hərəsi bir dərədən çıxıblar. İki il Kələkidə gizlənən Əli Kərimli ki dövlət katibi kimi, vəzifə borcu idi, vətəndaşların təhlükəsizliyini təmin eləsin, dövləti müdafiə eləsin. Dövləti müdafiə eləyə bilməyiblər, bəhanə axtarırlar. Bu vəzifəni üzərinə götürmüşənsə, sən dövləti müdafiə eləməlisən, vətəndaşın təhlükəsizliyini təmin eləməlisən. Əgər təmin edə bilməmişənsə, günahlarını boynuna al. İndi də demokrat kimi çıxış edir, demokrat donu geyinib ortaya düşüblər. Mən hesab edirəm ki...

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Bir dəqiqə verin.

S.Novruzov. Hesab edirəm, bu gün o islahatlardan, torpaq islahatlarından və digərlərindən də danışıırıq, amma əsas məqsəd olur ki, tarixi saxtalaşdıranlara qarşı mübari-

zəmizi düzgün istiqamətdə quraq. Çünki bu gün tarixi bu cür saxtalaşdırırlar, sabah torpaq islahatına başqa ad qoyacaqlar. O biri gün görülən işlərə başqa bir ad verəcəklər. Bu baxımdan da, biz tariximizi qəti şəkildə elə qurmalıyıq ki, gələcək nəsillər üçün ibrət dərsi olsun. O ibrət dərsinə baxanda görsünlər ki, ümummillə lider Azərbaycan xalqı, dövləti üçün nə edib və bu gün Prezidentimiz hansı addımları atır, hansı işləri görür, hansı mübarizəni aparır. Təşəkkür edirəm, çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Əli müəllim söz istəyir. Buyurun, Əli müəllim.

Ə.Hüseynli. Çox sağ olun. Hörmətli Sədr, vaxtınızı çox almadan, hörmətli Siyavuş müəllimin qaldırdığı məsələni, o yanaşmanı davam etdirmək istəyirəm. Çünki, həqiqətən də, son günlər bəzən mətbuatda, sosial şəbəkələrdə 1993-cü ilin 4 iyun hadisələri ilə bağlı da fərqli fikirləri, o zaman hakimiyyətdə olmuş vəzifəli şəxslərin özlərinə bəraət qazandırmaq cəhdlərini müşahidə edirik. Sözsüz ki, hörmətli həmkarlar, bu cəhdlər əbəsdir. Çünki elə 1993-cü il iyunun 16-da o zamanın Ali Soveti bu hadisələrə siyasi və hüquqi qiymət vermişdir. Həm rəy vermişdir, həm də siyasi və hüquqi qiymət vermişdir, qərar qəbul olunmuşdur. Həmin qərar qüvvədədir və əminəm ki, Azərbaycanın gələcək nəsilləri də həmin qərardan, həmin qərarla əksini tapmış müddəalardan həmişə düzgün nəticə çıxaracaqlar. Onların bir hissəsini həmkarım Siyavuş müəllim söylədi.

1993-cü il iyunun 4-ü Gəncə şəhərində baş vermiş qanlı hadisələr Azərbaycan Respublikasının o zamankı prezidenti Əbülfəz Elçibəy və digər yüksək vəzifəli şəxslərin əvvəlcədən xüsusi düşünülmüş və planlaşdırılmış siyasətinin nəticəsi hesab edilsin və bu əməllər Azərbaycan Konstitusiyasının və qanunlarının kobud şəkildə pozulması ki-

mi qiymətləndirilsin. Ali Sovetin o zamankı qərarı məhz bundan ibarət olub.

Siyavuş müəllim tamamilə düzgün söylədi, o qərar da 17 nəfər vəzifəli şəxs, o zamankı Prezidentin, Dövlət katibi Əli Kərimovun, Daxili Qoşunların komandanının adı var. Həqiqətən də, biz o hadisələrə verilmiş düzgün qiyməti hər zaman ictimaiyyətə çatdırmasaq, onda üzərimizə düşmüş vətəndaşlıq borcunu yerinə yetirməmiş olarıq. Tarixi həqiqət ondan ibarətdir ki, o zaman qiyamı törədən qüvvələrlə həmin qiyamın qarşısını qeyri-qanuni almağa cəhd edən qüvvələr, hakimiyyətdə olan qüvvələr eyni məsuliyyət daşıyırlar. Hər iki tərəf cinayət törədib. Həmin hadisələrə də biz düzgün siyasi, hüquqi qiymət veririk. Nəticə isə çox acınacaqlı olub. Erməni silahlı qüvvələri yaranmış vəziyyətdən istifadə edib, Azərbaycanın bir neçə rayonuna hücumlar törədiblər və bundan da dəhşətlisi ondan ibarətdir ki, Azərbaycanda vətəndaş qarşıdurması yaranıb. Bax, o zaman baş vermiş cinayət bu olub. Ona görə Sizin fikirlərinizi tamamilə bölüşürük, Siyavuş müəllim və əminəm ki, siyasi həmfikirlərimiz də bu fikirdədir. Həmin hadisələrin qiyməti verilib və gələcək nəsillər də onu olduğu kimi bilməlidirlər. Çox sağ olun, hörmətli Səhibə xanım.

Sədrlik edən. Sağ olun. Ceyhun Məmmədov, buyurun.

C.Məmmədov. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli deputatlar. Prezident İlham Əliyev Tərtər Olimpiya İdman Kompleksinin açılışında Dağlıq Qarabağ münafiqəsinin yaranma səbəbləri barədə konseptual nitq söylədi. Məşhur bir fikir var, tarix millətlər və dövlətlər ondan nəticə çıxarmadıqda təkrarlanır. Prezident Xalq Cümhuriyyəti ilə bağlı məsləyə artıq bir neçə dəfədir toxunur. O dövrdə cərəyan edən hadisələrin fonunda bu gün baş verən

hadisələri təhlil edir, tarix dərsi keçir.

Məlum olduğu kimi, ümummilli lider Heydər Əliyevin Cümhuriyyət irsinin öyrənilməsi ilə bağlı bir neçə mühüm sərəncamı olubdur. Eyni zamanda, cənab Prezident İlham Əliyev bu siyasəti uğurla davam etdirərək Cümhuriyyət irsinin öyrənilməsi ilə bağlı mühüm qərarlar qəbul etmiş, 2018-ci il ölkəmizdə Xalq Cümhuriyyəti ili elan edilmişdir. Prezident İlham Əliyevin çıxışını yanlış istiqamətdə şərh etməyə cəhdlər oldu. Ancaq tarixi reallıqları deməkdən çəkinməməliyik.

Cümhuriyyət çox ağır tarixi bir şəraitdə, böyük fədakarlıqla quruldu. Daxili və xarici təzyiqlər çox oldu. Xalq Cümhuriyyəti ermənilərin Azərbaycana qarşı iddialarının qarşısını almaq və gələcəkdə bu kimi iddiada olmamaları üçün müəyyən addımlar atdı. Ancaq Prezident İlham Əliyevin də qeyd etdiyi kimi, ermənilərin iddialarına son qoyuldu, əksinə, ötən sərin 1988-ci ilindən başlayaraq Dağlıq Qarabağın işğalı məqsədi ilə azərbaycanlılara qarşı yeni iddialar səsləndirildi. Bu gün də ermənilər yeni arzu və iddialarla yaşayırlar. Ancaq Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə biz bütün bu cəhdlərin qarşısını alacağıq.

Bu gün burada bizim ilə bir zalda əyləşən dəyərli tarixçi alimlərimizin tədqiqatları ilə yanaşı, mən bir məqama xüsusi diqqət çəkmək istəyirəm. Etiraf etməliyik ki, Cümhuriyyət dövründə cərəyan edən hadisələr ölkəmizdə tam, əhatəli tədqiq edilməyib. Yəni müəyyən araşdırmalar olsa da, burada, əsasən, bizim alimlərimizin və elmi müəssisələrimizin, eyni zamanda, bizim üzərimizə vəzifə düşür. Bu baxımdan, daha geniş araşdırmaların, təhqiqatların aparılmasına ehtiyac var. Məndən əvvəl Əli müəllim, Siyavuş müəllim də bu məsələyə toxundu. Biz görürük ki, müəyyən qruplar

bəzən tarixi həqiqətləri saxtalaşdırmağa, insanlara yanlış formada təqdim etməyə cəhd edirlər. 1990-cı illəri hamımız xatırlayırıq. Azərbaycanda necə bir qeyri-sabitlik var idi, hərə bir dəstə yaradırdı, bir həmrəylik, birlik yox idi...

Sədrlik edən. Sağ olun. Zahid Oruc, buyurun.

Z.Oruc. Hörmətli Sədr, hörmətli Məclis üzvləri. İlham Əliyevin prezident seçilməsindən sonra ölkəmiz uzun müddət ərzində iqtisadi müstəqilliyini təmin edə bildi, mühüm transmilli layihələr vasitəsi ilə beynəlxalq əlaqələrini və təhlükəsizliyini gücləndirdi. Eləcə də Qarabağ müharibəsinin, burada bir az öncə qeyd olunan humanitar fəlakətlərini aradan qaldırmaq mümkün oldu. Lakin, eyni zamanda, 2015-ci ildə milli təhlükəsizlik orqanları və ondan sonra digər hökumət strukturlarında baş verənlər, xüsusi ilə də kadr siyasəti məsələsinin iqtisadi, sosial, siyasi, hərbi, təhlükəsizlik məsələlərindən öndə dayandığını və bir nömrəli dövlət məsələsi olduğunu sübuta yetirdi.

Vaxtı ilə, hələ ötən əsrin 1970-ci illərində ulu öndər Heydər Əliyevin sistemli tədbirləri ilə sovet Azərbaycanında ən güclü əmək qəhrəmanları ilə yanaşı, güclü elita, peşəkar mədəniyyət, iqtisadiyyat, idarəetmə korpusu formalaşmışdı. Həmin adamların yaxşı nümunəsi indi ekranlarda, əsərlərdə, kitablarda əks olunur və az da olsa öyrənilir. Lakin indi biz müstəqil dövlətimizin peşəkar kadrları ilə bağlı az qala Qarabağ məsələsi qədər vacib olan, ümummilli əhəmiyyət daşıyan problemləri həll etməliyik. Əslində, nə Dövlət İdarəçilik Akademiyası, nə universitetlər ayrıca götürülmüş halda konkret bir nazirlik üçün kadr yetişdirmir, burada vahid standart yoxdur. Lakin cənab İlham Əliyev yeni elita formalaşdırır və bu zaman toxunulmaz şəxs yoxdur, şüarını irəli sürür. Lakin bir-birinin ardınca nazirlər, icra hakimiyyəti rəhbərləri və

digər yüksək çinli məmurların vəzifədən yalnız yarıtmaq işlərinə, korrupsiya və digər qanunsuz əməllərinə görə getmələri sübut edir ki, kadrların seçilməsi, yerləşdirilməsi, rotasiyası ətrafında hüquqi mexanizmlərin təkmilləşməsinə dərin ehtiyac duyulur və burada da parlamentin rolu əvəzsiz ola bilər. Beş icra başçısı hakimiyyəti külli miqdarda büdcə vəsaitlərini və vətəndaşların haqlarını mənimsəməkdə ittiham olunur. Bir neçə illərdir ki, milli təhlükəsizlik orqanı rəhbərinin müxtəlif xarici ölkələrdəki sərvətləri haqqında məsələdən bəhs olunur. Lakin bizim üçün ən önəmli məsələ, kadr məsələsinin cənab Prezidentin tələbləri çərçivəsində həll olunmasıdır. Ölkə rəhbəri deyir, kim nəfsinə qalib gələ bilməyəcəksə, özünü bədbəxt etməsin, kənara çəkilsin.

Bir xarici nümunəni yalnız Rusiyanın timsalında demək istəyirəm. Orada kadrların dövlət qulluğu məsələləri üzrə idarəçilik sahəsində ehtiyatları yaradıldı. Ona görə də, mən hesab edirəm ki, bu məsələnin həlli həm də burada qeyd olunan, ərazilərimizin işğaldan azad olunması məsələsində önəmli rol oynayacaq, dövlətə vətəndaşların münasibətini daha güclü bir şəkildə dəyişəcək. Mən təklif edirəm ki, dövlət idarəçiliyində kadr hazırlığının vəziyyəti ilə bağlı böyük dinləmələr keçirilsin, orada dövlət siyasətini həyata keçirənlərlə yanaşı, universitetlər, elmi mərkəzlər, 3-cü sektor təmsilçiləri də iştirak eləsin. Yüksəliş müsabiqəsini hamı alqışlayır, lakin ölkənin ehtiyac duyduğu kadrların sayı 18 nəfər...

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Bir nəfər çıxış edəcək, Bəhruz Məhhərrəmov, onunla da biz siyahını bitiririk. Bəhruz müəllim, buyurun.

B.Məhhərrəmov. Hörmətli Sədr, hörmətli həmkarlar, iki iclasarası müddətdə mən seçicilər ilə görüşdüm. 10

kənddə görüşlərdə oldum və seçicilər məndən xahiş etdi ki, karantin dövründə görülən tədbirlərə və dövlətin tutduğu sosial, humanist mövqeyə görə onların təşəkkürlərini dövlət rəhbərliyinə çatdırım. Habelə parlament üzvlərinə də, Sahibə xanım, başda Siz olmaqla, bu dövr üzrə çevik qanunvericilik tədbirlərinə görə öz salamlarını və təşəkkürlərini çatdırdılar. Burada ən çox qaldırılan məsələ, təbii ki, su məsələsi oldu. Bunu mən də, həm də bəzi komitə sədrlərimiz də səsləndiriblər. Rayonda infrastrukturda müəyyən problemlər var, su itkilərinə yol verilir, bu məsələlər, habelə drenaj və kollektor sistemlərinin olmaması, məşğulluq və sair problemlər qaldırıldı. Eyni zamanda, – elə bizim hökumət üzvlərindən də burada var, – müəyyən məktəblərdə ciddi problemlər var, mən bunu yazılı verəcəyəm. Bununla bağlı məsələlər qaldırıldı.

İkinci toxunmaq istədiyim məsələ, bilirsiniz ki, bir neçə gün öncə Tərtərdə cənab Prezident Azərbaycanın tarixi ərazi adı ilə bağlı çox mühüm bir irad bildirdi və əslində, bu, son 10 gün ərzində cənab Prezidentin hücum diplomatiyasının ikinci mərhələsi, addımı idi. Məni burada ən çox təəssüfləndirən məqam ondan ibarətdir ki, bu, ana xətti tutulmalı olduğu halda, ölkədə bəzi media qurumları eləcə də bəzi siyasilər, bu kimi dövlət, tarixi əhəmiyyətli, ədalətə yönəlmiş siyasi xətti əsas tutmaqdan, bu məsələləri ayrı-ayrı tarixi və qiymətli şəxsiyyətlərimizə hücum kimi dəyərləndirməyə çalışırlar. Əslində, dünya birinci, bizim dəyərləndirməyimizə diqqət edir. Əgər biz özümüz bu məsələlərə bu cür yanaşırsaq, dünya kənardan bizə nə deyəcək. Mən hesab edirəm ki, bu kimi məsələləri, Azərbaycanın tarixi ərazilərinə dair bizim öz fikirlərimizi, dövlət başçısının fikirlərini başqa cür qiymətləndirmək, “hakimiyyət mübarizəsinə” alətə çevirmək özü siyasi

əxlaqa sığmır və mənəvi deqradasiyadır.

Mənim qaldırmaq istədiyim növbəti məsələ isə sosial şəbəkələrlə bağlıdır. Bilirsiniz, 1948-ci ilin Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi, 1966-cı ilin Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt, mən hüquqşünas kimi onlarla sənədlər sadalaya bilərəm ki, azadlıqlar hansı səviyyədə qurulur, artıq bunun çərçivəsi müəyyən olunub. Bu gün Azərbaycanda sosial qaragüruhun ucbatından bizim ziyalılarımızın azadlıq və rəyində qalmaq hüququ kütləvi şəkildə pozulmaqdadır ki, insanlar artıq sosial şəbəkədə həmin trolların, müəyyən siyasi qüvvələrin tərəfindən idarə olunan şəxslərin ucbatından öz rəylərini, fikirlərini deyə bilmirlər. Mən hesab edirəm ki, bununla da bağlı artıq konkret tədbirlərin zamanı gəlib. Bununla da bağlı mən konkret təkliflərimi müvafiq komitəyə təqdim edəcəyəm. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Hörmətli həmkarlar, indi isə gündəliyin məsələlərinə keçirik. Bildiyiniz kimi, bu gün biz 4 məsələni müzakirə etməliyik. Gündəliyin birinci məsələsi Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə komissiyasının üzvlərinin təyin edilməsi haqqında qərar layihəsidir. Komissiyanın Əsasnaməsinə görə, onun 5 üzvü Milli Məclis tərəfindən təyin edilməlidir. Layihə sizə paylanıb. Namizədləri hamımız tanıyıyıq. Onlar səriştəli və prinsipial şəxslərdir və cəmiyyətdə də nüfuz sahibi olan insanlardır.

Hörmətli həmkarlar, başqa fikir yoxdursa, mən qərar layihəsini səsə qoyuram. Buyurun, münasibətinizi bildirin.

Səsvermənin nəticələri

(saat 11.38 dəq.)

Lehinə

92

Əleyhinə

1

Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	94
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, sizdə vəziyyət necədir?

Ş.Şabanov. Lehinə 21 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Sağ olun, qəbul edildi.

Təbrik edirəm.

Hörmətli həmkarlar, gündəliyin qalan 3 məsələsi birinci oxunuşda olan qanun layihələridir. Siz bilirsiniz ki, birinci oxunuşda biz qanun layihəsinin qəbul edilməsinin zəruriliyini, onun əsas müddəalarını müzakirə edirik, eləcə də layihənin ümumi konsepsiyasına qiymət veririk. Xahiş edirəm, buna da riayət edək və nəzərə alaq ki, bu gün qısa gündür.

Beləliklə, gündəliyin 2-ci məsələsi Azərbaycan Respublikasının 2019-cu il dövlət büdcəsinin icrası haqqında qanun layihəsidir. Layihə barəsində məlumat vermək üçün mən İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri Tahir müəllim Mirkişiliyə söz vermək istəyirəm. Tahir müəllim, buyurun, söz Sizindir. Tahir müəllim, bura keçə bilərsiniz, buyurun.

T.Mirkişili, Milli Məclisin İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri.

Hörmətli Sədr, hörmətli həmkarlar, hörmətli hökumət üzvləri və media nümayəndələri! Azərbaycan Respublikasının 2019-cu il dövlət büdcəsinin icrası haqqında qanun layihəsi “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş müddətdə və formada Milli Məclisə təqdim edilmişdir. Həm layihə, həm də hesabat tələb olunan məlumatları əhatə edərək, qanunla müəyyən olunmuş qaydada tərtib olunmuşdur.

2019-cu ilin dövlət büdcəsi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm cənab İlham Əliyevin müəyyən etdiyi strateji inkişaf prioritetləri və sosial-iqtisadi istiqaməti üzrə uyğunlaşdırılaraq qlobal iqtisadiyyatda gedən proseslərin icmal və dövlət büdcələrinin əsas parametrlərinə ehtimal olunan təsirləri nəzərə alınmaqla, icra edilmişdir. Qanun layihəsi və hesabat tərəfimizdən Hesablama Palatasının rəyi üçün təqdim edilmiş və bu rəy Palata tərəfindən komitə üzvlərinə təqdim edilmişdir. Əlavə olaraq Maliyyə Nazirliyi tərəfindən dövlət investisiya xərclərinin ünvanlı strukturu da komitə üzvlərinə təqdim edilmişdir. Təqdim olunmuş sənədlərin ətraflı izahı və müzakirələrin keyfiyyətinin artırılması məqsədi ilə ilk dəfə olaraq 22 may və 1 iyun tarixlərində komitədə daxili dinləmələr keçirilmişdir. Bu dinləmələrdə Maliyyə Nazirliyi və Hesablama Palatasının nümayəndələrinin iştirakı ilə büdcənin əsas parametrləri, İqtisadiyyat Nazirliyi və Hesablama Palatasının nümayəndələrinin iştirakı ilə isə büdcənin tərtibində mühüm rol oynayan makroiqtisadi proqnozlar və onların gələcək tərkibində təsdiq olunacaq yeni yanaşmalar ətraflı müzakirə edilmişdir. Yeri gəlmişkən, belə faydalı müzakirələrin təşkilinə dəstək verdiyinizə görə, xanım Sədr, Sizə, habelə Maliyyə və İqtisadiyyat nazirliklərinin, Hesablama Palatasının rəhbərliyinə və dinləmələrdə iştirak edən hər bir kəsə komitə üzvləri adından öz minnətdarlığımızı bildiririk.

Hörmətli həmkarlar, 2018-ci ilin aprelində ölkəmizdə keçirilmiş Prezident seçkilərində Azərbaycan xalqı İlham Əliyevin uğurla həyata keçirdiyi siyasi kursun davam etməsinə, sabitliyə, əmin-amanlığa, iqtisadi tərəqqiyə və dayanıqlı inkişafa səs vermişdir. Dövlət başçısı andiçmə mərasimindəki proqram xarakterli çıxışında növbəti illər-

də də sürətli və əhatəli islahatların aparılacağını bildirərək, islahatların əsas hədəfi kimi iqtisadiyyatın şaxələnməsini, qeyri-neft sektorunun öncül inkişafına şərait yaradılmasını, dayanıqlı və inklüziv iqtisadi inkişafı, Azərbaycan xalqının maddi rifahının daha da yaxşılaşdırılmasını və firavan həyatının təmin edilməsini göstərmişdir. 2019-cu il icmal və dövlət büdcəsinin icrası qeyd olunan hədəflərə mərhələli qaydada çatmaq üçün lazımı maliyyə təminatını yaratmışdır.

İlk növbədə qeyd etmək istəyirəm ki, 2019-cu il Azərbaycanda ən sürətli və əhatəli islahatlar ili kimi yadda qalmışdır. Əvvəlki illərdə də ölkəmizdə bir çox istiqamətlərdə islahatlar həyata keçirilmişdir. Lakin indiyə qədər heç bir ildə 2019-cu ildə olduğu kimi, eyni vaxtda bir neçə istiqamətdə, kompleks halda və genişmiqyaslı addımlar atılmamışdır. Təsadüfi deyil ki, Dünya Bankı da “Doing Business 2019” hesabatında Azərbaycanı dünyanın ən çox islahat aparan ölkəsi elan etmişdir. Aparılan iqtisadi islahatlar sürətli və inklüziv iqtisadi inkişafı nəticələnməmişdir. Belə ki, qeyri-neft sənayesinin istehsalının 14 faiz, kənd təsərrüfatı istehsalının 7,3 faiz, əhalinin real gəlirlərinin 4,7 faiz, orta aylıq əmək haqqının 14 faiz artması, islahatların nəticələrinin qısa müddət ərzində iqtisadi subyektlər və əhali tərəfindən hiss edilməsinə səbəb olmuşdur. Dünya üzrə həm məcbur tələbi, həm də ticarətin artım templərində müşahidə olunan zəifləmə həm inkişaf etmiş, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələrdə iqtisadi artım templərini əvvəlki ilə nisbətən azaltmışdır. Belə ki, qlobal iqtisadi artım 2018-ci ildə 3,6 faizdən 2019-cu ildə 2,9 faizə enmişdir. Lakin Azərbaycanda əksinə, 2018-ci ilə nisbətən iqtisadi artım 0,7 faiz sürətlənərək 2019-cu ildə 2,2 faizə çatmışdır. Qeyri-neft sek-

toru üzrə iqtisadi artım isə 3,5 faiz təşkil etmişdir. Xüsusi vurğulamaq istəyirəm ki, 2019-cu ildəki iqtisadi artım, əsasən, qeyri-neft sektorunun hesabına təmin olunmuş, artımda neft sahələrinin rolu minimuma endirilmişdir. Ümumiyyətlə, qeyri-neft sektorunun ÜDM-dəki payı 2018-ci ildəki 58,3 faizdən 2019-cu ildə 61,7 faizə qalxmışdır. ÜDM-in xərclər üsulu ilə tərkibinin təhlili göstərir ki, 2018-ci ildən fərqli olaraq 2019-cu ildə iqtisadi artıma daxili tələbin artması vasitəsi ilə nail olunmuşdur ki, bu da iqtisadiyyatda ən səmərəli üsullardan biri sayılır. Bununla yanaşı, əsas kapitalla yönəlmiş investisiyaların real həcmnin azalması tikinti sektorunda əhəmiyyətli azalmaya səbəb olmuşdur.

Ölkədə əmək haqqı fondunun ÜDM-də payının artırılaraq 6,1 faizə çatması təqdirəlayiq hesab edilməlidir. İnflyasiya səviyyəsi hesabat ili üçün proqnozlaşdırılmış göstəricilərdən az olmuş, manatın məzənnəsində müşahidə olunan sabitlik də bu nəticəyə mühüm təsir göstərmişdir. 2019-cu ildə ölkənin strateji valyuta ehtiyatları artaraq 51,4 milyard dollar təşkil etmişdir ki, bu da ümumi daxili məhsulun həcmindən çoxdur. 2019-cu ildə tədiyyə balansının cari əməliyyatlar balansında 4,3 milyard manat həcmində profisit qeydə alınmışdır. Hesabat ilində “Azər-layt” markalı xam neftin dünya bazarlarında bir barelinin satış qiymətinin 66,9 dollar təşkil etməsi büdcə gəlirlərinin icra edilməsi üçün münbit iqtisadi zəmin yaratmışdır. Xatırladım ki, 2019-cu ilin büdcə layihəsinin tərtibi zamanı xam neftin bir barelinin qiyməti 60 dollar həcmində nəzərdə tutulmuşdur. Azalmaqda olan neft gəlirlərindən optimal istifadə və büdcə dayanıqlılığının təmin edilməsi ilə yanaşı, iqtisadi artım üzrə münbit şəraitin formalaşdırılması, artım üçün alternativ mənbələrin tapıl-

ması, xüsusi ilə də özəl sektor tərəfindən iqtisadi investisiyaların artırılması əsas prioritetlərdən olmuşdur. Bu baxımdan, xarici və daxili investorlar üçün əlverişli biznes mühitinin yaradılması, biznesin vergi yükünü optimallaşdırması, maliyyə-bank sektoru tərəfindən sahibkarlara kredit dəstəyinin verilməsi 2019-cu ildə xüsusi əhəmiyyət kəsb etmişdir.

Qeyd olunmalıdır ki, ölkə Prezidenti möhtərəm cənab İlham Əliyevin bilavasitə tapşırığı ilə biznes mühitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində son illərdə həyata keçirilən tədbirlər Dünya Bankının sonuncu “Doing Business” biznes üçün şəraitlilik hesabatında yüksək qiymətə layiq görülmüş, ölkəmiz 190 ölkə arasında 25-ci yerə yüksəlmişdir. İqtisadi artım və digər istiqamətdə olaraq sahibkarlar üçün 2019-cu ildə vergi yükünün azaldılması ilə bağlı tədbirlərin reallaşdırılması nəzərdə tutulmuşdur. Bunların arasında ən nəzərə çarpanı neft, qaz sahəsində fəaliyyəti olmayan, qeyri-dövlət sektoruna aid edilən, vergi ödəyicilərinin muzzdlu işdən aylıq gəlir vergisinin 7 il müddətinə azad edilməsi, mikrosahibkarlıq subyektlərinin vergiyə cəlb olunan gəlirlərinə 75 faizlik güzəştin tətbiq edilməsi 2019-cu ildə ölkədə qeyri-leqal məşğulluğun səviyyəsini azaltmış, leqal şəraitdə işləmək istəyən sahibkarların sayını isə əhəmiyyətli dərəcədə artıraraq vergi daxilolmalarına müsbət təsir göstərmişdir.

Bütün hallarla yanaşı, hesab edirik ki, 2019-cu ildə iqtisadi inkişafı daha da sürətləndirəcək iqtisadi potensialdan tam istifadə olunması üçün əlavə perspektivlər və ehtiyatlar da mövcud olmuşdur. Bu potensialın daha ətraflı təhlil edilməsini gələcəkdə zəruri hesab edirik.

Hörmətli həmkarlar, bildiyimiz kimi, dövlət büdcəsi dövlətə məxsus vəzifə və funksiyaları yerinə yetirmək

üçün lazım olan pul vəsaitinin yığılması və istifadə olunmasına dair əsas maliyyə sənədi hesab olunur. Bu zəmində 2019-cu ilin dövlət büdcəsinin icrasını qənaətbəxş hesab etmək olar. Öncə qeyd etmək istəyərdim ki, 2019-cu ilin icmal və dövlət büdcələri yeni büdcə qaydasına müvafiq olaraq hazırlanmış ilk büdcə layihəsidir. Büdcə qaydasının tətbiqi dövlət xərclərinin profisitliyini əhəmiyyətli dərəcədə aradan qaldırmış, dövlət gəlirlərinin formalaşmasında hələ də mühüm xüsusi çəkiyə malik olan neft gəlirlərinin əvvəlcədən müəyyən olunmuş fiskal çərçivə daxilində istifadəsinə şərait yaratmışdır.

Ötən ilin dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı müzakirəmizə təqdim olunmuş hesabat əvvəlki illərin hesabatları ilə müqayisədə daha əhatəli olmuşdur. Hesabatdan görüldüyü kimi, 2019-cu il dövlətimizin iqtisadi qüdrətinin möhkəmləndirilməsi və xalqımızın rifah halının yüksəldilməsində irəliyə doğru daha uğurlu bir addım olmuş, bütün sosial proqramlar fasiləsiz icra olunmuş, nəzərdə tutulmuş hədəflərə əsasən nail olunmuşdur. Dövlət və icmal büdcələrinin gəlirlərinin proqnozda nəzərdə tutulduğundan artıq, xərclərinin isə təsdiq olunmuş büdcə ayırmaları həddini aşmadan icra olunması təqdirəlayiq haldır. Belə ki, 2019-cu ilin icmal büdcənin gəlirləri 34 milyard manat və ya proqnoza nisbətən 4,8 milyard manat çox, xərcləri isə 26,5 milyard manat icra olunmuşdur. İcmal büdcədə proqnoza nisbətən 5,6 milyard manat və ya 4 dəfə çox, yəni 7,5 milyard manat büdcə artıqlılığı yaranmışdır.

Ötən ildə vergi-gömrük sahəsində aparılmış genişmiqyaslı islahatlar və onun tərkib hissəsi olan kölgə iqtisadiyyatına qarşı mübarizə, digər zəruri tədbirlərin görülməsi öz bəhrəsini bir büdcə ilində verməyə başlamışdır. Ümumiyyətlə, ölkəmizdə aparılan iqtisadi islahatların əsas

xarakterik xüsusiyyətləri onların qısa müddət ərzində müsbət səmərə verməsidir. 2019-cu il dövlət büdcəsinin gəlirləri 24 milyard 218 milyon manat olmaqla, proqnoza qarşı bir milyard 50 milyon manat və ya 4,5 faiz çox icra olunmuşdur. Təqdirəlayiq haldır ki, əldə olunan bütün əlavə gəlirlər və dövlət büdcəsindən ənənəvi formalaşan bütün ehtiyatlar istisnasız olaraq dövlət başçısı tərəfindən əhalinin sosial müdafiəsinin güclənməsinə yönəldilmişdir. Ötən il dövlət büdcəsinin xərcləri 97 faiz icra edilməklə 24 milyard 426 milyon manat təşkil etmişdir. Proqnoza nisbətən büdcə xərclərinin az icra olunmasına baxmayaraq, heç bir sosial layihənin, prioritet xərclərin və tədbirlərin ixtisar olunmaması təqdirəlayiq hal kimi qiymətləndirilməlidir.

2018-ci illə müqayisədə 2019-cu ildə səhiyyə xərclərinə 23,1, sənaye və tikinti xərclərinə 22,1, kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq xərclərinə 15,5, mədəniyyət və incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi xərclərinə 12,1, təhsil xərclərinə 11,6, müdafiə xərclərinə 11,2, sosial müdafiə və sosial təminat xərclərinə 6,1, nəqliyyat, rabitə xərclərinə 5,1, elm xərclərinə isə 3,8 çox vəsait ayrılmışdır. 2019-cu ilin fiskal orqanlarının dövlət büdcəsinə daxilolmaları artıqlaması ilə təmin etməsi və xərclərin qənaətlə icrası nəticəsində dövlət büdcəsinin kəsirinin maliyyələşdirilməsi məbləğlərindən tam istifadə edilməsinə ehtiyac qalmamış, kəsirin hesablama metodologiyasına uyğun olaraq, faktiki kəsir proqnoza nisbətən qat-qat az olmuş, onun ümumi daxili məhsulda xüsusi çəkisi isə cəmi 0,3 faiz təşkil etmişdir.

İndi isə, hörmətli həmkarlar, 2019-cu ilin həyata keçirilmiş bəzi prioritet istiqamətlərin qısa xülasəsini diqqətinizə çatdırmaq istəyərdim. Qeyd olunmalıdır ki, büdcə

xarici mənşəli risklərin ölkə iqtisadiyyatına mümkün mənfi təsirlərini nəzərə almaqla icra olunmuş, makroiqtisadi sabitliyə xələl gətirmədən iqtisadi artımı dəstəkləmişdir. 2019-cu ildə icmal büdcənin qeyri-neft baza kəsinin qeyri-neft ümumi daxili məhsula nisbəti faktiki icra göstəricilərinin proqnozlaşdırılan 31,1 faizinə qarşı 26,6 faizini təşkil etmişdir.

Hesabatda dövlət büdcəsindən maliyyələşən dövlət proqramları və tədbirləri üçün icra vəziyyəti və onların nəticələri barədə məlumat və göstəricilər də öz əksini tapmışdır. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondundan dövlət büdcəsinə transfer edilən büdcə gəlirlərinin xüsusi çəkisi 2018-ci illə müqayisədə 1,8 faiz bənd azalmışdır. Dövlət büdcəsinin gəlirlərində qeyri-neft sektoru üzrə daxilolmaların xüsusi çəkisi 2018-ci ilə nisbətən 3,4 faiz artmış, 43,8 faiz təşkil etmişdir.

Dövlət büdcə xərclərinin 31,8 faizi sosialyönümlü xərclərə yönəlmişdir. Ölkə Prezidentinin imzaladığı iki böyük sosial paketin uğurlu icrasının nəticəsi olaraq sosial müavinət və təqaüdlər orta hesabla 92 faiz, minimum pensiyaların məbləği 72 faiz, minimum əmək haqqı 92 faiz, dövlət büdcəsindən maliyyələşən və maliyyə yardımı alan təşkilatlarda çalışanların əmək haqları orta hesabla 50 faiz artırılmışdır. Bu mühüm sosial paket 4,2 milyon insanı əhatə etməklə 2,3 milyard manat vəsaitlə yerinə yetirilmişdir. Təqdirəlayiq haldır ki, böyük maliyyə tutumu olan bu işlər büdcənin ehtiyatları və imkanları hesabına maliyyələşdirilmiş, inflyasiyanın proqnozdan çox olmasına imkan verilməmiş, əksinə, inflyasiya aşağı olmuşdur. Qeyd etmək istəyərdim ki, beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən verilən proqnozların əksinə olaraq, sosial paketlər dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına reallaşdırıl-

maqla büdcə qaydalarının pozulmasına imkan verilməmişdir. Dövlət büdcəsində əməyin ödənişində xərclər 5 milyard manat yüksəlməklə ümumi xərclərin 20,5 faizini təşkil etmişdir. Dövlət dəstəyi qismində fiziki şəxslərin problemlili kreditlərinin həllinə nail olunmaqla, ümumilikdə, 639 milyon manat kompensasiya məbləğinin ödənişinin həyata keçirilməsi təmin edilmişdir. Aparılan təhlillər göstərir ki, bu addım bank və kredit təşkilatlarının likvid vəsaitlərinin artmasına, problemlili kredit portfelinin azalmasına, maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşmasına və iqtisadiyyatda kredit qoyuluşlarının artırılması üçün əlavə imkan yaratmışdır.

Kredit portfelinin sağlamlaşması nəticəsində həyata keçirilmiş tədbirlər nəticəsində bank aktivlərinin keyfiyyətində yaxşılaşma müşahidə edilmiş, vaxtı keçmiş kreditlərin həcmi 2018-ci illə müqayisədə 19,7 faiz azalmış, cəmi portfelin 8,3 faizinə bərabər olmuşdur. Lakin istehsal kreditlərinin artım tempinin biznes kreditləri üzrə müvafiq göstəriciləri üstələməsi bizi narahat etməkdədir. Bütün bunlarla yanaşı, bank sektorunda sağlamlaşma prosesi bu gün də davam etməkdədir. İnanırıq ki, görülən tədbirlər bank sektorunun fəaliyyətini iqtisadi islahatların hədəfləri ilə uzlaşdırma biləcəkdir.

Dövlətin milli təhlükəsizliyinin və müdafiə qabiliyyətinin gücləndirilməsi istiqamətində uğurlu siyasət davam etdirilməklə bu məqsədlə, ümumilikdə, büdcə xərclərinin 14 faizinə yaxın vəsait yönəldilmişdir. Ölkənin ərazi bütövlüyü uğrunda həlak olmuş və itkin düşdüyünə görə ölmüş elan edilmiş şəhid ailələrinin vərəsələrinə 11 min manat hesabı ilə birdəfəlik müavinətlərin verilməsi təmin edilmişdir. Qaçqın və məcburi köçkünlərin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi və yaşayış şəraitinin yaxşılaşması

diqqətdə saxlanılmaqla, dövlət və icmal büdcələrdən üst-üstə 494 milyon manat vəsait ayrılmışdır.

Dövlət borcunun idarə olunmasında səmərəliliyin və çevikliyin daha da artırılması, dövlət borcu və zəmanəti üzrə öhdəliklərin təminat fondunun vəsaitlərindən daha düzgün istifadəsi hesabına 2019-cu ildə əlavə borclanmaya gedildikdən sonra belə ilin sonuna ölkənin dövlət borcunun həcmi 164 milyon ABŞ dolları məbləğində azalmışdır. Eyni zamanda, qeyd edilməlidir ki, fiskal sektorda müşahidə olunan əsas meyillər dünya üzrə 2019-cu ildə xarici borcun sürətlə artmasına səbəb olmuşdur. Belə ki, dünya üzrə məcburi dövlət borcunun ÜDM-ə nisbəti 2018-ci ildəki 81,5 faizdən 2019-cu ildə 83,3 faizə qalxmışdır. Lakin Azərbaycanda xarici dövlət borcunun ÜDM-ə nisbəti 2019-cu ildə cəmi 18,9 faiz olmuşdur. Bu, dünya göstəricisindən 4,5 dəfə azdır.

Respublikanın 35 rayon və şəhəri dövlət büdcəsinin mərkəzləşmiş xərclərindən maliyyə yardımı almadan öz xərcləri hesabına xərclərin maliyyələşdirilməsinə nail olmuşdur. 2019-cu ildə vətəndaşların güzəştli şərtlərlə mənzillərlə təmin edilməsi, hərbi qulluqçuların mənzillərlə təmin edilməsi, habelə kirayə götürülmüş yaşayış sahəsinə görə yaşayış yeri olmayan hərbi qulluqçulara ödənilən pul kompensasiyası ilə bağlı xərclər də icra olunmuşdur. 2019-cu ildə Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmuş məbləğdə dotasiya ayrılmış, proqnoza qarşı əlavə gəlir əldə etməklə öz xərclərini gəlirləri hesabına maliyyələşdirməyinə görə bir sıra rayon və şəhərlərə nəzərdə tutulduğundan az dotasiya ödənilmişdir ki, bunu da müsbət hal kimi qeyd etmək lazımdır.

Kifayət qədər dinamik il olan 2019-cu ildə dövlət büd-

cəsinin uğurlu icrası 2020-ci ilin sürətli iqtisadi inkişafı üçün də mühüm zəmin yaratmışdır. 2020-ci ilin birinci rübünün uğurlu iqtisadi göstəriciləri buna bir sübutdur. Gözlənilmədən baş verən və xaricdən idxal olunan pandemiya şəraiti iqtisadi inkişaf tempimizə təsir etsə də, bu ilin ilk 5 ayının büdcə gəlirlərinin proqnozdan artıq 500 milyon manat icra edilməsi mühüm bir uğur sayılmalıdır. Suveren iqtisadiyyata sahib olan Azərbaycan dövlətinin hazırkı dövrdə atdığı operativ iqtisadi addımlar Azərbaycan iqtisadiyyatının bu çətin şəraitdə minimum itki ilə çıxmasına və postpandemiya dövründə iqtisadi inkişaf tempini bərpa etməyə imkan verəcəkdir. Ölkənin aidiyyəti icra hakimiyyəti orqanları, dövlət təşkilatları maliyyə dövrüyyəsinin az və çoxluğundan asılı olmayaraq, hər bir sahibkarı, fermeri, hətta mən deyərdim ki, hər bir vətəndaşı artıq tarixə çevrilmiş 2019-cu ilin yekunları üzrə öz fəaliyyətini təhlil edərək ötən ildə əldə edə bilmədikləri uğurlardan və buraxılan hər bir andan nəticə çıxarmağa çağırıram.

Hörmətli hökumət üzvləri, bütün deyilənlərlə yanaşı, səsləndirəcəyim bəzi təkliflərə də hökumət tərəfindən diqqət yetirilməsini xahiş etmək istərdim. Dövlət büdcəsinin təməli onun düzgün proqnozlaşdırılmasından çox asılıdır. Proqnozlaşdırmada isə yeni qaydalara müvafiq olaraq təşkilatların sektor strateji planlarına ciddi önəm verilməsi vacib amillərdəndir. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin müvafiq qərarı ilə ölkədə büdcə təşkilatlarının sektor strateji planlarının hazırlanması qaydası təsdiq edilmişdir. Hər bir büdcə təşkilatı öz sektor strateji planlarının keyfiyyətinin və səmərəliliyinin artırılmasına ciddi önəm verməlidir. Bu planların strateji təhlil aparılmaqla sektorun mövcud inkişaf səviyyəsi və

bu sektorun fəaliyyətinə təsir edən amillər nəzərə alınmaqla, hazırlanması ön planda durmalıdır.

Hesabatdan görünür ki, 2019-cu ilin dövlət büdcəsində əməyin ödənişi xərci üzrə 82 milyon manat vəsaitə qənaət edilmişdir. Araşdırmalar göstərmişdir ki, bu, əsasən, büdcə təşkilatlarında olan vakant vəsifələrin vaxtında doldurulmaması ilə bağlıdır. Hesab edirəm ki, dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatlarda vakant yerlərə işçilərin götürülməsi üçün dövlət qulluğuna qəbulla bağlı qaydalar da mövcud olan proseduralar sadələşdirilməli, təşkilatların rəhbərlərinə bu sahədə hökmən bəzi sərbəstliklər verilməlidir. Postpandemiya dövründə texnologiyaların və məlumat bazalarının rəqabət üstünlüyü yaradan əsas amil olduğunu nəzərə alaraq, həm iqtisadiyyatda, həm də idarəetmədə mərkəzləşmiş vahid texnoloji platformaların yaradılmasına, rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafına xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Kənd təsərrüfatı sahəsində həyata keçirilən islahat tədbirlərinin tərkibi kimi, Azərbaycana xas olan kənd təsərrüfatı sahələri üzrə, toxumçuluğun inkişafı üzrə xüsusi dövlət dəstəyinin olmasını, yeni stimullaşdırılan mexanizmlərin tətbiqini vacib hesab edirik. Qeyri-qanuni olaraq kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqların təyinatının dəyişdirilməsi, yaxud onlardan istifadə etməyənlərə qarşı mübarizənin daha da sərtləşməsi çox vacibdir. Həmin torpaqların dövrüyəyə daxil edilməsi ümumdaxili məhsulun formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynayan kənd təsərrüfatının payının və xüsusi çəkisinin daha da artmasına zəmin yaradacaqdır.

Hörmətli Sədr, hörmətli həmkarlar, 2019-cu il üçün dövlət büdcəsinin icrası Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin müəyyən etdiyi inkişaf kursunun ardıcıl surətdə davam etdirilməsi, əsas dövlət və

sosial vəzifələrin həyata keçirilməsi, əhalinin sosial müdafiəsinin yaxşılaşdırılması, ölkədə makroiqtisadi sabitliyin qorunması və iqtisadiyyatın stimullaşması istiqamətində öz müsbət rolunu oynamışdır. Bunları nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən təqdim olunmuş 2019-cu ilin dövlət büdcəsinin icrası layihəsinin qəbul olunmasını dəstəkləməyinizi sizdən xahiş edirəm. Diqqətinizə görə minnətdaram.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Tahir müəllim. Buyurun. Hörmətli həmkarlar, maliyyə naziri, hörmətli Samir müəllim Şərifov iclasımızda iştirak edir. Samir müəllim, Siz çıxış etmək istəyirsinizmi?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Buyurun.

S.Şərifov, *Azərbaycan Respublikasının maliyyə naziri.*

Çox sağ olun. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli millət vəkilləri. İlk növbədə Milli Məclisin iclasında iştirak etməyə dəvət etdiyinizə görə təşəkkürümü bildirmək istədim. Eyni zamanda, yeni çağırış Milli Məclisin qarşısında ilk dəfə çıxış etmək üçün imkan yaratdığınıza görə də, ələlxüsus Sizə, hörmətli Sahibə xanım, təşəkkürümü bildirmək və fürsətdən istifadə edərək, yeni çağırış Milli Məclisin bütün millət vəkillərini təbrik etmək və salamlamaq istədim. Ölkəmizin tərəqqisi və çiçəklənməsi yolunda işlərində, fəaliyyətlərində onlara uğurlar arzulamaq istədim.

Hörmətli xanım Sədr, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm cənab İlham Əliyev tərəfindən Milli Məclisə təqdim olunan 2019-cu il üçün dövlət büdcəsinin icrası haqqında qanun layihəsi və hesabat Milli Məclisin İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsində müzakirə edilmişdir. Mən bugünkü fürsətdən istifadə edərək,

həmin komitə iclaslarında keçirilmiş müzakirələrdə iştirak edən bütün millət vəkillərinə, o cümlədən Hesablama Palatasının nümayəndələrinə, Hesablama Palatasının sədrinə öz təşəkkürümü bildirmək istərdim. Qeyd etmək istərdim ki, həmin iclasda çox faydalı, konstruktiv bir fikir mübadiləsi həyata keçirilmişdir. Mən bu dinləmələri təşkil etmiş hörmətli Tahir müəllimə də öz təşəkkürümü bildirmək istərdim. Onun bugünkü plenar iclasdakı çıxışında, zənnimcə, təqdim olunmuş sənədlərlə bağlı kifayət qədər ətraflı məlumat verildi və mən bu çıxışa görə də ona təşəkkürümü bildirmək istərdim.

Hörmətli xanım Sədr, həmin təqdim olunmuş sənədin plenar iclasda müzakirəsi zamanı hər hansı suallar yaranarsa, yaxud hər hansı bir məsələni əlavə şərh etməyə ehtiyac olarsa, mən bu məsələlərə öz töhfəmi verməyə hazırım. Diqqətinizə görə bir daha təşəkkürümü bildirirəm. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Samir müəllim. Hörmətli həmkarlar, qanun layihəsinə və illik hesabatı dair Hesablama Palatasının rəyi sizə paylanıb və Palatanın sədri, hörmətli Vüqar müəllim Gülməmmədov iclasımızda iştirak edir. Vüqar müəllim, çıxış etmək istəyirsiniz?

Yerdən. *(Eşidilmir.)*

Sədrlik edən. Buyurun.

V.Gülməmmədov, *Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının sədri.*

Təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Hörmətli millət vəkilləri, Milli Məclisin plenar iclasından əvvəl komitələrin iştirakı ilə və mayın 22-də keçirilən plenar iclasda hökumət üzvləri ilə birgə 2019-cu ilin dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı hesabatın çox ətraflı və səmərəli müzakirəsi təşkil olunub. Buna görə mən Milli Məclisin rəhbərliyinə

təşəkkür edirəm. Mübahisəli, yaxud problemlı məsələlərin ətrafında faydalı müzakirələr olub, Hesablama Palatası öz rəyini Milli Məclisə təqdim etmişdir. İstərdim, müraciət edim ki, mümkündürsə, bu rəyi nəzərə alaraq, biz müzakirələri millət vəkillərinin sualları əsasında təşkil edək. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Vüqar müəllim. Hörmətli həmkarlar, biz indi müzakirəyə başlayacağıq. Gördüyünüz siyahıda cəmi 9 nəfərdir, amma məndə ümumi siyahının rəqəmi bilinir, 31 nəfərdir. Mən görürəm ki, 3 nəfər ya suala, ya da ki, təklifə yazılıb. Mən təklif edirəm, çıxışlara 5, suallara, ya da təkliflərə 1 dəqiqə. Hamı razıdır? Ehtiyac var, səsə qoyaq?

Yerdən. *(Eşidilmir.)*

Sədrlik edən. Onda, buyurun, Sadiq müəllim.

S.Qurbanov. Çox sağ olun, Sahibə xanım. Əslində, nəzərə alsaq ki, dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı hökumətin nümayəndələri buradadır, təklif üçün 1 dəqiqə az idi. Yəni xüsusi araşdırmamız var və eyni zamanda, Hesablama Palatası ilə bağlı suallarım var. Xahiş edirəm, bir komitə sədri kimi, heç olmasa, bir 5 dəqiqəmi təmin edəsiniz. Çıxışa yazılmışam, həm də çıxışda varam.

Sədrlik edən. Sadiq müəllim, çox üzr istəyirəm, indi imkan olmayacaq, ancaq yazılmışınızsa, indi baxaq, görək, Siz neçəncisiniz, çalışırıq təmin edək. Ancaq sual və təklifə bir dəqiqə. Aydın müəllim, buyurun.

A.Mirzəzadə. Təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Hörmətli Samir müəllimə belə bir sualım var. Koronavirus pandemiyası nə qədər davam edəcək, yaxud dalğanın sönüb yenidən qayıdacağı heç kəsə məlum deyil. Ona görə də mənim sualım belədir. Gələn il üçün, yəqin ki, indidən büdcə proqnozları planlaşdırılır. Əgər gələn il koronavirus

pandemiyası yenidən baş qaldırarsa, belə bir variantın gələn ilin büdcəsində ehtimal edilməsi və onun iqtisadi cəhətlərinin nəzərə alınması nəzərdə tutulurmu? Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Mən düşünürəm ki, Samir müəllim, Siz bütün suallara sonda cavab verəcəksiniz.

Yerdən. *(Eşidilmir.)*

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Fazil Mustafa. Fazil müəllim, buyurun.

F.Mustafa. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli millət vəkilləri, hörmətli hökumət üzvləri, media nümayəndələri! Hesab edirəm ki, bu gün 2019-cu ilin büdcəsinin icrası ilə bağlı təqdim olunan sənədin çox ağır şərtlərdə müzakirə olunduğunun hamımız fərqindəyik. Hesab edirəm ki, bu gün ölkənin bütün resursları, imkanları daha çox əhalinin sosial vəziyyətinin normallaşmasına yönəlibdir. Ona görə də bu sənəddəki bir sıra nöqsanların, yaxud icrası ilə bağlı problemlərin üzərində çox da ağırlıqlı durma düşüncəsində deyiləm. Çünki bu çətinliklər, bütövlükdə, ölkəmizin qarşılaşdığı gözlənilməz çətinliklərdir. Amma bir sıra məsələlər var ki, ona konseptual münasibət bildirilməsi vacibdir. Bu, xüsusilə də dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı hesabatlarda dövlət proqramlarının icra vəziyyəti ilə bağlı məsələyə olan münasibətdir.

Fikrimcə, burada bir qədər səthi münasibət formalaşılıb. Təbii ki, Hesablama Palatasının rəyində də bu, xüsusi vurğulanıbdır. “Büdcə sistemi haqqında” Qanunda tədbirlər anlayışının müəyyənləşdirilməməsi son vaxtlar bu proqramlarının bir qisminin büdcə zərfində qeyd edilməsi ilə yanaşı, xeyli hissəsinin də qeyd edilməməsinə gətirib çıxarıb. Hansı xərclərin olduğu, nə qədər icra olunduğu barədə məlumatlar yer almır. Bir də biz bu dövlət proq-

ramları məsələsinə də bir az ciddi yanaşmalıyıq. Bir sıra məsələlər var. Tutaq ki, Azərbaycan teatrının inkişafı ilə bağlı bir proqram hazırlanır, amma ən vacib, ölkəyə gəlir gətirən sahə Azərbaycan kinosudur. Onunla bağlı hansısa bir dövlət proqramı yoxdur. Yaxud təhsilin rəqabətliyi məsələsi qoyulub, amma bu, necə yerinə yetirilibdir, heç kimə bəlli deyil. Bir çox proqramların, diqqət edirsinizsə, xüsusilə də, dövlət investisiya proqramlarının tətbiqində əsas prioritet olaraq qeyri-neft sektorunun və regionların inkişafına yönəlməsi məsələsi qoyulur. Amma pandemiya dövründə məlum oldu ki, regionlara qoyulan vəsaitlərin böyük əksəriyyəti hələ öz səmərəsini tapmır. Çünki hamı Bakı şəhərinə toplaşdı. Biz əvvəl 200 min insana 190 manat maddi yardım etməyi düşündük, sonra ölkə Prezidenti özü də qeyd etdi, 600 minə qalxdı. Sonradan, hesab edirəm ki, bu, bəlkə də daha yüksək rəqəm oldu. Bu nəyi göstərdi? Biz əgər vətəndaşı regiona qaytara bilməmişiksə, demək, regionlarda tətbiq olunan dövlət investisiya proqramının icrası, yaxud onun məqsədəuyğunluğu ilə bağlı ciddi problemlər var. Çünki böyük əksəriyyət kənd təsərrüfatını ataraq, sadəcə, lümpen vəziyyətində yaşamağa razılaşaraq şəhərdə çox çətin şərtlərdə öz funksiyasını yerinə yetirir.

Bu ərafədə biz artıq radikal islahatlar prosesinə getməliyik. Ölkədə İqtisadiyyat Nazirliyinin yaranması bu sahədə kifayət qədər ümidverici bir mühit yaratdı. Vergi siyasətində də xeyli müsbət dəyişikliklər oldu. Bunlar hamısı təqdir olunmalıdır. Amma birinci növbədə özəlləşmə proqramının sürətlə həyata keçirilməsinə başlamalıyıq. Bizdə özəlləşmə siyasətinə baxış dəyişilməlidir. Özəlləşmə dövlətin hansısa bir vəsait əldə etməsi məqsədi ilə yüksək məbləğlər qoyularaq onun durdurulmasına xidmət

etməməlidir. Daha çox yeni iqtisadi təşəbbüskarlığın və iqtisadi həyatın canlanmasına xidmət etməlidir. Bir çox hallarda vətəndaş hər hansı bir şəkildə dövlət icarəsi ilə ona verilən mülkiyyətə investisiya qoymağa maraqlı olmur. Ona görə biz bu siyasət üzərində düşünməliyik.

Digər tərəfdən, ölkədə bankların müəyyən dərəcədə sıradan çıxmasının ciddi fəsadları var və bu problemlər banklara etimadın müəyyən dərəcədə azalmasına gətirib çıxarır. İnsanlar investisiya qoymağa qorxu içərisində olurlar. Biz bu sektorda da artıq sabit bir mühit yaranmasına çalışmalıyıq ki, insanlar bu vəsaitlərinin itirilməsi qorxusu ilə bu prosedən kənar qalmasınlar.

Ən başlıca məsələlərdən biri də kənd təsərrüfatının dirçəlməsidir. İndi burada sənayenin inkişafı ilə bağlı dövlət proqramı var. Amma ixrac təyinatlı hansı məhsullarımız ortaya qoyula bilib ki, biz bunu, xüsusi olaraq, inkişaf olaraq göstərə bilərik. Məncə, bu sahədə də elə ciddi bir uğurumuz yoxdur. Buna görə də bu kimi məsələləri indi operativ həll etmək lazımdır. ABŞ-da, başqa yerlərdə baş verən proseslər məhz sosial gərginliyin nəticələridir. Bu gərginlik bizi də gözləyə bilər. Buna görə də bunun qarşısını almaq üçün ciddi radikal islahatları həyata...

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Fazil müəllim. Yuxarı cərgədən Elşən müəllim Musayev. Elşən müəllim, buyurun.

E.Musayev. Təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Hörmətli Sədr, hörmətli millət vəkilləri, hörmətli hökumət üzvləri, media nümayəndələri! Hər birinizi salamlayıram və bir-başına fikirlərimə keçid almaq istəyirəm.

İlk öncə mən hökumətin burada olmasından istifadə edib onların təmsalında bütün Nazirlər Kabinetinə pandemiya dövründə sərgilədikləri uğurlu və faydalı fəaliyyətə görə öz təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Layihə haqqın-

da deyim ki, təbii, layihə ilə hər birimiz tanış, müzakirələri dinləmişik, birbaşa komitə iclasında iştirak etməsək də, tanış. Həmkarlarımla mövqeyini, demək olar, mən də bölüşürəm və o fikirdəyəm ki, dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı xərclənmələr şəffafdır və təyinatı üzrədir. Burada hörmətli həmkarım Tahir Mirkişili öz giriş nitqində çox geniş məlumat verdi və proqnoz məsələsinə ən azı 4 dəfə toxundu və haqlı olaraq toxundu. Mən də çıxışımın ardını həmin o proqnoz konteksti üzərində qurmaq istəyirəm. Niyə? Çünki məhz o proqnoz, eynən Tahir müəllimin söylədiyi kimi, gələcək büdcədə vəsaitin təkə düz və şəffaf deyil, həm də ədalətli və faydalı bölüşdürülməsini ehtiva edir. Bir neçə misal çəkəcəyəm.

Zaqatala timsalında, mənim təmsil olduğum bölgədir, çox xahiş edirəm ki, hökumət nümayəndələri məhz o ədalət prinsipinə söylədiyim faktlar əsasında münasibət bildirsinlər, ən azından dinləsinlər. Zaqataladan qazlaşdırma ilə bağlı mənə çoxlu sayda müraciətlər var. Konkret rəqəmlər deyəcəyəm. Qonşu rayonlarda, Qax rayonunda qazlaşdırma 97 faizin üzərindədir, Balakəndə az qala 100 faizə yaxındır, Şəkiddə yenə də 98 faizin üstündədir, amma Zaqatalada qazlaşdırma 50 faizdən aşağıdır, hətta 40 faizə yaxındır. Yəni bu, hansı parametrlərlə, hansı prinsiplərlə, hansı bölgü ilə, ələlxüsus da hansı proqnozla belə bir vəziyyətə gəlib çıxıb, insanlar bunu anlamırlar. Anlamadıqları üçün suallar, tələblər ünvanlayırlar. Mən də anlamıram və anlamadığım üçün də bu sualı hökumətə verirəm. Ona görə də bu rəqəmin üzərindən hər hansı bir şərh verməyəcəyəm, sadəcə, xahiş edəcəyəm ki, hökumət bu məsələdə xüsusilə diqqətli olsun.

Digər məsələ su məsələsidir. Yenə də ədalətli bölgü, xərclənmə söhbəti. Bildiyim qədər, vəsait ayrılıb, əsasən

də, böyük kəndlərə. Mən sizə bir misal deyəcəyəm. Zaqatalada bir Muxax kəndi var. 11 min əhalisi var və bu 11 min əhalinin təmiz, içməli su ilə təminatı üçün, sadəcə, 300 metrlik dəmir boruya ehtiyac var. Yəni 11 min insanın taleyi bu 300 metrlik dəmir borunun qoyulmasından asılıdır. Bəzən, tutaq ki, min nəfər əhali üçün 5–6 kilometrlik işlər icra olunur, mən bunu təqdir edirəm, belə də olmalıdır. Amma 300 metr borudan asılı olan insanlar nəzərə alınmır.

Zaqatalanın başqa kəndləri var – Yuxarı Tala, Aşağı Tala. İnsanlar böyük susuzluq problemi yaşayırlar. Amma deyilənə görə, yenə də vəsait ayrılıb, sadəcə, başqa texniki məsələlər var. Məsələn, kənd hələ “Azərsu”nun balansına keçməyib. Bu, vətəndaşa aiddirmi, bunun məsuliyyətini vətəndaşmı daşmalıdır ki, niyə keçməyib? Xeyr, onun məsuliyyətini dövlət daşır. Keçməyibsə, keçsin. Bələdiyyənin balansındadırsa, oradan çıxarılsın, “Azərsu”nun balansına keçirilsin. Yəni bunun vətəndaşa heç bir aidiyyəti yoxdur. Xüsusilə bu pandemiya dövründə mənə əsas su məsələsi ilə bağlı müraciətlər olunub. Keçən iclasda da cari məsələlərdə, demək olar, hamı su haqqında danışıdı. Deməli, bu, qlobal problemdir. Bu məsələ ilə məşğul olmalı adamlar, aidiyyəti qurumlar xüsusi ciddiyyətlə yanaşmalıdırlar. Mənim qarşımda insanlar bu tələbi qoydular, xahiş deyil, məhz tələb edirlər. Mən də bu tələbi bu mötəbər tribunadan hörmətli hökumət üzvlərinə çatdırmaq istədim. Hər kəsə fəaliyyətində uğurlar arzulayıram. Diqqətinizə görə minnətdaram.

Sədrlik edən. Sağ olun, Elşən müəllim. Azər Badamov. Azər müəllim, buyurun.

A.Badamov. Təşəkkür edirəm, hörmətli xanım Sədr. Azərbaycan Respublikasının 2019-cu ildə dövlət büdcəsi-

nin icrası haqqında təqdim olunmuş qanun layihəsi qanunvericiliyin müvafiq tələblərinə uyğun hazırlanmışdır. Qanun layihəsindən göründüyü kimi, 2019-cu ilin iqtisadi mənzərəsi uğurlu olmuşdur. Dövlət büdcəsinin qarşısında duran əsas məsələ büdcə gəlirlərinin təmin olunması idi. Büdcə gəlirləri təmin olunubdur. Gəlirlərin proqnozdan əlavə 1,05 milyard manat artıq icra olunmasını ölkəmizdə aparılan uğurlu iqtisadi siyasətin göstəricisi hesab edirəm.

2019-cu ildə ölkədə makroiqtisadi sabitlik təmin olunmuş, əhalinin pul gəlirlərinin artmasına baxmayaraq, inflyasiyanın aşağı həddə saxlanması iqtisadiyyatımızın güclənməsinin və uğurlu pul-kredit siyasətinin təzahürüdür. Büdcə xərclərinə gələndə isə qeyd etməliyik ki, 2019-cu ildə cənab Prezidentin sərəncamları ilə maliyyə tutumu 2,3 milyard manat olan 2 böyük sosial paketin icra olunmasına baxmayaraq, büdcə xərclərinə 3 faiz qənaət olunmuş və dövlət büdcə balansında kəsinin həcmi artmamışdır. Hesabat ilində büdcə xərclərində nəzərdə tutulmuş proqramların icrasının davam etdirilməsini yüksək dəyərləndirirəm.

Hörmətli həmkarlar, təqdim olunmuş qanun layihəsini dəstəkləməklə yanaşı, büdcə xərclərinin səmərəliliyinin artırılmasına xidmət edəcək 2 təklifimi diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm. Birinci təklifim dövlət büdcəsinin xərclərinin səmərəliliyinin təmin olunması məqsədi ilə regionlaşdırılmış büdcə təşkilatlarının cari təmir və təsərrüfat xərclərinin icrasında maliyyə pozuntularının müəyyənləşdirilməsi üçün nəzarəti gücləndirmək və bu xərclərin təyinatı üzrə xərclənməsinin seçmə üsulu ilə yoxlamalar keçirməklə təhlil olunmasını təmin etmək.

İkinci təklifim isə xərclənmiş vəsaitlərinin səmərəliliyinin təmini məqsədi ilə 2019-cu ildə başlanmış sosial

infrastruktur layihələrinin davam etdirilməsidir. Məsələn, mənim təmsil olduğum Qusar rayonunda Xəzər–Sudur yolunun yenidən qurulması məqsədi ilə 2019-cu ildə dövlət başçısının sərəncamı ilə ilkin olaraq 3 milyon manat vəsait ayrılmışdır. Ayrılan vəsait çərçivəsində yol tikintisində yol yatağının genişləndirilməsi və digər torpaq işləri həyata keçirilmiş, sonra da tikinti dayandırılmışdır. Qeyd etmək istəyirəm ki, dağlıq ərazilərdən keçən belə yollarda tikinti davam etdirilməsə, yağışlar çəkilməmiş yolu dağıdacaq və bu işlərə xərclənmiş vəsaitlərin heç bir səmərəsi olmayacaqdır. Ona görə də bir daha dövlət büdcəsi hesabına icra olunan yarımçıq qalmış sosial infrastruktur layihələrinin başa çatdırılmasının cari ildə önə çəkilməsini təklif edirəm. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Əli müəllim Məsimli. Buyurun, Əli müəllim.

Ə.Məsimli. Çox sağ olun, hörmətli Sədr. Bu il büdcə müzakirələri zamanı bir yenilik tətbiq olunur və bunu yüksək qiymətləndiririk. Adətən, büdcə müzakirələri zamanı layihəyə daha çox diqqət yetirilirdi. Bu dəfə icraya da diqqət yetirildi. İcraya diqqət yetirilməsi nəticəsində biz komitədə 2019-cu ilin büdcəsini müzakirə etməzdən əvvəl Hesablama Palatasının sədri, maliyyə və iqtisadiyyat nazirlərinin müavinləri səviyyəsində çox faydalı dinləmələr keçirdik. Sosial məsafəyə və digər tələblərə də əməl etmək şərti ilə yaxşı müzakirələr oldu. Ona görə hörmətli Sədr, Sizə təşəkkür edirik ki, belə bir şərait yaradıldı və fikirləşmək üçün xeyli material verən müzakirələr keçirildi. Sonradan, artıq rəsmi surətdə komitədə müzakirə olunan xeyli dərəcədə asanlaşma oldu ki, xeyli məsələlər aydınlaşdı.

Doğrudan da, icranın bu cür dərin müzakirəsi bir neçə

cəhətdən əhəmiyyətlidir. Xüsusilə, pandemiya dövrünün yaratdığı indiki şəraitdə operativ qərarlar qəbul etmək tələbatı çox artıb. Belə bir şəraitdə hesab edirəm ki, 2019-cu ilin büdcə gəlirlərinin 1 milyard manatdan çox artmasının təcrübəsində bir neçə məqam qeyd edilməlidir. O nöqteyi-nəzərdən İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədrinin çıxışının sonunda verilən təkliflərin davamı kimi bəzi məsələləri qeyd etmək istərdim.

Birinci, onu qeyd etmək istəyirəm ki, gəlir nöqteyi-nəzərindən çox maraqlıdır, sadəcə, iqtisadiyyatın ağarması, kölgə iqtisadiyyatının dairəsinin daraldılması və vergiyə cəlb edilməsi, vergi və gömrük hesabına 1 milyard manatdan çox vəsait daxil olub və bunu yüksək dəyərləndiririk. Hesab edirəm ki, bu, 2020-ci ilin büdcəsində də öz əksini tapır. Prezidentin çıxışında da bu məsələlər öz əksini tapıb ki, təkcə birinci rübdə 300 milyon manatdan artıq vəsait daxil olub. 300 milyonu da 4-ə vuranda, deməli, bu il 2019-cu ildən də çox vəsait daxil olmalıdır. Sübut üçün də, hörmətli maliyyə nazirinin çıxışında öz əksini tapıb ki, 5 ayın nəticələrinə görə, 500 milyon manatdan çox vəsait daxil olub. Deməli, əlavə vəsaitlərin daxil olması imkanları genişlənir. Ona görə mən aidiyyəti orqanlara müraciət edirəm ki, kölgə iqtisadiyyatının daraldılması ilə yanaşı, digər mənbələrdən də istifadə etmək lazımdır. Bu mənbələr hansılardır?

Hesab edirəm ki, indi başlanan korrupsiyaya, monopoliyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsi, dairəsinin genişləndirilməsi hesabına da biz büdcəyə əlavə vəsaitlər daxil edə bilərik. Kiçik, orta biznesin qarşısında duran problemləri, maneələri aradan qaldırmaqla xeyli dərəcədə əlavə vəsait daxil olar ki, bu həm də regionların qalxmasında mühüm rol oynaya bilər.

Nəhayət, müzakirə olunan və çox vacib olan maliyyə amnistiyası, kapitala görə amnistiyanın verilməsi və başqa ölkələrin təcrübəsindəki səhvləri buraxmadan daha çox vəsaiti cəlb etmək olar. Bu istiqamətdə xeyli dərəcədə təkliflər vermək olar. Neftdən əlavə xeyli mənbələr var ki, onların hesabına büdcəyə xeyli vəsait daxil olar və onlardan operativ surətdə istifadə edilir. Hansı istiqamətlərə istifadə edilməsini mən Şəkinin timsalında deyəcəyəm və bilirəm ki, dediklərimin hamısı Azərbaycanca, ən azı bölgələrə aiddir.

Sizə çox təşəkkür edirəm ki, şərait yaratdınız, çox böyük bir problemin, – kəndlərdə, regionlarda su probleminin Milli Məclisdə müzakirəsi açıldı. Təkcə içməli su deyil, kənd təsərrüfatı üçün də zəruri olan su. İndi baxaq, görək, “Azərsu” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinə ayrılan 395 milyon manat pulun yalnız 4 milyon manatı – 1 faizi kənd yaşayış məntəqələrində su təchizatı layihələrinə və sair həsr olunub. Deməli, bu, simvolik bir rəqəmdir. Hesab edirəm ki, bayaq sadaladığım kölgə iqtisadiyyatından, korrupsiyaya qarşı mübarizədən əldə edilən əlavə vəsaitlər olacaq, o vəsaitlərin hesabına operativ surətdə kəndlərin su problemini həll etməklə biz bir məsələni də, – kənd təsərrüfatının inkişafı məsələsini də xeyli dərəcədə həll edəcəyik.

İkinci, zəruri məsələ hesab edirəm ki, bu, təkcə Şamaxıya aid deyil, Şəki–Zaqatala bölgəsinə də aiddir. 2015–2016-cı illərdə xeyli dərəcədə evlər dağılıb. Gəlib baxıblar, razılaşıblar, hələ onlara vəsait ayrılmayıb. Xeyli dərəcədə vəsait var. Bu istiqamətdə də əlavə vəsait ayırmaq lazımdır və həmin məsələni həll etmək çox vacibdir.

Bir də qəzalı vəziyyətdə olan məktəbləri və bağçaları sonraya saxlamaq olmaz. Onların da əsaslı təmirini məhz

bu il həyata keçirmək çox vacibdir. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun, Əli müəllim. Qüdrət Həsənquliyev. Qüdrət müəllim, buyurun.

Q.Həsənquliyev. Çox sağ olun. Hörmətli Sədr, hörmətli qonaqlar, hörmətli deputat həmkarlarım! Bu, birinci oxunuşdur. Mən istəyirəm bəzi məsələlərə, xüsusilə də vacib məsələlərə münasibət bildirim. Hələ 1 ay, daha doğrusu, 2 ay öncə koronavirusa görə hüquqi və fiziki şəxslərə yardım verməmişdən öncə jurnalist dostlarımızdan biri soruşdu ki, bəs yardım paketinə münasibətiniz. Dedim, inşaallah, qoy, Milli Məclisə daxil olsun, tanış olaq, müzakirə edək və sonra ona münasibətimizi bildirərik. Sonra bəlli oldu ki, heç, ümumiyyətlə, Milli Məclisdə müzakirə olunmayacaq. Söhbət təqribən 3,5 milyard manatdan gedir. Deputat həmkarımın diqqətinə çatdırım ki, bu, 1999-cu ildəki Azərbaycanın dövlət büdcəsindən çoxdur. O vaxt Azərbaycanın dövlət büdcəsi 3 milyard 370 milyon manat idi. Yəni bu qədər vəsaitin parlamentsiz bölüşdürülməsini çox ədalətsizlik hesab edirəm. Biz respublikayıq, ölkədə parlament var. Burada həm parlament, həm də icra hakimiyyəti eyni partiyaya mənsub olsa da, amma hər dövlət orqanının özünün funksiyaları var. Konstitusiyaya görə, dövlət və hakimiyyət orqanları bir-birinə qarşılıqlı nəzarət və əməkdaşlıq şəraitində fəaliyyət göstərirlər. Ona görə də bu qədər vəsaitin nümayəndəli orqanın razılığı olmadan bölüşdürülməsini doğru saymıram.

Mən Vüqar müəllimə öz minnətdarlığımı bildirirəm. Həmişə olduğu kimi, yenə də büdcənin icrası ilə bağlı çox ətraflı təhlil aparıblar, bizə rəy təqdim ediblər. Hökumət “Büdcə sistemi haqqında” Qanunun 18.4-cü və 19.6-cı

maddələrinə istinad edərək funksional təsnifatın strukturunda icra prosesində dəyişiklik edə bilər. Bu rəyin 57-ci səhifəsində qeyd olunur ki, ümumilikdə, 2019-cu ilin dövlət büdcəsi xərclərinin nəzərdə tutulduğu funksional təsnifat üzrə 53 köməkçi bölmənin 32-sində il ərzində dəyişikliklər aparılmış və bu köməkçi bölmələrin 11-i üzrə təsdiq edilmiş məbləğ il ərzində 1 milyard 316 milyon 400 min manat artırılmışdır. Bilirsiniz, bu, fantastik bir rəqəmdir. Mən “Büdcə sistemi haqqında” Qanunun 18.4 və 19.6-cı maddələrini oxumuram, əlbəttə, orada hökumətə icazə verilir ki, müəyyən dəyişikliklər etsin. Hüquq düşüncəsi baxımından bu, onu özündə ehtiva edir ki, 2–3 faizlik dəyişiklik olarsa, buna görə artıq büdcə qanunu yenidən parlamentə gətirilməsin və buna əlavə və dəyişikliklər edilməsin. Amma biz hökumətə bu qədər böyük məbləğdə dəyişikliklərin edilməsi səlahiyyətini verə bilmərik. Ona görə də düşünürəm ki, biz bu qanuna nütləq qayıdıb yenidən baxmalıyıq və orada məhdudiyətlər qoymalıyıq. Hörmətli Samir müəllim, məsələn, ali təhsil köməkçi bölməsi üzrə bölmənin xərcləri 5,2 dəfə artırılıb. Burada söhbət 3–5 faiz dəyişiklikdən getmir. Belə çıxır ki, yeni büdcə hökumət istədiyi kimi, yəni biz burada nə təsdiq eləsək də, parlamentin razılığı olmadan onlar büdcədə istədikləri kimi dəyişikliklər eləyirlər.

Mən bir məsələni də hökumət üzvlərinin diqqətinə çatdırmaq istəyirəm. Mən əvvəllər də bu məsələni qaldırmışam, dövlət zəmanəti ilə götürülən borclar sonradan, demək olar ki, parlament qərar qəbul edir və o vəsaitləri, əsasən, büdcədən geri qaytarırıq. Əgər parlament o qərarı qəbul edirsə, niyə onda o müqavilələr parlamentdə təsdiq olunmasın? Bizim burada çox savadlı iqtisadçılarımız var. Biz araşdırmayaq ki, bu borcun götürülməsi nə dərəcədə

əsaslıdır, buna ehtiyac varmı? Axı, o vəsaitlər sonradan camaatın verdiyi vergi hesabına geri qaytarılacaq. Ona görə də, hesab edirəm ki, müvafiq dəyişiklik eləməklə bu məsələni də qanunvericiliyə daxil eləməliyik. Həmin o borc müqavilələri bundan sonra parlamentdə təsdiq olunmalıdır. Mənim birinci oxunuşda deyəcəyim bundan ibarətdir. Ehtiyac olarsa, ikinci oxunuşda da bəzi məsələlərə münasibət bildirərəm. Diqqətinizə görə çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Şakir müəllim, ancaq Elşən Musayev çıxış elədi. Ayrı çıxış eləmək istəyən varmı? Mən dəqiqləşdirmək istəyirəm ki, sonra narazı qalan olmasın. Heç kim yoxdur?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Oldu. Azay Quliyev. Azay müəllim, buyurun.

A.Quliyev. Təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli həmkarlarım, dəvət olunmuş qonaqlar! Mən də düşünürəm ki, bu gün büdcənin icrası ilə bağlı təklif olunan qanun layihəsi kifayət qədər ətraflı hazırlanıbdır. Burada həmkarlarım da bir çox məsələlərə toxundular. Ancaq istərdim ki, mənim seçildiyim 8 saylı Binəqədi seçki dairəsinin bir çox vacib məsələləri olduğu üçün əsas diqqəti həmin məqamlara yönəldəm.

Ancaq bununla yanaşı, hesab edirəm ki, 2019-cu ildə ictimaiyyətdə kifayət qədər geniş müzakirə olunan iki mühüm məsələnin həllinə görə biz Azərbaycan dövlətinə, cənab Prezidentə, Azərbaycan hökumətinə təşəkkür etməliyik ki, bunun icrasını həyata keçirdilər. Bu, birinci fiziki şəxslərin problemləli kreditləri ilə bağlı yaranan problemin həlli, ikincisi də, 11 min şəhid ailəsinə birdəfəlik müavinətin verilməsi ilə əlaqədar məsələnin həlli ilə bağlıdır. Mən hesab edirəm ki, bunlar çox böyük ictimai,

sosial əhəmiyyətə malik idi, bu problemlər həll olundu.

O ki qaldı 8 sayılı Binəqədi seçki dairəsinin ərazisində olan problemlərə, istərdim, birinci məsələdən başlayım. Məsələ burasındadır ki, keçən il dövlət büdcəsində Binəqədi rayonu Ağasadiq Gəraybəyli küçəsi 41 və Koroğlu Rəhimov küçəsi ev 53 ünvanında yerləşən və qəzalılı vəziyyətdə olan yataqxana binalarının sakinlərinin 30 kvadrat metrə qədər olan mənzillərinin hər birinə görə 30 min manat, sahəsi 30 kvadrat metrdən yuxarı olan mənzillərin hər kvadrat metri üçünsə əlavə olaraq min manat məbləğində birdəfəlik yardım müəyyən edilmişdir. Lakin sonradan bəlli olmuşdur ki, maddi yardım hesablanan zaman 19 ailənin mülkiyyət hüququnu təsdiq edən bir çıxarış üzrə ayrı-ayrılıqda iki mənzil olması nəzərə alınmamış, onlara yalnız bir mənzil üzrə maddi yardım təklif edilmişdir. İndi həmin sakinlər bu vəsaiti almaqdan imtina edərək onlara çatmalı olan vəsaitin tam ödənilməsini tələb edirlər. Aidiyyəti qurumların hesablamalarına görə, 19 ailəyə əlavə olaraq 455 min manat məbləğində maddi yardım ödənilməli və onlar qəzalılı evlərdən köçürülməlidirlər. Lakin bu məsələ indiyə qədər öz həllini tapmayıb. Mən şəxsən iki dəfə həmin binalarda olmuşam və oradakı acınacaqlı vəziyyətlə tanışam. Ona görə çox istərdim ki, hörmətli Samir müəllim bu məsələni diqqətdə saxlasın və imkan daxilində onun həllini təmin etməyə kömək etsin.

İkinci məsələ 7-ci mikrorayonda Fərman Məlikov və Kunanbayev küçələrində, 8-ci mikrorayonda Azadlıq prospekti, Süleyman Sani Axundov və Naxçıvani küçələrində 15 binanın təbii qazla təmin olunmaması ilə bağlıdır. Məsələ burasındadır ki, sovetlər dönəmində layihələşdirilən həmin binalarda təbii qaz təchizatı sistemi nəzərdə tutulmamışdır. Bilirsiniz ki, bu tip binalarda sakinlər

yalnız elektrik enerjisindən istifadə edə bilirlər və bu da onlar üçün ciddi maliyyə yükü yaradır. Əvvəlki illərdə də həmin binaların qazlaşdırılması haqqında hökumətə müraciətlər edilsə də, bu problem öz həllini tapmamışdır. Ölkə ərazisində qazlaşdırılmanın genişləndirilməsi məqsədi ilə, bildiyimiz kimi, 2009-cu ildə Dövlət Neft Şirkətinə 389 milyon manat vəsait ayrılmışdır. Yerli icra strukturlarının verdiyi məlumata əsasən bu məsələnin həlli məqsədi ilə müvafiq investisiya proqramında müəyyən vəsait, dediyim kimi, nəzərdə tutulsa da, onların icrası hələ də təmin edilməyibdir. Mən bu məsələni dünən “Azəriqaz” İstehsalat Birliyinin direktoru hörmətli Ruslan Əliyevlə bir daha müzakirə etdim və bəlli oldu ki, nəzərdə tutulan vəsaitin ayrılacağı təqdirdə, bu problemin həlli mümkündür. Ona görə də mən həm Dövlət Neft Şirkətindən, həm də digər aidiyyəti qurumlardan bu məsələnin həllinə diqqət göstərməyi xahiş edirəm.

Nəhayət, üçüncü məsələ haqqında danışmaq istəyirəm. Bildirmək istəyirəm ki, iki ildən çox müddətdir ki, 6-cı mikrorayon İsrafil Həşimov küçəsi 1a ünvanında yerləşən və 26 mindən artıq sakinə xidmət edən 27 saylı şəhər poliklinikasının fəaliyyəti texniki səbəbdən dayandırılmışdır. Təsəvvür edin ki, bu qədər insan tibbi xidmətdən istifadə etmək üçün çox böyük çətinliklə 9-cu mikrorayona gəlmək məcburiyyətində qalırlar. Müvafiq qurumlar tərəfindən sakinlərə dəfələrlə söz verilib ki, tibbi müəssisələrin maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi üçün ayrılan vəsaitdən poliklinikanın təmiri üçün də vəsait ayrılacaq və bu problem 2019-cu ilin sonuna kimi öz həllini tapacaqdır. Lakin təəssüf ki, bu məsələ indiyə kimi həll olunmamış qalır. Mən 27 saylı şəhər poliklinikasının fəaliyyətinin bərpa edilməsi ilə bağlı bu ilin mart ayında

TƏBİB-ə müraciət etmişəm. Çox ümid edirəm ki, İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyi və TƏBİB seçicilərimi ciddi narahat edən bu məsələnin həllinə öz köməkliklərini göstərəcəklər. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Mələhət İbrahimqızı. Buyurun.

M.İbrahimqızı. Çox sağ olun, hörmətli xanım Sədr. Mən çıxışa yazılmışam, amma hələlik hörmətli Samir müəllimə sualımı vermək istəyirəm. Mənim qaldırdığım problem, ola bilsin, Bakının digər yaşayış massivlərinə də aid olsun. Uzun illərdir ölkəmizdə qazlaşdırma prosesi, demək olar ki, yekunlaşıb. Bakının mərkəzində 1-ci, 2-ci, 3-cü və 5-ci mikrorayonlarda, yəni təmsil etdiyim Nəsimi rayonunda uzun illərdir istilik təchizatı yoxdur. Bir neçə aydan sonra yenə soyuqlar düşəcək və yenə də bu məsələ ciddi qaldırılacaq. Bu idarəyə zəng edəndə həmişə deyirlər ki, büdcə ayrılır. Hörmətli Samir müəllim, həmişə qaldırdığımız məsələlərə diqqətlə yanaşırsınız. Qarşıdakı 2021-ci ildə Bakı şəhərinə, xüsusilə Nəsimi rayonuna, mikrorayonlara istilik təchizatı ilə bağlı ciddi büdcə nəzərdə tutulur, yoxsa yox? Çox təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun, Mələhət xanım. Qənirə Paşayeva.

Q.Paşayeva. Hörmətli Sədr, hörmətli hökumət üzvləri, mətbuat və media nümayəndələri! Mən də 2019-cu ilin dövlət büdcəsinin icrası haqqında qanun layihəsinə səs verəcəyəm. Amma bəzi konseptual məsələləri burada qaldırmaq istəyirəm. İkinci oxunuşda əgər imkan olarsa, daha konkret məsələlərə toxunacağam.

İlk öncə Hesablama Palatasının rəyində bizi narahat eləyən məsələləri vurğulamaq istəyirəm. Hesablama Palatasının rəyinə görə məlum olur ki, dövlət büdcəsinin layihəsi və icrası ilə bağlı sənədlərdə 26 dövlət proqramı əks

olunmur. Mən bu sualı vermək istəyirəm, nəyə görə əks olunmur? Çünki Hesablama Palatasının rəyində deyilir ki, dövlət proqramları üzrə vəsaitlərin məbləğinin dövlət büdcəsi ilə bağlı məlumatlarda əks etdirilməməsi, həmçinin bu vəsaitlərin icraçı qurum tərəfindən digər istiqamətlərə yönəldilməsi son nəticədə proqramla müəyyən edilmiş hədəflərin reallaşdırılmasında çətinlik yaradır. Əgər Hesablama Palatası da belə rəylə çıxış edirsə, niyə 26 dövlət proqramının dövlət büdcəsinin layihəsi və icrası ilə bağlı sənədlərdə öz əksini tapmasının reallaşması çətinidir?

İstəyirəm, Samir müəllimdən bununla bağlı soruşum ki, bu məsələlərə baxılacaqmı? Çünki belə bir təcrübə var. Həmin rəydə göstərilir ki, səkkiz dövlət proqramı dövlət büdcəsinin layihəsi və icrası ilə bağlı sənədlərdə öz əksini tapıb, deməli, digərlərinin də tapması vacibdir. Nədən çox vacibdir? Çünki dövlət büdcəsinin layihəsi və icrası ilə bağlı sənədlərdə əks etdirilmiş dövlət proqramlarının icra vəziyyəti ilə bağlı Hesablama Palatasının təhlil etdiyi nəticələrdə çox ciddi problemləri görürük. Mən bu problemlərlə bağlı danışacağam. Amma nəyi vurğulamaq istəyirəm? Bu 26 dövlət proqramından üçü birbaşa mədəniyyətlə bağlıdır və bu proqramın biri – “Daşınmaz tarix və mədəniyyət abidələrinin bərpa və qorunması, tarix və mədəniyyət qoruqlarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi və inkişafına dair 2014–2020-ci illər üzrə Dövlət Proqramı” hətta başa çatır. Amma biz Dövlət Təhlükəsizliyi Xidmətinin Mədəniyyət Nazirliyində apardığı əməliyyatlar nəticəsində nə gördük? Gördük ki, Nazirliyə tabe olan bu sahəyə cavabdeh qurum hansı dəhşətli əməllərlə məşğul olurmuş. Ona görə bu proqramla bağlı məlumatların bütün şəffaflığı ilə öz əksini tapması çox vacibdir.

Mən Vüqar müəllimə çox təşəkkür edirəm, bu 8 proqramla bağlı təhlillər verilib. Bu proqramlardan biri, büdcə layihəsi və icrası ilə bağlı sənədlərdə öz əksini tapan 2009–2019-cu illərdə Azərbaycan teatrı ilə bağlı dövlət proqramıdır. Bu proqram başa çatıb. Amma bu təhlillərdə biz bu proqramla bağlı icra vəziyyətini görə bilmədik. İnsanların bu sahə ilə bağlı çox ciddi sualları var. Ona görə bunların mütləq öz əksini tapması lazımdır.

Məsələn, təhlillər nəyi göstərir? 2016–2020-ci illər üzrə hemofiliya xəstələri, – onlar birbaşa hörmətli Mehriban xanımın diqqətində, nəzarətindədir, bu xəstələrlə bağlı onlara dəstək üçün Heydər Əliyev Fondu necə layihə həyata keçirir, amma məlum olur ki, dövlət proqramında xəstələrdə oynaqlarda baş verən fəsadların qarşısının alınması və ya aradan qaldırılması məqsədi ilə çox vacib olan atroskopik sinovektomiyanın tətbiqinin həyata keçirilməsi 2019-cu ildən nəzərdə tutulubsa da, ümumiyyətlə, icra edilməyib. Şəkərli diabet xəstələri ilə bağlı problemlərlə əlaqədar bu istiqamətdə nə qədər müraciətlər alırıq. Amma Hesablama Palatasının rəyində nəzərdə tutulur ki, 2011–2015-ci illərdə bununla bağlı dövlət proqramlarında şəkərli diabet xəstələrinin vahid elektron registrinin və məlumat bazasının yaradılması təmin olunmadığı üçün 2016–2020-ci illər üzrə proqrama keçirilib. Amma 2020-ci ildəyik və nəticələr də məlumdur, hələ də bunun icrası tam təmin olunmayıb. Əgər biz məlumat bazasını tam yarada bilmiriksə, burada hansı şəffaflıqdan danışa bilərik.

Digər bir məsələyə də toxunacağam. Bu, çox vacib və önəmli məsələlərdən biridir. “Ana və uşaqların sağlamlığının yaxşılaşdırılmasına dair 2014–2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı”. Bu proqram da artıq başa çatır. Amma rəydə nə göstərilir. Reproduktiv sağlamlıq xidmətinin

vahid elektron sisteminin yaradılması qeyd olunsada, hələ başa çatmayıb. Əgər biz hələ bu vahid elektron sistemini yarada bilməmişiksə, proqram da artıq başa çatıb, onda, demək, ciddi məsələlər var. Ona görə, Samir müəllim, lazımdır ki, bu proqramların hamısı büdcə layihəsində öz əksini tapsın. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Tahir Kərimli. Tahir müəllim, buyurun.

T.Kərimli. Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, hörmətli deputatlar, hörmətli hökumət üzvləri və media! Burada deputatların ən çox toxunduğu məsələlər, əlbəttə, suvarma məsələləri oldu. Eyni zamanda, hörmətli Sədr, Siz də çıxışınızda suvarma ilə bağlı qayğılarınızı ifadə elədiniz. Mənim üçün ən böyük təsəlli ondan ibarətdir ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Asiya İnkişaf Bankının prezidenti ilə söhbəti zamanı cənab Prezident qeyd elədi ki, artıq suvarma üzrə dövlət proqramı tərtib olunub. Çünki buna respublikanın hədsiz ehtiyacı var. Cənab Prezidentin qeyd etdiyi kimi, 40–50 faiz su itkisi baş verir. Bizim suya ehtiyatımız var. Onu yenidən əldə etmək imkanlarımız da var. O cümlədən özümün seçki dairəmlə bağlı məsələyə toxunmaq istəyirəm.

Bilirsiniz, bizim regionda adətən belədir. Ağ su, şirin su, qara su, sarı su, göy çay və sair. Amma bizim Ağsu şəhəri kənarında yerləşdiyi Ağsu çayına ah çəkir. Çünki 25 min əhali nəinki bu suyu içə bilmir, özlərinə dağlardan içməli su gətizdirir, onunla da ağacları belə sulamır. Çünki ağaclar sulanır, oradaca quruyur. Görün, 25 min əhali nə gündədir. Mən çox xahiş edirəm, Ağsu ərazisində Aşağı Şirvan kanalından axı 9 min 500 hektar taxıl ərazisi bu il yandı. Tamamilə yandı, sıradan çıxdı. 45 km rayon mərkəzindən aralıda Padarqışlaq kəndi var, orda insanlar heyvanların ayaqlarının ləpirinin qaldığı suyu içirlər. Çox

acınacaqlı vəziyyətdir. Orada Rəhimağalı kəndi, başqa kəndlər var, hamısının adını sadalamaq istəmirəm, kəndlər, şəhərlər hamısı susuzluqdan əziyyət çəkirlər. Yenə deyirəm, keçən dəfə məsələ qaldırmışdım. Ağsu çayı üzərində bənd tikməklə həm suvarma, balıqçılıq məsələsini həll etmək olar, həm də elektrik enerjisi, iş məsələlərini təmin etmək olar. Mən diqqəti subartezian quyularının qazılması və sair vasitələrə yönəltmək istəyirəm.

İkinci məsələ isə yol problemidir. Bundan əvvəl minnətdarlığımı bildirim ki, cənab Prezident Qazan arxı tarixi su bəndinin binası üçün kifayət qədər pul ayırıb, inşaallah, digər məsələlər də həll olunar. Yol məsələləri ilə bağlı. Bozavand Rəhmli, Kalva, Hacıman üçün də yol çəkilişinə maliyyə ayrıldı. Amma mən, xahiş edirəm, çox böyük yaşayış məntəqələri var, Qaraqoyunlu, Padar, Ərəbuşağı, Ərəbmehdibəy, Nuran, digər kəndlər ki, indiki vəziyyətdə bir yol yoxdur, gedib-gəlmək mümkün deyil. Mən istərdim ki, bunlar da plana salınsın.

Əvvəllər də bu məsələlərə toxunmuşam. Ağsu rayonunda 101 kümçü, 5000 qırım barama götürdü, hamısı zay oldu getdi. Nəinki gələcəkdə əldə edə biləcəkləri gəliri, hətta qoyduqları mayanı belə itirdilər. Nə qədər əziyyətləri hədəf getdi. Hökumət buna diqqət eləsin, bu nə deməkdir?

Məktəblər. Sıyıqçı kəndində, Daşdəmirbəylidə, Padarqışlaqda uçulmuş məktəblərdə təlim keçirilir. Ümumiyyətlə, məktəblərdə xarici dil müəllimləri çatışmır. Kəndlərdə tibb məntəqələri, həkim yoxdur. Mən xahiş edirəm, pensiyaçı müəllimlərə, həkimlərə imkan verilsin, əlavə pul ayırın, gəlsinlər, camaata dərs keçməkdə, tibbi xidmət göstərməkdə davam eləsinlər.

Ümumiyyətlə, bir sıra məsələlər də var ki, bunlara toxunmaq istərdim. Bunlar nədir, seçki kampaniyası zamanı

xalqın tələbləri nədən ibarət idi? Misal üçün, biz qaz ölkəsiyik, artıq qaz limiti isə çox aşağıdır. Heç olmasa, 2500 kubmetrə qaldırılsın, camaat ödəyə bilmir, narazılıq var. Keçmişdən qalma özəlləşmə çəkləri, kreditlərin qaytarılması problemi var. Böyük kəndlərdə postterminallar qoyulsun ki, camaat pensiyasını ala bilsin. Bir sıra kəndlərdə işıq dirəkləri sıradan çıxıb. Bir sıra böyük kəndlər var ki, telefon şəbəkələri, internet sistemi yoxdur. Bunu həll etmək lazımdır. Uşaq pulu məsələsinə toxunmuşam, demirəm. Ən böyük bir məsələdir. Mən hesab edirəm, uşaq pulunu yenə də təmin etmək olar. Əlbəttə ki, ələbaxımlılıq olan sosial yardımı götürmək lazımdır, əvəzinə təsnifat yolu ilə uşaq pulunu bərpa etmək, vermək olar.

Mən sonda bir məsələni də deyirəm, Sayvan kəndinin adını dəyişmək istəyirlər. Bizim regionda Sayvan qədim sağ kəndləridir, Şah Abbasın dövründə adı dəyişdirilib, ermənilər köçürülüb. Sağyurd, Sağlı eləyək və onun adını qəti dəyişmək olmaz. O bizim türklüyümüzün əlamətidir, torpağımızın türklərə bağlılığıdır. Bu məsələ komitədə qoyulub, müzakirə edilir, bu məsələyə, xahiş edirəm, diqqətlə yanaşaq. Bilirik ki, o ərazidə tat əhalisi olub, erməniləşdirilmiş erməni qırıoryan məzhəbinə sonradan keçiblər. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun, Tahir müəllim. Musa Qasımlı.

M.Qasımlı. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli hökumət üzvləri. İlk növbədə belə bir şəraitdə bu müzakirənin keçirilməsini çox müsbət qiymətləndirirəm və hesab edirəm ki, dövlət büdcəsinin icrası cənab Prezidentimizin müəyyənləşdirdiyi strategiyanın həyata keçirilməsinə xidmət edib. Hörmətli hökumət üzvləri burada olduğu üçün öz fikirlərimi tezis olaraq bildirmək istəyirəm. Düşünürəm ki, ümumiyyətlə, bundan sonra bizim bütün iqtisadi

planlarımız, dövlət büdcəmiz sanki ölkəmizdə neft-qaz yoxmuş kimi tərtib edilməlidir. Qeyri-neft sektoruna üstünlük verilməlidir. Konkret olaraq, dövlət büdcəsində israfçılığın qarşısı qəti şəkildə alınmalıdır. Biz özəlləşdirməyə getməliyik, insanlarımızın şəhərdən kəndə qayıtması üçün kənd rayonları ilə bağlı geniş proqramlar həyata keçirilməlidir. Kölgə iqtisadiyyatına birdəfəlik son qoyulmalıdır və bankların fəaliyyətinə ciddi nəzarət olmalıdır. Çünki böyük sosial gərginlik və narahatlıq yaradır.

İndi isə konkret olaraq seçildiyim Yardımlı–Masallı rayonları ilə bağlı bəzi məsələləri söyləmək istəyirəm. Yardımlıya ilk təbii qaz çəkilişi cənab Prezidentimizin rayona ayağı dəyəndən sonra olub. Amma rayonun əksər kəndləri qazsızdır və insanlar meşələrə üz tuturlar, meşələr qırılır, o da çoxlu ekoloji problemlər, susuzluq yaradır. Ona görə hökumətdən xahiş edirəm ki, gələcək planlarda bu məsələyə diqqət yetirilsin.

İkincisi, Yardımlı deyəndə həmişə çoxlu su nəzərdə tutulur. Amma Yardımlı bəlkə də susuzluqdan ən çox ziyan çəkən bir yerdir. Bu sahədə ölkədə su təchizatı ilə bağlı da ilk addımlar hələ 1970-ci illərdə ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən atılmışdır. Bu gün, adlarını deyirəm, Arus, Mirimli, Tahirli, Zevin, Dəryavar, Odrağaran, Anzu, Hamarkənd, Abbasabad və başqa kəndlərin də su problemləri var. 1970-ci illərdə Gurbulaq deyilən yerdən bir su xətti çəkilmişdir. İndi həmin ərazilərdə 4000 nəfər yaşayır. Bu su sistemi sıradan çıxdı və insanlar susuzdur. Sağ olsun “Azərsu” rəhbərliyi, mənim müraciətimdən sonra adamları göndərdi, layihələndirildi. Amma bu layihə qaldı. Hesab edirəm, o ehtiyac ödənməlidir və susuz kəndlərdə artezian quyularının qazılması işinə baxılmalıdır.

Üçüncü yol ilə bağlı məsələdir. Bu gün Yardımlıda yol ilə bağlı çox böyük işlər görülüb. Amma Yardımlı–Masallı asfalt magistral yolunun üstündə yerləşən Odrağaran, Alçabulaq, Zevin, Porsova, Telavar və başqa kəndlərdə insanlar çox çətinlik çəkirlər. Nə qədər müraciətlər olub. Sadə bir məsələni deyim, bayaq israfçılıqla bağlı söylədim. Cənab Prezidentimiz bir neçə ilə əvvəl 6 kilometrlik Yardımlı-Osnağaran-Hamarkənd-Abbasabad yoluna təqribən 5 milyon vəsait ayırdı. Fikir verin, bir il sonra bu yol dağıldı. Mən bu günə qədər hansı quruma müraciət eləyirəm, deyir, bizim balansımızda deyil. Bunun sadə bir yolu var. Dövlət büdcəsinə nəzarət eləyən orqanlar var. Ya o şirkət yolu çəkib qurtarmalıdır, ya da dövlətin ayırdığı pulu büdcəyə qaytarmalıdır, yaxud dövlət orqanları bu barədə tədbir görməlidir.

Söyləyəcəyim başqa bir məsələ internetlə bağlıdır. Mən mətbuatdan xahiş eləyirəm, bunu yazmasın. Mən bunu 2015-ci ildə demişəm, Yardımlının sərhəd kəndlərinə gəndə telefona sms gəlir ki, filan ölkənin ərazisinə xoş gəlibsınız. Mən ATS-lərin adlarını çəkirəm, Allardır, Arvanadır və başqa kəndlərdir, burda ATS-in quraşdırılmasına, internet şəbəkəsinin təmininə hökumət əncam çəkməlidir. Təbii ki, indiki vəziyyəti başa düşürəm, amma dövlət büdcəsinin hər qəpiyinə nəzarət olmalıdır. İsfafçılığa, ayrı-ayrı məmurların özbaşınalığına qətiyyənl yol vermək olmaz. Mən, sadəcə, bir nümunəni dedim. Təşəkkür edirəm. Diqqətinizə görə minnətdaram. Sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Aydın Hüseynov. Sualınız yarandı, Aydın müəllim?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Buyurun, 1 dəqiqə.

A.Hüseynov. Hörmətli Sahibə xanım, bəli, sualdır. Çı-

xış eləyən millət vəkillərinin hər birinin həm şəxsiyyətinə, həm də özünə hər birimizin qarşılıqlı şəkildə böyük hörməti var. Biz çox uğurlu, çox yadda qalan 2019-cu ilin büdcəsini müzakirə edirik. 2019-cu ilin büdcəsi barədə hörmətli Tahir müəllim də, çox hörmətli maliyyə naziri də geniş məlumat verdi. Yerdə qalan təkliflərə gələndə, yeni çıxış etmirəm, təkliflərin mahiyyətini soruşmaq istəyirəm. Biz 2020-ci ilin dövlət büdcəsini qəbul etmişik və 25 milyard manatlıq büdcə həcmində nə işlər görülməksə, bu bizə bəllidir. Digər tərəfdən, 2019–2023-cü illəri əhatə edən regionların sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı var. Bu dövlət proqramında bütün regionların hər bir, ən balaca kəndinə qədər hansı işlər görülməksə, orada öz əksini tapan sualları biz burada təkrarən səsləndiririk.

Sədrlik edən. Sağ olun. Müzakirəni saat 1-də qurtaracağıq. Xahiş edirəm, nəzərə alın. Aydın müəllim, sualınızı sonra yazılı surətdə verə bilərsiniz. Hicran Hüseynova, buyurun.

H.Hüseynova. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli həmkarlar, hörmətli Samir müəllim, Vüqar müəllim, hörmətli media nümayəndələri! “Azərbaycan Respublikasının Uşaqlara dair 2020–2030-cu illər üçün Strategiyası”nın təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyev 2020-ci il iyunun 2-də Sərəncam imzalayıb. Dövlət uşaq siyasətini ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın xüsusi qayğısı və diqqəti nəticəsində daha da gücləndirilmişdir. Cənab Prezidentin pandemiya dövründə bu məsələyə xüsusi diqqəti belə bir strategiyanın imzalanması, dövlətin uşaqlara dair məsələlərə, onların hərtərəfli və sağlam inkişafına nə qədər önəm verməsinin göstəricisidir. Milli Məclisin Ailə, qadın, uşaq məsələləri komi-

təsinin üzvləri adından pandemiya dövründə vaxt ayıraraq, uzunmüddətli uşaq strategiyası siyasəti ilə bağlı dövlət siyasətini müəyyənləşdirməsinə görə cənab Prezidentə dərin təşəkkürümüzü bildiririk.

Bu strategiyada beş prioritet istiqamət müəyyən edilmişdir. Onlar uşaq müdafiəsi sahəsində normativ-hüquqi bazanın və institusional strukturun təkmilləşdirilməsi, erkən uşaqlıq dövründə uşaqların inkişafının təmin edilməsi, çətin həyat şəraitində olan uşaqların müdafiəsinin gücləndirilməsi, uşaqların mədəni, estetik tərbiyəsi və mədəni tədbirlərdə iştirakının təmin edilməsi, uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsi vəziyyətinin monitorinqi və qiymətləndirilməsi sisteminin təkmilləşdirilməsidir. Bu strategiya ilə bağlı, əlbəttə ki, hörmətli Samir müəllimə belə bir təklif və ya necəsə 1 sual vermək istəyirəm ki, Maliyyə Nazirliyinin bu strategiyanın əsas müddəalarının həyata keçirilməsinə nə dərəcədə diqqət yetirmək imkanları var? Ümumiyyətlə, bu uzunmüddətli strategiyanın həyata keçirilməsi üçün xüsusilə onun icrasına həvalə edildiyi aidiyyəti dövlət qurumlarına nə dərəcədə imkan yaradılacaq ki, ilin axırınadək buna başlamaq mümkün olsun? Mən belə düşünürəm ki, – burada bir çox çıxış eləyən deputatlar da uşaqların hüquqları ilə bağlı məsələlərə toxunurdular, – bu strategiya reallaşdırılsa, real demək olar, bir çox problemlər orada öz həllini tapacaq.

Nəhayət, mən fürsətdən istifadə eləmək istəyirəm. Bizə olunan bir çox müraciətlərdən görürük ki, bu pandemiya dövründə hər iki qurum – Maliyyə Nazirliyi də, Hesablama Palatası da, – demək istəyirəm, bunların rəhbərləri buradadır, – bu çətin dövrdə çox güclü və böyük peşəkarlıq göstərirlər və demək olar ki, istər maaşlarla bağlı, istərsə də hansısa ayrı maliyyə problemləri ilə bağlı heç bir narazılıqlar yoxdur.

Ona görə mən də Sizə onların minnətdarlığını çatdırıram. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Hicran xanım. Aqiyə Naxçıvanlı. Aqiyə xanım, buyurun.

A.Naxçıvanlı. Çox sağ olun, Sahibə xanım. Hörmətli millət vəkilləri, hörmətli hökumət nümayəndələri! Respublikamızda cənab Prezidentin rəhbərliyi altında həyata keçirilən quruculuq işləri, əldə olunan sosial-iqtisadi inkişaf nəticəsində irimiqyaslı böyük maliyyə tutumlu layihələr reallaşdırılıb. Şübhəsiz ki, 2019-cu il Azərbaycanda sürətli, əhatəli sosial islahatlar ili kimi yadda qalacaqdır. Belə ki, 2019-cu ildə ilk dəfə olaraq minimum əmək haqları 2 dəfə artırıldı. Minimum pensiya təminatının, müavinətlərin və əmək haqlarının artırılması ili kimi yadda qaldı. Bu mühüm sosial paket 4,2 milyon insanı əhatə etməklə 2,3 milyard manat vəsait hesabına yerinə yetirilmişdir. Təqdirəlayiq haldır ki, bu həcmdə işlər büdcənin imkanları hesabına yerinə yetirildi və inflyasiyanın proqnozlaşdırıldığından aşağı olmasına səbəb oldu. Ümumiyyətlə, 2019-cu il dövlət büdcəsinin icrası haqqında qanun layihəsi və müvafiq hesabat “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun hazırlanıb. Mən bu qanun layihəsinin lehinə səs verəcəyəm.

Ancaq fürsətdən istifadə edərək, növbəti il üçün büdcə layihəsinə bəzi təkliflərimi çatdırmaq istəyirəm. Onlardan biri uşaqlarla bağlı filmlərin, xüsusilə Azərbaycan mentalitetinə uyğun olan cizgi filmlərinin çəkilməsi üçün maliyyə vəsaitinin ayrılmasıdır. Eyni zamanda, bilirsiniz ki, pandemiya dövründə elektron, distant təhsil sisteminin vacibliyi önə çıxdı. Ancaq təəssüflər olsun, nəinki regionlarda, hətta Bakıtrafı rayonlarda internet provayder xidmətinin, eləcə də internetin sürətinin zəif olduğu üzə çıxdı.

Bu baxımdan, xüsusilə rayonlarda internet xətlərinin yenilənməsi, yeni avadanlıqlarla təmin edilməsi məsələsi nəzərə alınmalıdır.

İkinci təklifim odur ki, respublikamızda, regionlarımızda, rayonlarımızda, o cümlədən Oğuzda VI, VII, VIII əsrlərə aid olan tarixi-mədəni abidələrin bərpaasına ciddi ehtiyac vardır. Mən bu məsələni dəfələrlə qaldırmışam. Ona görə ki, bəzi abidələr dağılıb, artıq itmək üzrədir.

Regionlarda modul tipli məktəblər tikilir. Bu çox təqdirəlayiq hadisədir. Lakin məktəblərlə yanaşı, modul tipli uşaq bağçalarının inşasına da ciddi ehtiyac vardır. Əlbəttə ki, həmkarlarım burada dedilər, respublika üzrə qazlaşma işləri başa çatmalıdır. Çünki bu problem Oğuz rayonunda da var.

Ciddi problem subsidiyaların verilməsidir. İstehsalçılara əkin, səpin və gübrə üçün subsidiyalar hələ də tam verilməyibdir. Hələ də subsidiya kartları olmayan fermerlərimiz var. Oğuzda 200 subsidiya kartı bu günə qədər verilməyib. Əgər iyun ayında gübrə subsidiyası veriləsi olsa, bu kimə lazımdır? Çünki insanlar artıq əkin-biçin işini sona çatdırırlar. Həm də bu subsidiya kartları ilin sonunda artıq avtomatik olaraq silinir. İkinci oxunuş olacaqdır və bizim bəzi başqa təkliflərimiz də olasıdır. Ona görə də mən bugünkü çıxışımı bununla yekunlaşdırıb, layihəyə səs verəcəyimi bildirirəm. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Aqiyə xanım. Siyavuş Novruzov. Siyavuş müəllim, buyurun.

S.Novruzov. Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, hörmətli deputatlar, hörmətli qonaqlar! Mən də qeyd etmək istəyirəm ki, bu qanun layihəsinə səs verəcəyəm. 2019-cu il Azərbaycanın müstəqillik tarixi dövründə ən uğurlu illərdən biri, islahatların ən çox həyata keçirildiyi il olubdur.

İstər sosial sahədə, istər iqtisadiyyatda, istərsə də kənd təsərrüfatının inkişafında, 2019-cu ildə Azərbaycanda, bələdiyyə seçkiləri keçirilib və parlament seçkilərinə start verilibdir. Bütövlükdə, həm iqtisadiyyatın inkişafı, həm də digər sahələrdə, kadr, struktur islahatlarında, yeni kadrların təyinatı məsələsində də uğurlu illərdən biri olubdur.

Hörmətli Sədr, ümumiyyətlə, uzun müddətdir ki, burada müzakirələr aparırıq, biz 2019-cu ilin büdcə layihəsinin icrasını müzakirə edirik, 2020-ci və 2021-ci ilin büdcəsini yox. Bu, olub, keçib, xərclənib, yekunlaşıb. Bununla bağlı, hörmətli maliyyə naziri, Hesablama Palatasının sədri məlumat verdilər, vəsaitlər hansı sahələrdə sərf olunubdur, hansı sahələrdə qalıbdır, necə olmalıdır. Biz planlarımızı, layihələrimizi, arzularımızı, istəklərimizi yazıb, hazırlayıb Nazirlər Kabinetinə təqdim etməliyik. Nazirlər Kabineti bu planı təsdiq etdikdən sonra Maliyyə Nazirliyi buna pul ayıra bilər. Maliyyə Nazirliyi həmin layihələri təsdiq etmir. Sadəcə olaraq, bu layihələrə ayrılan, sərf olunan vəsait haqqında məlumat verir. Ona görə bu şeyləri elə bilirəm ki, nəzərə alsaq, daha məqsədəuyğun hesab olunur.

Bu dövr qeyd etdiyim kimi, uğurlu il kimi Azərbaycan tarixinə düşüb. Təkcə sosial sahədə cənab Prezident tərəfindən onlarla sərəncam imzalanıb. Həm şəhid ailələrinin, həm qaçqınların, məcburi köçkünlərin, həm də tələbələrin, müharibə veteranlarının müavinətlərinin artırılması, digər sahələrdə olan məsələlər, o cümlədən 2018-ci ilin axırları – 2019-cu ildə zəlzələdən zərər çəkən insanlar üçün Şamaxıda, Ağsuda, İsmayıllıda minlərcə ev tikilib, onların ixtiyarına verilib. Yəni hansı tərəfdən baxsaq, bu dövr bizim üçün çox əhəmiyyətlidir. Mən hesab edirəm ki, biz səs verib bunu qəbul edək.

Mən də Hicran xanımın dediyi o fikrə qoşuluram ki, doğrudan da, bu illər ərzində, yəni cənab Prezidentin iqtisadiyyata, sosial sahəyə verdiyi önəm, həmçinin abadlıq, quruculuq işlərinə, yollardır, mədəniyyət obyektləridir, məktəblərdir, bağçalardır, onların tikilməsi üçün verdiyi sərəncamların icrasında Maliyyə Nazirliyi çox əhəmiyyətli rol oynayıb, operativliyi təmin edib. Həmçinin koronavirus dövründə də bu proseslərin həyata keçirilməsində öz rolunu çox çevik şəkildə oynayır və bundan sonra da davam etdirəcək. Ona görə, xahiş edirəm, səs verək, qəbul edək. Sonra da qalan iki qanunumuzu müzakirə edək. Sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Siyavuş müəllim. Ancaq düşünürəm, bizim hörmətli həmkarların hər birinin çıxışında elə icra ilə bağlı suallar da var idi və onların da təklifləri ondan ibarət idi ki, bu məsələlər vaxtında icra olunmamışdır. Bizim bir dəqiqə vaxtımız var. Rauf Əliyev, buyurun, sual, bir dəqiqə.

R.Əliyev. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sahibə xanım. Sualım ondan ibarətdir ki, Sizdən xahiş edirəm, bu məsələ ilə bağlı hər bir millət vəkili çıxış edir, çünki hər bölgədə bu problemlər var. Mən xahiş edirəm ki, bu siyahı gələn ikinci oxunuşa saxlansın ki, biz də öz sözüümüzü deyə bilək. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Biz onu nəzərə alırıq. İndi isə hörmətli həmkarlar, saat 1-dir və təklif var ki, biz iclasımıza fasiləsiz davam edək. Ona görə də mən müzakirələri kəsirəm, dediyim kimi, saat 1-də.

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Jalə xanım, eləyə bilməyəcəyəm. Sizdən qabaq Sadiq Qurbanov, komitə sədridir, vaxt aldı. Xeyr, edə bilməyəcəyəm. Qərarımı dəyişməyəcəyəm. Samir müəllim, Sizin sözünüz var?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Buyurun.

S.Şərifov. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli millət vəkiləri, mən bir daha hamınıza bugünkü dinləmələrdə səsləndirdiyiniz fikirlərə, təkliflərə görə minnətdarlığımı bildirmək istərdim. Həmişə olduğu kimi, onlar həm Maliyyə Nazirliyi, həm də ki, hökumətin digər orqanları və qurumları üçün çox vacibdir, onlar təhlil olunur və bu təhlilin nəticəsi imkan daxilində nəzərə alınır.

Burada bir sıra fikirlər səsləndirilib, hökumətin ünvanına müsbət sözlər deyilib. Bunlara görə də mən həm öz adımdan, həm də həmkarlarım adından sizə öz minnətdarlığımı bildirmək istərdim. O cümlədən burada 2019-cu illə bağlı səslənən fikirlərdən biri də ondan ibarət idi ki, 2019-cu ildə və bu gün, 2020-ci ildə də yaşadığımız olduqca qeyri-standart şəraitdə biz sosial sahədə böyük problemlərlə üzləşmişik. Bu da onun nəticəsidir ki, 2019-cu ildə möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham Əliyev tərəfindən silsilə qərarlar qəbul edilmişdir, fərmanlar imzalanmışdır və bunların əsas hissəsi ölkəmizin, xalqımızın rifah halının, sosial-iqtisadi vəziyyətin daha da yaxşılaşdırılmasına, sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə yönəldilmişdir. Bunun nəticəsidir ki, 2019-cu ildə dövlət büdcəsində müəyyən bir büdcə manevri həyata keçirilmişdir. Dövlət büdcəsinin ehtiyatları faktiki olaraq istifadə olunmuş, orada müəyyən vəsaitlər islahatlarla bağlı xərclərə nəzərdə tutulmuşdur. Dövlət başçısı həmin o vəsaitlərdən istifadə edərək onu məhz bu sosial proqramların həyata keçirilməsinə yönəltmişdir. Eyni zamanda, mən bu məsələyə xüsusi olaraq toxunmaq istərdim, çünki burada o istiqamətdə bəzi fikirlər səsləndi. Bildiyiniz kimi, “Büdcə sistemi haqqında” Qanunda dövlət büdcəsinin ehtiyat

fondu gəlirlərin 5 faizi qədər həcmdə nəzərdə tutula bilər. Amma ənənəvi olaraq bu rəqəm az götürülür və digər tərəfdən, dövlət “Büdcə sistemi haqqında” Qanununun 19.6-cı maddəsinə uyğun olaraq, hökumətə müəyyən səlahiyyətlər verilib, yəni bu səlahiyyətlər çərçivəsində, – yenə də deyirəm, söhbət böyük həcmdən getmir, – ehtiyat fondunda müəyyən vəsait nəzərdə tutulur. Yerdə qalan 5 faiz hissəyə qədər də müəyyən manevr imkanları yaradılır. Amma bu, xüsusi hallarda baş verir. 2019-cu ildə də belə bir hal baş vermişdir, belə bir ehtiyac yaranmışdır.

Burada, bildiyiniz kimi, bu vəsaitlərin hamısı, hörmətli Qüdrət müəllim, xalqın sosial rifahına, sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına yönəlmiş vəsaitlər idi. O cümlədən həm minimum əmək haqqı artırılmışdır, bildiyiniz kimi, sosial müavinətlər, pensiyanın minimum məbləği, bütün təqaüdlər artırılmışdır – bunları sadalamağa, zənnimcə, heç bir ehtiyac yoxdur. Bu məsələlər, cənab Prezidentin bu qərarları da, zənnimcə, Milli Məclisin üzvləri tərəfindən ötən il onların səsəndirdiyi fikirlərdə də çox müsbət qarşılanmışdır. Ona görə burada hər hansı bir sirr axtarmağa ehtiyac yoxdur. İndi bəzi adamlar belə deyək, dəyirməna su vurmaq istəyirlər, amma belə hallar yoxdur. Ona görə, mən xahiş edirəm ki, bu məsələ, görülən tədbirlər düzgün qiymətləndirilsin.

Burada hörmətli Siyavuş müəllim, zənnimcə, çox konstruktiv çıxış edərək dövlət büdcəsinin icrasının xüsusiyyətlərini çox düzgün ifadə etdi. Doğrudan da, söhbət icra olunmuş xərclərin baxılmasından və bununla bağlı fikirlərin söylənməsindən gedir. Burada sözsüz ki, deputatlar üçün vacib sənədlərdən biri Hesablama Palatasının rəyidir. Orada da müəyyən fikirlər var. O fikirlərin bəziləri ilə biz razıyıq, bəziləri ilə qəti razı deyilik. Onu da mən sizə

demək istəyirəm. Amma bu, normal bir prosesdir. Zənimcə, bu, demokratiyanın bir növüdür. Biz bu məsələlərə çox hörmətlə yanaşırıq.

Bundan sonra burada dövlət proqramlarının icrası ilə bağlı səsəndirilən digər fikirlər var idi. Onlara da biz çox diqqətlə yanaşırıq, təhlil edirik. Halbuki burada qeyd olunduğu kimi, bu, təkcə Maliyyə Nazirliyinin işi deyil, ilk növbədə sahə nazirliklərinin işləridir. Çünki sahə nazirlikləri, əsasən, bu dövlət proqramlarının təşəbbüs-karları olurlar və dövlət proqramlarının icrasına nəzarəti həyata keçirənlərdir. Lakin sözsüz ki, dövlət büdcəsi vacib bir sənəddir və 2019-cu ilin dövlət büdcəsinin əsas xüsusiyyətləri ondan ibarətdir ki, dövlətin qarşısında duran bütün vəzifələr öz həllini tapmış, hər hansı öhdəliklər olmamış və bundan əlavə dövlət büdcəsinə kifayət qədər böyük həcmdə bir qalıq, yəni müəyyən təminat yastığı yaradılmışdır. Bu, 2020-ci ildə, kifayət qədər ağır bir şəraitdə işlərimizin ahəngdar üsulda həyata keçirilməsinə imkanlar yaradır. Diqqətinizə görə bir daha təşəkkürümü bildirirəm və işlərinizdə uğurlar arzulayıram. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Samir müəllim. Hörmətli həmkarlar, indi isə xahiş edirəm, 2019-cu ilin dövlət büdcəsinin icrası haqqında qanun layihəsinin birinci oxunuşda qəbul edilməsinə münasibət bildirək. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri

(saat 13.11 dəq.)

Lehinə	87
Əleyhinə	3
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	91
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 18 nəfər, bitərəf 1 nəfər.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, indi isə gündəliyin 3-cü məsələsinə keçirik. “Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsini təqdim etmək üçün Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin üzvü Əminə xanım Ağazadəyə söz verilir. Əminə xanım, buyurun.

Ə.Ağazadə, *Milli Məclisin Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin üzvü.*

Hörmətli Sədr, hörmətli millət vəkili. Bildirmək istəyirəm ki, ədalət mühakiməsinin keyfiyyətinin artırılması məqsədi ilə Milli Məclis tərəfindən 2019-cu il noyabrın 29-da “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə Qanun qəbul edilmişdir. Həmin Qanuna yeni 79-1, yəni “Ali Məhkəmə tərəfindən vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması” maddəsi əlavə edilmişdir. Həmin maddədə müəyyən edilir ki, məhkəmə təcrübəsinin ümumiləşdirilməsi nəticəsində məhkəmələr tərəfindən maddi və prosessual hüquq normalarının tətbiqində sistemli xarakter daşıyan nöqsanlar müəyyən edildikdə, Ali Məhkəmənin Plenumu məsələyə baxır və belə nöqsanlara yol verilməməsi üçün müvafiq izahı nəzərdə tutan qərar qəbul edir. Bu qərarı qəbul etdikdən sonra nöqsanların müəyyən edildiyi sahədə məhkəmələrin fəaliyyətinin monitorinqi təşkil edilir. Monitorinq ən azı 1 il müddətində həyata keçirilir. Monitorinqin aparılma qaydasını Ali Məhkəməsinin təklifləri əsasında Məhkəmə-Hüquq Şurası müəyyən edir. Bildirmək istəyirəm ki, Məhkəmə-Hüquq Şurası tərəfindən bu monitorinqin aparılma qaydası 2020-ci il fevralın

29-da artıq təsdiq edilmişdir.

Bu gün “Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında” Qanunda təklif edilən dəyişiklik isə hakimlərin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi maddəsində hakimlərin fəaliyyətinin təkrar qiymətləndirilməsi hallarına, həmçinin məhkəmələrin fəaliyyətinin monitorinqi nəticəsində maddi və prosesual hüquq normalarının tətbiqində sistemli xarakter daşıyan nöqsanların aşkar edildiyi hala da şamil edilməsi təklif edilir.

Hörmətli millət vəkillərini bu qanun layihəsinə səs verməyə çağırıram. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Əminə xanım. Hörmətli həmkarlar, yazılanlar var və qanun layihəsinin müzakirəsinə başlayaq. Qüdrət Həsənquliyev. Buyurun, Qüdrət müəllim.

Q.Həsənquliyev. Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, hörmətli həmkarlar. Burada söhbət ondan gedir ki, yəni hakimlər maddi və prosesual hüquq normalarının tətbiqində sistemli xarakter daşıyan nöqsanlara yol verdikdə onların fəaliyyətlərinə vaxtından əvvəl xitam verilir. Yəni söhbət hakimin vəzifəsindən kənarlaşmasından gedir. Bizim mövcud qanunvericiliyə görə hakimlərin seçilməsi çətin bir proseduradan keçir. Yəni 30 yaşı, 5 il hüquqşünas təcrübəsi olmalıdır, sonra imtahan verməlidir, imtahan həm yazılı, həm də şifahi olur. Bundan başqa, onlar tədris kurslarına göndərilirlər, tədris kurslarını qurtarandan sonra onların oradakı bilikləri təkrar qiymətləndirilir və hakim təyin olunurlar. Hakim təyin olunandan sonra 3 il bunların fəaliyyəti daimi nəzarət altında olur. Bu, onu göstərir ki, yəni hazırlıqsız bir hüquqşünasın hakim seçilməsi mümkün deyil. Yəni əgər hakim qanunları sistemli şəkildə pozursa, burada hər hansı bir məhkəmə səhvindən söhbət

gedə bilməz. Burada artıq cinayət xarakterli əməldən, yəni bilə-bilə ədalətsiz hökm, qətnamə, qərardad və qərar qəbul olunmasından söhbət gedir. Ona görə də mən təklif edirəm ki, bu normanı bura daxil etmək olmaz. Əgər biz 13.3-1-ci maddədə bu dəyişikliyi etsək, imkan yaradacağıq ki, hakimlər müstəqilliklərini daha da itirsinlər. Hakimlər yalnız cinayət törətdikdə vəzifəsindən kənarlaşdırıla bilər. Biz, əslində, qanunvericiliyə dəyişiklik etməklə bu vəziyyəti yaratmalıyıq. Əgər hakim sistemli şəkildə qanunvericiliyi pozursa, onun haqqında Cinayət Məcəlləsinin 295-ci maddəsi ilə cinayət işi qaldırılmalıdır.

Əlbəttə, məhkəmə səhvləri dünyanın hər yerində olur. O halda olur ki, məhkəməyə saxtalaşdırılmış sübutlar təqdim olunur. Sonradan da hansısa hallar açılırsa, artıq məhkəmələrdə o hallara baxılır və məhkəmə qərarları dəyişdirilir və sair. Ona görə də mən hesab edirəm, sistemli xarakter daşıyan nöqsanlar, yəni, nədən söhbət gedir, bunun dəqiq bir izahı verilsin, görək, bu nöqsanlar nədir. Yoxsa ümumi formada demək ki, sistemli şəkildə bu nöqsanlar var və buna görə də biz bunu vəzifəsindən kənarlaşdırırıq. Həmin hakimi vəzifədən kənarlaşdırmaq əvəzinə, cinayət məsuliyyətinə cəlb edib, həbs etmək lazımdır. Əslində, biz qanunvericiliyi təkmilləşdirməliyik.

Əvvəla Məhkəmə-Hüquq Şurası yalnız hakimlərin özünüidarə orqanı olduğuna görə hakimlərdən ibarət təşkil olunmalıdır. Hakimlər bu gün özünü Ədliyyə Nazirliyinin işçiləri hesab edirlər. Hakimlərin, əslində, müstəqilliyi daha da təmin olunmalıdır. Azərbaycanda məhkəmələrin daha güclü məhkəmə hakimiyyəti qurulmalıdır və bir daha vurğulayıram ki, hakimlər yalnız cinayət törətdiyi təqdirdə vəzifəsindən kənarlaşdırıla bilər. Yoxsa biz bu formada onları gözüqırıq edəcəyik və onlara da nə tapşırıq

veriləcəksə, başlarını aşağı salıb onu icra edəcəklər və o zaman heç bir ədalət mühakiməsindən də söhbət gedə bilməz. Ona görə mən buna qətiyyətlə etiraz edirəm. Diqqətinizə görə sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Jalə Əliyeva. Jalə xanım, buyurun.

J.Əliyeva. Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sahibə xanım, mən, əslində, bir az əvvəl çox sevincli bir xəbəri bölüşmək üçün fikirlərimi çatdırmaq istəyirdim. Bir neçə dəqiqə bundan əvvəl deputatı olduğum Zərdab və Ucar rayonları ilə bağlı cənab Prezidentimiz növbəti əhəmiyyətli sərəncamını verdi. Belə ki, bundan bir neçə dəqiqə əvvəl ölkə Prezidenti İlham Əliyev Zərdab rayonunun 32 kilometrlik Ucar-Zərdab-Ağcabədi-Gəlmə-Əlibəyli-Allahqulubağlı avtomobil yolunun tikintisi ilə bağlı sərəncam verdi. Mən buradan, bu tribuna vasitəsi ilə on minlərcə seçicilərimiz adından cənab Prezidentə böyük minnətdarlığımızı, təşəkkürlərimizi çatdırmaq istəyirəm. Var olun, cənab Prezident!

Biz əminik ki, bir neçə məntəqəni birləşdirən bu yolun tikintisi də Sizin rəhbərliyiniz altında həmin ərazilərin bundan sonra daha da sürətli inkişafına təkan verəcəkdir. Əslində, Sizin imzaladığınız bütün sərəncamlar, bütün göstərişlər ölkəmizin gücünü, qüdrətini göstərir. Bir daha təşəkkür edirəm. Mənə bu imkanı yaratdığınız üçün, Sahibə xanım, Sizə də təşəkkürümü bildirirəm.

Qanun layihəsinə gəldikdə isə, nizamnaməni poza bilmərəm, o haqda bir şey danışmayacağam. Bunun üçün üzrlü hesab edin. Amma qanun layihəsinə səs verəcəyimi bildirirəm. Bir daha sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Jalə xanım. Hicran xanım Hüseynova.

H.Hüseynova. Hörmətli Sədr, hörmətli millət vəkili-

ləri, gündəlikdə olan üçüncü məsələ, “Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsinə edilən təklif məhkəmələrin fəaliyyətinin monitorinqi sisteminin təkmilləşdirilməsi baxımından çox əhəmiyyətlidir. Bu təklifi təqdirəlayiq hesab edirəm və bu qanun layihəsinin də lehinə səs verəcəyəm.

Qeyd etmək istəyirəm ki, cənab Prezident İlham Əliyevin hüquq mühafizə orqanları və məhkəmələrin işinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı müvafiq sərəncamı olmuşdur. Hazırda bu istiqamətdə də çox uğurlu islahatlar həyata keçirilir. Ancaq son vaxtlar görüşlərdə, ünvanımıza yazılan məktublarda vətəndaşların ən çox müraciət etdiyi problemlərdən olan boşanma, alimentin ödənilməməsi, məişət zorakılığı ilə bağlı yaranan çətinlikləri səsləndirmək istərdim.

Təəssüf ki, cəmiyyətimizdə boşanma halları var və bu proses də qanunvericiliklə tənzimlənir. O cümlədən ailə boşandıqdan sonra aliment məhkəmə qərarı əsasında həyata keçirilir və onun icrası məcburidir. “İcra haqqında” Qanuna görə, aliment ödəyən şəxslərə 10 gün könüllü icra müddəti verilir. Ödənmədikdə isə məcburi icraat tədbirləri həyata keçirilir. Məcburi icra tədbirlərindən sonra aliment verilmirsə, o zaman Cinayət Məcəlləsinin 306-cı maddəsi ilə həmin şəxs barəsində cinayət işi açılır. Amma təəssüf ki, əksər hallarda aliment ödəməyən şəxslərlə bağlı məhkəmə icraçıları tərəfindən çox ciddi məcburiyyətlər tətbiq edilmir. Təklif edirəm ki, aliment ödəmədiyinə görə şəxslər 2 ay müddətində cərimələri ödəmədikdə həmin məbləğin dəbbə pulu da üzərinə gəlməklə, şəxs saxlanması üçün müvafiq hüquq mühafizə orqanları vasitəsi ilə axtarışa verilsin. Alimentin ödənilməməsinə görə

olunan cərimə ilə bağlı xəbərdarlıq isə istər “Asanpay” vasitəsi ilə həmin şəxsin mobil telefonuna, istərsə də həmin şəxsin elektron ünvanına, o cümlədən hüquqi ünvanına da poçtla göndərilsin. Elektron hökumətin bu imkanlarından istifadə olunarsa, bununla həm məhkəmə icraçıları ilə aliment ödəyiciləri arasındakı münasibətlər minimuma enə, həm də şəffaf mexanizm yarana bilər.

Digər tərəfdən, əminəm ki, alimenti ödəməkdən qəsdən yayınan şəxsə qarşı bu cür qorxuducu və məcbureddici məhdudiyyətlərin, cərimələrin qoyulması boşanmaların da azalmasına təsir edəcək. Ümumiyyətlə, Məhkəmə-Hüquq Şurasından xahiş edirəm ki, ailə, məişət zəminində olan məhkəmə prosesləri və icrası sahəsində mövcud qanunvericilik çərçivəsində nəzarət monitorinqini gücləndirsinlər. Bəzən əsassız, yaxud da çox cüzi problemlərlə bağlı səbəblərdən boşanma müraciətinə məhkəmələrdə araşdırma aparılmadan boşanma qərarları olur ki, bu da cəmiyyətimizin gələcəyinə çox böyük təhlükələr yaradır. Mən düşünürəm ki, ailənin qorunub saxlanması həm cəmiyyət, həm də gələcək nəsillər üçün çox vacibdir. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Hicran xanım. Siyavuş Novruzov. Buyurun.

S.Novruzov. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sədr. Qanun layihəsi çox vacib qanun layihəsidir. Ümumiyyətlə, qeyd etmək istərdim ki, Məhkəmə-Hüquq Şurası yarandıqdan sonra Azərbaycanda çox böyük işlər görübdür. Məhkəmə-Hüquq Şurası həm hakimlərin seçilməsi, onlara kursların keçirilməsi, uyğunlaşdırılmaları, rüsvətxorluğun qarşısının alınması, həm də yeni düşüncəli, yeni təfəkkürlü, yeni hüquq sisteminə uyğun insanların təyin olunması səpkisində, mən deyərdim ki, çox böyük işlər görübdür.

Mən bu gün də təqdim olunan layihə ilə tamamilə razı-

yam. Burada məsələ ondan ibarətdir ki, hakimlərin çıxardığı qərarların monitorinqinin həyata keçirilməsi vacib olan zərurətdir. Bunu mən bu zalda bir neçə dəfə demişəm. Bəzi hallarda görürsən ki, çıxarılan qərarın ədalətliliyi və ədalətsizliyi deyil, məhkəmə iclasının və yaxud da məhkəmə gedişatının prosedur qaydalarının pozulmasına görə mənfi rəy alınır. Əgər bir hakim prosedur qaydanı düzgün yerinə yetirmirsə, yaxud qəbul etdiyi hər hansı bir qərarla vətəndaşı narazı salırsa, yaxud da başqa prosesləri ortaya gətirirsə, təbii ki, burada bu hakimin məsuliyyəti vacib olan şərtlərdəndir.

İndi hörmətli Qüdrət müəllim burada qeyd etdi, mən onun tutulmasını, məhkəməyə cəlb olunmasını arzu etmirəm, amma müəyyən məsələlərdə biz dünya və Avropa təcrübəsinə baxmalıyıq və müəyyən addımlar atmalıyıq. Tutaım, mən seçki ilə, digər proseslərlə bağlı deyə bilərəm, hakimin prosedur qaydanı pozmasına görə, yəni seçilən şəxs, doğrudan da, ədaləti qalib gəlməsi heç, iş məhkəmədə baxılanda hakim prosesi pozduğuna görə Avropa məhkəməsi qərar çıxarır ki, Azərbaycan dövləti digərinə 15, 17 min avro pul verməlidir. Vətəndaşın ödədiyi vergini biz niyə ona-buna verməliyik? Birinci mərhələdə hakimin əmək haqqından tutulsun, digərlərinə dərs olsun ki, əgər prosedur qaydaya diqqətlə riayət etməsə, onun nəticəsi bu cür olacaq. Bu yaxınlarda, indi adını çəkmirəm, bir nəfərə 230 min manat Azərbaycan vətəndaşının vəsaiti verilib, dövlət ödəyibdir. O məsələdə iştirak etmiş hakimlərin öz əmək haqlarından tutulmalıdır, verilməlidir. Nəyə görə bu, hansısa insanın, sahibkarın və yaxud da digər sahə ilə məşğul olan insanın verdiyi vergi hesabına ödənilməlidir? Ona görə də mən hesab edirəm ki, bunlar nəzərə alınmalıdır. O cəza tədbirləri mərhələli

olmalıdır. Xəbərdarlıq, töhmət, maliyyə sanksiyası və son həddə onun tutduğu vəzifədən azad olunması. Əgər bu hallar ardıcıl şəkildə təkrar olunursa.

Biz görürük ki, biri bundan dərs çıxarmayanda o biri əksinə, bunu öyrənmək əvəzinə ondan daha pis yol tutmağa çalışır. Baxmayaraq ki, burada hər dəfə onların Milli Məclisdə təsdiq olunması zamanı da biz dəfələrlə qeyd edirik ki, vətəndaşın razılığı əsas şərtlərdən biridir. Elə işləməlidirlər, elə çalışmalıdırlar ki, vətəndaşların dövlətdən razı qalması tam şəkildə həyata keçsin. Çünki məhkəmə, hakim dövlətin adından qərar qəbul edir, öz adından qərar qəbul etmir. O baxımdan da, hesab edirəm, indi nəzərdə tutmasaq da, növbəti oxunuşda bu prosedur qaydaları salınmalıdır ki, tək bir cəza tədbiri deyil, digər cəza tədbirləri də müəyyən olunsun və onlar da öz fəaliyyətində bunu nəzərə alsınlar. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun, Siyavuş müəllim. Ziyafət Əsgərov. Buyurun, Ziyafət müəllim.

Z.Əsgərov. Sağ olun, hörmətli xanım Sədr. Hörmətli deputat həmkarlarım, mən bu məsələ ilə əlaqədar bəzi fikirlərimi bildirmək istəyirəm. Burada həmkarım Qüdrət müəllim məsələ qaldırdı ki, söhbət hansı nöqsanlardan gedir. Əvvəla bu nöqsanlara keçməzdən əvvəl deyim ki, Qüdrət müəllim, Konstitusiyanın 126-cı maddəsinə görə, artıq hakimlər üçün yaş həddi götürülüb və biz bu yaş həddini 2016-cı il sentyabrın 26-da keçirdiyimiz referendumda götürdük.

Söhbət konkret nöqsanlara gəlicə, bunlar hansı xarakterli nöqsanlardır, mən bəzilərini deyəcəyəm. Amma onlar bizim “Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında” və “Hakimlər və məhkəmələr haqqında” qanunlarda nəzərdə tutulub. Bu o nöqsanlardır, onlar qəsdən törədilmir və cinayət

xarakteri daşımır ki, biz hakimləri, belə demək mümkündürsə, cinayət məsuliyyətinə cəlb edək. Məsələn, deyək ki, mülki işlər, ya cinayət işləri üzrə məhkəmə iclas protokolu vaxtında tərtib olunmayıb, hakim tərəfindən vaxtında imzalanmayıbdır. Yaxud əmlak məsələləri ilə bağlı, məsələn, indi intizam məsuliyyətinə cəlb olunmaları ilə bağlı hakimlər gəlirlər, Məhkəmə-Hüquq Şurasında izahat verirlər – belə xarakterli nöqsanlar çox olur. Həqiqətən də, baxırsan ki, hakim bunu qəsdən etməyibdir. Ola bilsin ki, səhlənkarlıq, digər məsələlər olubdur. Amma, həqiqətən, bu, əsasən, daha çox mülki işlərlə, cərimələrin müəyyən edilməsi ilə bağlı olur.

Əgər yadıңызdadırsa, keçən il bütün bunları nəzərə alaraq, biz Ali Məhkəməyə belə bir səlahiyyət verdik ki, ümumiləşdirilmiş izahatlar müəyyən etsin və yerli məhkəmələr konkret cinayət işləri, yaxud mülki işlər üzrə bu məsələlərə baxsınlar və belə nöqsanlara bir daha yol verməsinlər. Ona görə, hesab edirəm, bax, bu nöqsanları törədən şəxslər onlara, əlbəttə, töhmət də verilir, yerləri dəyişdirilir, yaxud ümumiyyətlə, səlahiyyətlərinə xitam verilir, yəni “Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında” Qanunda bununla bağlı konkret, 112-ci, 113-cü maddələr var və bu maddələrə müvafiq olaraq onlar haqqında inzibati, intizam tədbirləri görülür ki, gələcəkdə belə səhvlər təkrar olunmasın. Amma mən sizə deyim ki, həqiqətən, biz keçən il bu qanunlara dəyişiklik etdikdən sonra bu sahədə xeyli irəliləyiş var. Ümumiyyətlə, deyim ki, hakimlərin seçilməsi proseduru çox şəffaf bir prosedurdur. Hörmətli Əli müəllim də vaxtı ilə Məhkəmə-Hüquq Şurasının üzvü olubdur, bu məsələləri bilir.

Ona görə, əlbəttə, burada məqsəd nədən ibarətdir? Burada məqsəd ondan ibarətdir ki, möhtərəm cənab Prezident

əgər yadınızdadırsa, 2019-cu il aprelin 3-də fərman verdi, indi yeri gəlmişkən, biz o fərmandan irəli gələn məsələlərlə bağlı Cinayət-Prosessual Məcəlləsində növbəti məsələdə dəyişiklik edəcəyik. Yəni ədalət mühakiməsinin hamı üçün əlçatan, şəffaf olması və süründürməçiliyə yol verilməməsi, elektron məhkəmənin yaradılması. Bax, bu gün Məhkəmə-Hüquq Şurası, əsasən, bu məsələlərlə məşğuldur ki, insanlar ədalət mühakiməsindən məmnun qalsınlar. Ona görə, hörmətli deputatlar, mən sizin hamınızı bu qanun layihəsinə səs verməyə dəvət edirəm. Təşəkkür edirəm, sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Ziyafət müəllim. Əli müəllim.

Ə.Hüseynli. Çox sağ olun, hörmətli Sahibə xanım. Mən Ziyafət müəllimin verdiyi çox əhəmiyyətli məlumatı da əlavə etmək istəyirəm. Qüdrət müəllim burada Məhkəmə-Hüquq Şurasının tərkibi ilə bağlı bir məsələ qaldırdı. Hörmətli həmkarlar, Məhkəmə-Hüquq Şurasında hakimlərlə bağlı qərarlar qəbul olunanda o qərarları ancaq birmənalı Məhkəmə-Hüquq Şurasının hakim üzvləri qəbul edirlər. Hesab edirəm ki, bu Məhkəmə-Hüquq Şurasının tərkibi qanuna uyğun olaraq, belədir. Görürsünüz, bəzən, misal üçün, məhkəmə qərarlarının icrası ilə bağlı məsələlər ortaya çıxır və bu, müvafiq icra hakimiyyəti orqanının vəzifəsidir. Digər hallarda qanunvericilik məsələləri meydana çıxanda bu zaman parlamentin nümayəndəsinin vəzifəsidir, hazırda parlamenti hörmətli Ziyafət müəllim təmsil edir. Bax, Məhkəmə-Hüquq Şurasının bu cür formalaşması çox əhəmiyyətlidir.

Məhkəmə-Hüquq Şurası formalaşarkən, biz bu qanunu hazırlayarkən həm də Avropa Hakimlər Xartiyasına da istinad etmişdik. Bu gün Azərbaycanın Məhkəmə-Hüquq

Şurasında həm müvafiq icra hakimiyyəti orqanının, həm Vəkillər Kollegiyasının, həm də prokurorluğun nümayəndəsi təmsil olunur. Amma say etibarı ilə, əsasən, hakimlərdən ibarətdir və hakimlərlə bağlı bütün qərarlar, o cümlədən işlər, icraatlar ancaq hakimlərin səsverməsi ilə qəbul olunur. Bu baxımdan, hesab edirəm ki, bizim vaxtı ilə “Məhkəmələr və hakimlər haqqında”, habelə “Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında” qəbul etdiyimiz qanunlar və parlamentin də orada təmsil olunması çox mütərəqqi bir haldır. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Əli müəllim. Hörmətli həmkarlar, məsələni səsə qoyuram. Xahiş edirəm, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.32 dəq.)
Lehinə	82
Əleyhinə	2
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	85
Nəticə: Qəbul edildi	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 19 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qanun layihəsi birinci oxunuşda qəbul edildi.

İndi isə hörmətli həmkarlar, biz sonuncu məsələyə keçirik, bu, 4-cü məsələdir. Azərbaycan Respublikasının Cənabət-Prosessual Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında qanun layihəsi. Bu layihəni də, Əminə xanım, Siz təqdim edəcəksiniz. Buyurun.

Ə.Ağzadə. Hörmətli Sədr, hörmətli millət vəkilləri!

Bildiyiniz kimi, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Məhkəmə-hüquq sistemində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında” 2019-cu il 3 aprel tarixli Fərmanının qəbul edilməsi ilə ölkəmizdə məhkəmə-hüquq islahatlarının yeni mərhələsinə başlanmışdır. Həmin sahələrdə islahatların növbəti mərhələsi kimi cinayət mühakimə icraatının innovativ üsullardan istifadə etməklə, obyektivliyin və səmərəliliyinin yüksəldilməsi, habelə məhkəməyə müraciət imkanlarının genişləndirilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Qeyd edilən istiqamət üzrə qanun layihəsində aşağıdakı dəyişikliklərin edilməsi təklif olunur: cinayət mühakimə icraatının elektron məhkəmə informasiya sistemi vasitəsi ilə aparılması qaydası; cinayət prosesi iştirakçılarının məhkəmə iclasına və istintaq orqanına gəlmədən videokonfrans vasitəsi ilə prosesdə iştirakı, məhkəmə iclaslarının fasiləsiz audioyazısının aparılması.

Qeyd edilənlərə əsasən Cinayət-Prosessual Məcəlləsinə cinayət mühakimə icraatının “Elektron məhkəmə” informasiya sistemi vasitəsi ilə aparılması qaydasını nəzərdə tutan yeni 51-1-ci maddənin əlavə olunması təklif edilir. “Elektron məhkəmə” informasiya sisteminin tətbiqi şəffaflığın artırılmasına xidmət edir. Həmçinin bildirmək istəyirəm ki, “Elektron məhkəmə” informasiya sistemi haqqında Əsasnamə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2020-ci il 1 iyun tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.

İnformasiya sistemi cinayət prosesinin iştirakçıları və cinayət prosesində iştirak edən digər şəxslər tərəfindən prosesual sənədlərin elektron formada tərtib edilməsi, göndərilməsi, qəbulu, sənədlərin elektron qeydiyyatı və elektron dövriyyəsinə şərait yaradacaq. İnformasiya siste-

mi daxilində yaradılmış şəxsi kabinetlər vasitəsi ilə həm şəxsin iştirakçısı olduğu məhkəmə prosesinin gedişi və çıxarılan qərarlar barədə olduğu məkandan asılı olmayaraq operativ məlumat almaq imkanı təmin ediləcək, həm də məxfilik qorunacaq. Yəni şəxsi xarakterli məlumatların yayılmasının qarşısı alınacaqdır.

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinə təklif olunan yeni 51-2-ci maddə isə cinayət prosesi iştirakçılarının məhkəmə iclasına və istintaq orqanına gəlmədən videokonfrans vasitəsi prosesdə iştirakının təmin edilməsini müəyyən edir. Belə ki, bu dəyişikliklər cinayət prosesinin iştirakçılarının və digər şəxslərinin həyatı və sağlamlığı üçün real təhdidlər olduqda, onların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, həmçinin yetkinlik yaşına çatmayan şəxsin mənafeyinin qorunması zərurəti yarandıqda, xüsusi karantin rejimində və digər xüsusi hallarda cinayət prosesinin videokonfrans əlaqə vasitəsi ilə davam etdirilməsini təmin edəcəkdir.

Digər məsələ isə, məhkəmə iclaslarının fasiləsiz audioyazısının aparılmasının təmin edilməsi ilə bağlı yeni 51.6-1-ci maddənin əlavə olunmasıdır. Təklif olunan dəyişikliklərə əsasən məhkəmə iclasında sədrlik edən iclasların fasiləsiz audioyazısının aparılmasını təmin edir. Məhkəmə iclasının protokolu və audioyazısı arasında ziddiyyət olduğu halda, məhkəmə iclasının audioyazısına üstünlük verilir.

İndi isə layihəsinin ikinci istiqaməti, yəni xarici dövlətlərin məhkəmələrinin hökmlərinin və ya digər yekun qərarlarının tanınması üzrə icraatın nizamlanması üçün təklif olunan dəyişiklikləri ayrıca təqdim etmək istəyirəm.

Müasir dövrdə dövlətlərin cinayətkarlıqla mübarizə sahəsində fəaliyyəti və cinayət işləri üzrə dövlətlərarası əməkdaşlıq böyük əhəmiyyət kəsb edir. Qeyd etmək istə-

yirəm ki, bununla bağlı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunda 2019-cu il iyunun 7-də qərarı olmuşdur. Bu qərara əsasən Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə Cinayət-Prosessual Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi tövsiyə olunmuşdur. Qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinə xarici dövlətlərin məhkəmələrinin hökmlərinin və ya digər yekun qərarlarının tanınması üzrə icraatın prosessual qaydalarını ehtiva edən yeni, 59-cu fəslin əlavə edilməsi təklif edilir. Həmin fəslin xarici dövlətin məhkəmələrinin hökmlərinin və digər yekun qərarlarının tanınması qaydası, onların tanınmasına dair təqdimata baxılması qaydası və əmlakın müsadirəsi barədə rəsmi müraciətə baxılması qaydası müəyyən edilir.

Eyni zamanda, bildirmək istəyirəm ki, layihə hazırlanarkən “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununun tələblərinə uyğun olaraq, hüquqi ekspertiza aparılarkən bir sıra cinayət prosessual normaları, həmçinin kassasiya protesti və kassasiya şikayəti verilməsi və baxılması qaydası təkmilləşdirilmişdir. Habelə iqtisadi sahədə olan cinayətlərə görə zərər çəkmiş şəxslə barışma, ziyanın ödənilməsi və dövlət büdcəsinə ödəniş edilməsi şərti ilə cəzadan azad etmənin prosessual əsasları müəyyən edilmişdir.

Beləliklə, hər birinizi bu qanun layihəsinə konseptual baxımdan səs verməyə çağırıram. Çünki bu qanun layihəsinin qəbulu zəruridir və gələcəkdə onun tətbiqi, ümumilikdə, ədalət mühakiməsinin keyfiyyətinin və şəffaflığın artırılmasına səbəb olacaqdır.

Həmçinin bildirmək istəyirəm ki, bu layihə Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsində geniş müzakirə olunub, komitə üzvləri layihəni dəstəkləyib. Həmçinin hər

bir millət vəkilindən də xahiş edirəm, təklifləri olduğu halda, yazılı və elektron formada komitəyə təqdim etsinlər. Diqqətinizə görə çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Əminə xanım. Hörmətli həmkarlar, indi müzakirələrə keçirik. Yazılanlar var. Fazil Mustafa. Fazil müəllim, buyurun.

F.Mustafa. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli millət vəkilləri. Təbii ki, maddələr üzrə ayrı-ayrılıqda fikirlərimizi ikinci oxunuşda qeyd edəcəyik. Amma mən bir məsələdən, hörmətli Siyavuş müəllimin dediyi fikirdən başlamaq istəyirəm ki, hər bir hakim qəbul etdiyi qərara görə yaranan maddi məsuliyyətin bədəlini müəyyən dərəcədə ödəməlidir. Məncə, elə əsl hüquqi islahatlar buradan başlayır. Əgər biz bunu təmin edə bilsək, Azərbaycanda artıq məhkəmə islahatı ilə bağlı bütün dediyimiz sözlərin praktik həyatda tətbiqindən söhbət gedəcəkdir. Çünki ondan sonra hansı hakim bu qədər qanunsuz əməllərə yol verə bilər? Mən o fikirlə yenə də razı deyiləm ki, Məhkəmə-Hüquq Şurasının indiki mövcud durumu məhkəmələrin azadlığını, müstəqilliyini təmin etməyə imkan verir. Çünki, həqiqətən də, burada hakimlərdən ola biləcək bir mexanizmi biz icra orqanları ilə zənginləşdirməklə, əslində, məhkəmənin müstəqilliyinə qarşı məhdudiyətləri özümüz müəyyən etmişik.

Siz baxın, bir neçə rayonda icra başçıları həbs olundu. Məhkəmə-Hüquq Şurası orada vətəndaşlar tərəfindən onlara qarşı edilən şikayətləri sistemləşdirib araşdırma, təhlil edə bildimi ki, 10 il, 15 il ərzində bir icra başçısından nə qədər şikayət daxil olub və məhkəmə hansı qərarları qəbul edib? Məhkəmə əgər müstəqil deyilsə, rayonda icra hakimiyyətindən asılıdırsa və zəif vəziyyətdədirsə, demək, korrupsiyaya qarşı mübarizə və başqa məsələlər imitasi-

yadan o tərəfə keçməyəcəkdir. Ona görə də bu gün çox faydalı dəyişikliklər olur, mən bunların bir qismini dəstəkləyirəm. Xüsusilə də məhkumun cəzasının və hökmün tarixinin müvafiq qərarın verildiyi gündən hesablanması artıq məhkəmələri məcbur edəcək ki, o qərarları vaxtında cəza çəkən şəxsə təqdim etsinlər. Digər tərəfdən, şübhəli və təqsirləndirilən şəxsin razılığı ilə prosessual hərəkətlərin videokonfrans vasitəsi ilə keçirilməsi də çox mühüm dəyişiklikdir.

Təbii ki, bu razılıq çox önəmlidir. Amma bir şeyə diqqət edək. Biz bu gün təhsildə və başqa sistemdə olan videokonfranslar vasitəsi ilə dərslərin keçirilməsinə baxdıq. Azərbaycanda bunu təmin edə biləcək nazirlik varmı? Ümumiyyətlə, internetin sürətini, keyfiyyətini təmin edəcək bir nazirlik yoxdur. Koronavirus dövründə bəlkə də ən uğursuz fəaliyyəti ilə önə çıxan qurum Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi oldu. Yetərli səviyədə təmin edə bilmədi, hətta provayderlər də vətəndaşlara hər hansı bir güzəşt təklif etmədilər. Bütün sahələrdə ölkə Prezidentinin göstəricisi ilə bu güzəştlər oldu, bu sahədə olmadı.

Bu nə deməkdir? O deməkdir ki, biz istəyırıksə, müəyyən dərəcədə kağız üzərində nəyisə dəyişək, elektron formada bu münasibətləri inkişaf etdirək, amma digər sistem buna təminat vermirsə, bunu dəstəkləmirsə, keyfiyyətə buna uyğun deyilsə, bu problem yenə olduğu kimi qalacaqdır. Çünki bütün hallarda həm də şübhəli, ya təqsirləndirilən şəxsin nə dərəcədə iradəsi ilə bu razılıq veriləcək ki, videokonfrans vasitəsi ilə ondan hansısa bir ifadə alınsın, yaxud prosessual hərəkətlər yerinə yetirilsin. Buna da təminat yoxdur. Hansısa bir zorakılıq, hansısa bir məcburiyyət elementlərinin olması da istisna deyil. O

baxımdan, burada da müəyyən məqamlar var.

Burada dəyişikliklərdə bir müsbət tendensiya odur ki, protokolla bu video, audioyazısında ziddiyyət olarsa, audioyazı əsas götürülür. Onun da keyfiyyət məsələsi çox önəmlidir. Çox vaxt burada silinmə və başqa məsələlər olur və bu da nəzərdə tutula bilər. Ona görə də bunun texnoloji təminatı məsələsi üzərində çox ciddi tələblər qoymaq lazımdır. Yəni artıq bunun silinməsinin, yaxud oradan hansısa epizodun müəyyən dərəcədə çıxarılmasının məsuliyyətini yenə də ciddi şəkildə bu prosesi həyata keçirən qurumun üzərinə qoymaq vacibdir.

Mən düşünürəm ki, digər xarici ölkələrdə olan təcrübələrə baxırıq, amma Azərbaycanda məhkəmə sistemində bu ümumi iyerarxiya dərəcəliyini ortadan qaldırmır. Ali Məhkəmə qərar qəbul edir, Konstitusiyaya Məhkəməsi onu ləğv edir. Bir məsələ ilə bağlı 4–5 qərar çıxarılır, dünyanın heç bir yerində belə məhkəmə sistemi görülməyibdir. Ali Məhkəmənin də nüfuzu artıq ortadadır ki, qəbul etdiyi qərarı istənilən vaxt Konstitusiyaya Məhkəməsi ləğv edə bilər. Bu, subyektiv, kefi istəyir yanaşmasını məhkəmə sistemindən götürmədikcə, bu problemləri, məhkəməyə etimad məsələsini həmişə narahatçılıqla izləyəcəyik...

Sədrlik edən. Sağ olun. Qüdrət Həsənzadə. Buyurun.

Q.Həsənzadə. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sədr. İlk öncə, doğrudan da, üzrxahlıq edirəm. Ziyafət müəllim burada qeyd etdi, biz Konstitusiyanın 126-cı maddəsini referendum yolu ilə dəyişmişik. Amma bir məsələni hörmətli həmkarlarıma diqqətinə çatdırmaq istəyirəm ki, mən adətən çıxış edəndə fikirlərimi hansısa normaya istinad etməklə əsaslandırırımsa, çalışıram çap edim, əlimin altında olsun. Burada “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Qanunun 93-cü maddəsidir və mən onu çap etmişəm, indi

əlimin altındadır. Çox təəssüf ki, biz ya “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Qanunda da bunu dəyişməmişik, – mən indi onu xatırlamıram, – ya da elektron variantda bu dəyişiklik edilməyib. Ona görə ki, elektron variantda da həmin köhnə norma, 126-cı maddənin birinci hissəsi qalır, yəni yaş həddi 30-dur. Ziyafət müəllim tanış ola bilər, Məhkəmə-Hüquq Şurasının üzvü kimi çalışır ki, bu məsələyə aydınlıq gətirilsin və düzəliş edilsin.

Mən, əlbəttə, bu dəyişikliklərə səs verəcəyəm. Cinayət-Prosessual Məcəlləsində edilən dəyişikliklər çox mütərəqqi dəyişikliklərdir. Amma mən burada başqa bir təkliflə çıxış etmək istəyirəm. Bu, hesab edirəm ki, ölkədə aparılan məhkəmə-hüquq islahatları ilə əlaqədar olaraq çox vacibdir. Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 164-cü maddəsi “Girov” adlanır. Bizdə adətən girovla bağlı, yəni böyük ictimai təhlükə törətməyən, bir də az ağır cinayətlərə görə ittiham olunan şəxslər barəsində həbs qəti imkan tədbiri dəyişdirilir. Ümumiyyətlə, hesab edirəm ki, biz bu normaya yenidən baxmalıyıq. Yəni böyük ictimai təhlükə törətməyən və az ağır cinayətlərə görə niyə həbs qətimkan tədbiri seçilməlidir? Biz bunu qanunvericiliyə daxil etməliyik ki, bu tipli cinayətlərə görə həbs qətimkan tədbiri, ümumiyyətlə, seçilməsin. Amma dünyanın hər yerində ağır və xüsusilə ağır cinayətlərə görə girov müqabilində vətəndaşların həbs qətimkan tədbirləri dəyişdirilir. Niyə? Ona görə ki, vətəndaşa şərait, imkan yaradır ki, o özünün müdafiəsini təmin etsin. Yəni vətəndaş müdafiəsini təmin etmək üçün sübutlar toplansın, özünün günahsız olduğunu sübut etməyə çalışsın. Ona görə də böyük girov məbləği qarşılığında bu edilir. Bunu etmək lazımdır.

Bir də bizim Cinayət Məcəlləsinin, Əli müəllim, mən xüsusilə Sizin diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm, 294-cü

maddəsi, sübutların saxtalaşdırılması barədə. Mən əvvəllərdə burada çıxış eləmişdim, xüsusilə komitənin iclasında qeyd eləmişdim ki, bəzi hallarda məhkəmə icra protokolları saxtalaşdırılır. Bu barədə şikayətlər var. O halda niyə sübutların saxtalaşdırılmasına görə, – 294-cü maddənin 2-ci hissəsidir, – orada “cinayət işi üzrə təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya müdafiəçi tərəfindən sübutları saxtalaşdırma qeyd olunur, amma hakimlərin məhkəmə icra katiblərinin məsuliyyəti burada nəzərdə tutulmur. Yəni o cinayətin subyektlərinin dəqiq dairəsi müəyyən olunub, amma o şəxslər bura daxil olunmayıb. Hesab edirəm ki, onların da bura daxil edilməsinə ehtiyac var. Ümumiyyətlə, hesab edirəm ki, məhkəmə-hüquq sistemində bu islahatlar dərinləşdirilməlidir. Amma mən layihəyə səs verəcəyəm. Diqqətinizə görə çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Ziyafət Əsgərov. Ziyafət müəllim, buyurun.

Z.Əsgərov. Çox sağ olun. Hörmətli Sədr, hörmətli həmkarlar, Cinayət-Prosessual Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi, sözsüz ki, islahatların tərkib hissəsidir. Biz artıq maddi hüquq sahəsində Cinayət Məcəlləsində, Mülki Məcəllədə və digər qanunvericilik aktlarında xeyli dəyişikliklər eləmişik. İndi, bu gün Cinayət-Prosessual Məcəlləsində edilən dəyişikliklər, əlbəttə, qeyd elədiyim kimi, bu məsələlərin davamıdır. Yeri gəlmişkən, onu qeyd edim ki, 2019-cu il 3 aprel tarixli Fərmanı ilə cənab Prezidentin vermiş olduğu tövsiyələr və tapşırıqlar bilavasitə bu məsələlərlə bağlıdır. Burada da əsas məqsəd ondan ibarətdir ki, ədalət mühakiməsi maksimum dərəcədə şəffaf və eyni zamanda, əlçatan olsun. Yeri gəlmişkən, deyim, burada Fazil müəllim bir məsələni qaldırdı, proseslərin elektron qaydada aparılması ilə bağlı. Fazil müəllim, artıq

bir çox məhkəmələrdə elektron qayda tətbiq olunur. İndi hazırda Məhkəmə-Hüquq Şurasının qarşısında duran əsas məsələlərdən biri ondan ibarətdir ki, bu, bütün Azərbaycan ərazisində, bütün Azərbaycan məhkəmələrində tətbiq edilsin və hesab edirəm, bax, artıq bizim Cinayət-Prosesual Məcəlləsində edilən dəyişikliklərdən sonra bu sahədə, əlbəttə, işlər daha da tezləşdiriləcəkdir.

Cinayət-Prosesual Məcəlləsində edilmiş dəyişikliklərin ilkin istiqaməti cəza siyasətinin humanistləşməsi və cinayətlərin dekriminalaşdırılması ilə əlaqədar son dəyişikliklərin prosesual tənzimlənməsi ilə əlaqədardır. Belə ki, Cinayət-Prosesual Məcəlləsinin dəyişikliklər nəzərdə tutulmuş 40-cı maddəsi cinayət təqibinin həyata keçirilməsinə imkan verən halları, 41-ci maddə isə cinayət tərkibinə xitam verilməsi qaydasını müəyyən edir.

Cənab Prezidentin “Məhkəmə-hüquq sistemində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında” 2019-cu il 3 aprel tarixli Fərmanında məhkəmə icraatında müasir innovativ informasiya texnologiyalarının tətbiqinin üstünlüklərindən hərtərəfli istifadə edilməli olduğu qeyd edilmişdir. Buna uyğun olaraq, dəyişikliklərin digər istiqaməti cinayət məhkəmə icraatının müasir innovativ informasiya texnologiyalarının imkanlarından istifadə etməklə həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi ilə bağlıdır. Layihədə məhkəmə iclasının fasiləsiz audioyazısının aparılmasını, cinayət məhkəmə icraatının videokonfrans əlaqə sistemindən istifadə edilməklə həyata keçirilməsini tənzimləyən prosesual normalar nəzərdə tutulmuşdur. Yeri gəlmişkən, hörmətli həmkarlarım, burada bayaq qeyd elədik, hansı hallarda bu videokonfrans tətbiq ediləcək, video, audioyazılar həyata keçiriləcək ki, ədalət mühakiməsinin mahiyyətinə heç bir xələl gətirməsin. Yeri gəlmişkən, onu da qeyd

edim ki, hörmətli Fazil müəllim bu məsləyə toxundu. Fazil müəllim, bu, artıq layihədə nəzərdə tutulubdur. O sahədə ki, bu, mümkündür, ediləcək, o sahədə mümkün deyil, əlbəttə, bütün sahələrdə bunu eləmək mümkün deyil. Burada əsas məqsəd ondan ibarətdir ki, ədalət mühakiməsinin mahiyyətinə, onun, doğrudan da, ədalətli olmasına heç bir xələl gətirilməsin.

Həmçinin Məcəllənin bir sıra maddələrində dəyişdirmələr və uyğunlaşmalar da aparılmışdır. Mən xüsusilə bir neçə dəyişikliyimizi tərəqqi halı kimi qeyd etmək istədim. Bunlardan biri Məcəllənin 347.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan məhkəmə baxışının nəticələrinə dair yekun qərarın hüququn tətbiqi üzrə vahid məhkəmə təcrübəsinə uyğunluğunun hakimlər tərəfindən müzakirə edilməsi ilə bağlı dəyişiklikdir. Vahid məhkəmə təcrübəsinin yaradılması üçün bu dəyişiklik olduqca əhəmiyyətlidir. Cənab Prezidentin 2019-cu il 3 aprel tarixli Fərnəminin 3.2-ci bəndində məhz bu, vahid məhkəmə təcrübəsi formalaşdırmaq vəzifəsi qeyd edilmişdir və bayaqkı çıxışında artıq qeyd elədim, bununla bağlı Ali Məhkəməyə belə bir səlahiyyət verilmişdir ki, onun rəhbər, daha doğrusu, ümumiləşdirilmiş izahatları yerli məhkəmələr tərəfindən nəzərə alınsın və tətbiq edilsin.

Məcəllənin 410-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş dəyişikliklər də bir çox məhkəmə qərarlarından kassasiya şikayətinin və kassasiya protestinin verilməsi müddətinin qısaltılması da məhkəmə icraatının səmərəliliyi və çevikliyi baxımından müsbət dəyişiklikdir. Qanun layihəsində dəyişikliklərin digər istiqaməti kassasiya qaydasında icraatın təkmilləşdirilməsi ilə bağlıdır. Belə ki, mövcud Məcəllədə kassasiya şikayəti və ya kassasiya protesti bilavasitə kassasiya instansiyası məhkəməsinə verilir. Dəyişiklikdə isə

kassasiya şikayəti və ya kassasiya protestinin apelyasiya instansiyası məhkəməsinə verilməsi nəzərdə tutulur. Buna müvafiq olaraq, Məcəllənin 415-ci maddəsində qeyd edilmiş kassasiya şikayəti və kassasiya protestinin baxılmamış saxlanması ilə bağlı prosesual hərəkətlərin, həmçinin 417-ci maddə də qeyd edilmiş şikayət və protestin daxil olması barədə bildirişlə bağlı prosesual hərəkətlərin edilməsinin apelyasiya instansiyasının səlahiyyətlərinə aid edilməsi nəzərdə tutulub.

Hörmətli həmkarlar, mən bəzi maddələrin adını xüsusi ilə niyə çəkirəm, çünki bu...

Sədrlik edən. Sağ olun. Aydın Hüseynov. Buyurun.

A.Hüseynov. Sahibə xanım, çox sağ olun, çox təşəkkür edirəm. Doğrudan da, parlamentimiz, yəni VI çağırış parlament fəaliyyətə başladığı dövrdən etibarən çox mütərəqqi, mükəmməl qanunlar qəbul olunur. Xüsusilə vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını ifadə edən, hüquq mühafizə orqanlarının işini tənzimləyən qanunlar müzakirə olunur, qəbul olunur.

Mən hesab edirəm ki, bir vacib qanun da lazımdır. Bu qanunun subyektləri ilə bağlı bir fikrimi bildirdikdən sonra onu da deyəcəyəm. Eyni zamanda, hörmətli millət vəkilləri, həmkarlar, eləcə də ictimai-siyasi xadimlər, ictimaiyyətin əksər nümayəndələri fikirlər səsləndirirlər ki, sosial şəbəkələrdə Azərbaycan dövlətinə, dövlətçiliyinə və bütövlükdə, bizim milli-mental xarakterimizə zidd olan çıxışlar, təxribatçı çıxışlar edən, Azərbaycan ziyalılarını, Azərbaycan dövlətini, hökumətini nüfuzdan salan şəxslərin cəzalandırılması ilə bağlı qanun qəbul olunsun. Mən də tərəfdarıyam. Ancaq hesab edirəm ki, bu qanunu qəbul etməklə belə, o qanunla həmin şəxsləri cəzaya məhkum etmək mümkün olmayacaq. Nə üçün?

Mən bir qeyd götürmüşdüm, Cinayət Məcəlləsinin 78.1-ci maddəsi “Xəstəliyə görə cəzanı çəkməkdən azad etmə”. Orada yazılır ki, psixi xəstəliyə tutulmuş və bunun nəticəsində öz əməllərinin faktiki xarakterini və ictimai təhlükəliyini dərk etmək imkanından məhrum olmuş şəxs hökmlə təyin edilmiş cəzadan azad olunur.

Yəni həmin insanlar birmənalı olaraq psixi xəstələrdir. Biz Əli Kərimlinin də, digərlərinin də çıxışlarına baxanda, sosial şəbəkədən izləyəndə, doğrudan da, görürük ki, onlar hansı isterik vəziyyətə düşürlər. Onlar deyəndə, yeni bayaq dediyim insanları deyirəm. Ətrafda baş verən proseslərə adekvat dəyillər və bayaq çox hörmətli Siyavuş müəllim qeyd etdi, bunlar artıq 1993-cü il iyun ayının 4-dən etibarən hakimiyyətlərini itirdiklərinə görə stressdədirlər. Mən hesab edirəm ki, bu kimi, Azərbaycanda və eləcə də ölkədən kənarında yaşayan, psixi xəstəliyi ehtimal olunan şəxslərin ölkəyə gətirilməsi, məcburi qaydada müalicə olunması ilə bağlı qanun qəbul edilməlidir. Mən hesab edirəm ki, bu qanun qəbul olunduqdan sonra hər halda onların müəyyən hissəsini cəmiyyət üçün yararlı insanlara çevirmək mümkün olar. Sağ olun. Fikirlərimdə bunları ifadə etmək istədim.

Sədrlik edən. Sağ olun. Səsə qoymağa hamı razıdır?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Düşünürəm ki, qısa iş günü olduğunu nəzərə alaraq, səsə qoymağın vaxtıdır. Xahiş edirəm, qanun layihəsinə birinci oxunuşda münasibət bildirək.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.57 dəq.)
Lehinə	80
Əleyhinə	0
Bitərəf	0

Səs vermədi	0
İştirak edir	80
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, sizdə vəziyyət necədir?

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Sağ olun, beləliklə, qanun layihəsi birinci oxunuşda qəbul olundu.

Hörmətli həmkarlar, bununla da bizim iclasımız başa çatdı. Mən hamıya təşəkkür edirəm.

Növbəti iclasımız ayın 12-də nəzərdə tutulur. Sağ olun.

EDİLMƏMİŞ ÇIXIŞLARIN MƏTNLƏRİ

5 iyun 2020-ci il

Sadiq Qurbanov. Hörmətli Sahibə xanım, hörmətli deputatlar! Birinci oxunuşun tələbinə uyğun olaraq, konseptual yanaşma çıxışlarda az olur. Cari məsələ ilə əlaqədar və hökumət üzvləri və Tahir müəllim çox gözəl təqdimat etdi, təşəkkürümü bildirirəm. Mənim proqnozlaşma ilə bağlı təkliflərim var.

Bəşər övladının bir neçə min illik tarixi onu göstərir ki, hər hansı formada maraqların toqquşması və konflikt mahiyyətindən asılı olmayaraq ölkələrin və millətlərin potensialının daha qabarıq şəkildə üzə çıxmasına şərait yaradır. Heç şübhəsiz ki, COVID-19 virusunun yaranması, dünyanın siyasi, iqtisadi, eləcə də sosial münasibətlərinə edəcəyi təsir irimiqyaslı qlobal müharibənin nəticəsi kimi də buraxaraq, uzun müddət ərzində yeni münasibətlər yəcaq, yeni imkanlar formalaşdıracaq. Sözsüz ki, bu imkanlardan faydalanmaq da zamanında çevik qərarların verilməsindən asılıdır. Pandemiyanın nəticələrindən biri də o olacaq ki, dünyanın ikinci iqtisadiyyatı olan Çinin builki göstəriciləri kəskin sürətdə aşağı enəcəkdir.

Düşünürəm ki, bu enişi müşayiət edən proseslərin arasında isə Azərbaycanın da faydalana biləcəyi amillər vardır. Belə ki, ABŞ-ın, Almaniyanın, Yaponiyanın nüfuzlu araşdırma institutlarının gəldiyi nəticə, habelə biznes sahiblərinin baxışları onu deməyə əsas verir ki, irimiqyaslı şirkətlərin Çini tərک etmələri ehtimalı yüksəkdir. Çində istehsalatları olan Almaniya şirkətləri “China+1” strategiyasını reallaşdırmağa çalışacaqlar. Bu strategiya Çindən asılılığı azaldaraq təchizat zəncirinin yalnız Çində deyil

“+1”, yəni digər ölkələrdə də yerləşdirilməsini nəzərdə tutur. 20 il bundan öncə Çindəki fəhlə qüvvəsi minimal həyatı tələbatlarının ödənilməsi hesabına işləməyə razılaşırdısa, bugün ixtisası olmayan ən ucuz fəhlə qüvvəsinin minimal əmək haqqı 180 ABŞ dollarıdır. Bu parametrlərinə görə də qonşu ölkələr Çinə artıq rəqabət yaradırlar.

Yaponiya hökuməti isə Çindən miqrasiya edib, istehsalatlarını Yaponiya ərazisində yenidən quracaq şirkətlərinə 240 milyard dollar məbləğində vəsait ayırmışdır. Bu məbləğin 200 milyardı birbaşa Yaponiyaya miqrasiya edəcək şirkətlərə, 40 milyard dollar isə Çini tərk edəcək yapon şirkətlərinə veriləcək. Qonşu Hindistanın şimal ştatlarında korporativ vergini 23,5 faizdən 17,5 faizədək endirmək qərarı qəbul olunmuşdur ki, Çindəki xarici şirkətlərin Hindistana yerləşmələri təşviq edilsin. Orta Asiya ölkələri (Qazaxıstan və Özbəkistan da) bu rəqabətdə iştirak etməyi planlaşdırırlar. Qonşularımız istehsalat və təchizat zəncirinin bəzi komponentlərinin öz ərazilərində yerləşdirilməsi haqqında fikirlər səsləndirirlər.

Təklif edirəm ki, hökumətimiz də mövcud vəziyyətdən yararlanınsın. Bunun üçün Azərbaycanda bütün potensial var. Belə ki:

- 1) Ölkəmiz nadir coğrafi yerləşməsi ilə seçilir.
- 2) Ərazisindən 4 saatlıq uçuş məsafəsində dünya istehlakçılarının və ölkələrinin 50 faizini ehtiva edir.
- 3) Ələt azad iqtisadi zonası, dəmir yolları ilə Orta Asiyadan Avropaya qədər daşıma və digər logistika potensialı var.
- 4) Xəzər akvatoriyasına sahib olan, ixtisaslı işçi qüvvəsi var.
- 5) Biznes mühitinə görə, biznesin təsis edilməsi üzrə qabaqcıl ölkələr qədər sürətli icazələr, qeydiyyatlar,

onlayn xidmətlər göstərmək imkanları var.

6) Ən əsası isə xalqını sevən, düşünən, onun yaxşı yaşamasına çalışan İlham Əliyev kimi Prezidentimiz var.

Düşünürəm ki, bu üstünlüklərdən istifadə edərək, mövcud qlobal biznes miqrasiyası prosesindən, onun yaratdığı imkanlardan, birbaşa xarici investisiyaların yatırılması perspektivindən, regional xaba çevrilməsi imkanından maksimum faydalanmağa çalışmalıyıq. Ən əsas məqam da ondan ibarətdir ki, qərarlar çevik, operativ və cəsarətli atılmalıdır, çünki biznes sürət tələb edir. Diqqətinizə görə sağ olun, təşəkkür edirəm.

Sual:

1. Dövlət büdcəsi gəlirlərinin proqnoz və icra göstəricilərinə nəzər yetirdikdə 4 mənbə üzrə – hüquqi şəxslərin mənfəət vergisi (95,3 faiz), aksiz vergisi (87,0 faiz), sair vergi daxilolmaları (54,7 faiz) və büdcə təşkilatlarının ödənişli xidmətlərindən daxilolmalar (92,4 faiz) kəsrlə icra olunması diqqəti cəlb edir. Büdcə gəlirlərinin kəsrlə icra olunması bu sahədə proqnozlaşdırmanın düzgün aparılmaması və ya yığım zamanı mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının işinin düzgün təşkil edilmədiyi səbəbindən baş verdiyi Hesablama Palatası tərəfindən təhlil edilmişdir və ayrı-ayrı tədiyyə növləri üzrə büdcənin kəsrlə icra olunmasının qarşısının alınması məqsədi ilə hansı təklifləriniz var?

2. Bildiyiniz kimi, bir çox dövlətlərdə (Avstraliya, İngiltərə və sair) ali audit qurumları tərəfindən dövlət büdcəsi layihəsinin tərtibi prosesində ilkin nəzarət həyata keçirilir. Azərbaycanda dövlət büdcəsinin layihəsinin hazırlanması zamanı vəsaitlərin səmərəli istifadə olunması, eyni zamanda, şəffaflığın artırılması məqsədi ilə dövlət büdcəsinin gəlirləri istiqaməti üzrə iri vergi ödəyiciləri və elə-

cə də dövlət büdcəsinin xərc istiqaməti üzrə müvafiq sahələrin proqnoz layihələri hazırlanarkən Hesablama Palatasının əvvəlcədən ilkin nəzarət imkanları mövcudurmu?

Təklif:

1. Dövlət büdcəsi layihəsi hazırlanarkən büdcə vəsaitlərinin gəlir və xərclərinin səmərəliliyi baxımından Hesablama Palatasının ilkin nəzarət mexanizminin yaradılması üçün təşəbbüs göstərilməsi.

2. Debitor borclarının ilbəil artımı müşahidə olunur. 2019-cu ilin sonuna debitor borcunun 2112,8 milyon manat təşkil etməsi bu sahədə ciddi düşünməyə əsas verir. Debitor borclarının azaldılması və yeni debitor borcunun yaranmasının qarşısının alınması məqsədi ilə müvafiq icra hakimiyyəti orqanları ilə debitor borclarının təhlilinin aparılması və bu istiqamətdə təkliflərin hazırlanması məqsədmüvafiq olardı.

3. Dövlət proqramları üzrə ayrılmış vəsaitlərin səmərəli, təyinatı üzrə və qənaətli istifadəsi baxımından, bu sahədə nəzarət tədbirlərinin sayının artırılması.

Rüfət Quliyev. Hörmətli Sədr, hörmətli həmkarlar və media nümayəndələri! Mən də məndən əvvəl çıxış etmiş həmkarlarımı dəstəkləyir və Azərbaycan Respublikasının 2019-cu il dövlət büdcəsinin icrası haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsini bəyənir və qəbul edilməsinin lehinə səs verəcəyəm. Çünki 2019-cu il Azərbaycan iqtisadiyyatının bütün sahələri üçün uğurlu olub, dövlət büdcəsinin məqsədyönlü icrası da bunun sübutudur. Bu, Lənkəran rayonunun təmsalında da özünü bariz şəkildə göstərir. 2019-cu ilin uğurlu nəticələri 2020-ci il üçün fundamental zəmin yaradıb.

Qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycan Respublikasının

möhtərəm Prezidenti cənab İlham Əliyevin əhaliyə dövlət tərəfindən sosial xidmətlərin göstərilməsinin səviyyəsinin yüksəldilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin (“ASAN Xidmət” və “ASAN Kommunal”) fəaliyyət dairəsinin genişləndirilməsi barədə göstərişlərinin icrası istiqamətində Lənkəran rayonunda “ASAN Xidmət” üçün bina kompleksinin inşasına başlanılıb. Bir il yarım davam edəcək bu tikintidə Lənkəran rayonundan olanlar işləyəcəklər. Bu da xeyli insanın işlə təmin olunmasına imkan verəcək. “ASAN Xidmət” fəaliyyətə başlayanda da orada bir çox yerli kadrlar işləyəcək və onun xidmətlərindən tək Lənkəran rayonunun əhalisi deyil, qonşu Astara və Lerik rayonlarının əhalisi də yararlanacaq. Hazırda tikinti işləri sürətlə aparılır və bu proses Lənkəran Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı cənab Taleh Qaraşovun ciddi nəzarətindədir. Bütün bunlara və cənub zonasına göstərilən diqqətə görə həmin rayonların əhalisi ölkə Prezidenti möhtərəm cənab İlham Əliyevə və çox hörmətli Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevaya öz dərin minnətdarlıqlarını bildirirlər.

Digər bir məsələni də qeyd etmək istəyirəm. Son iki ildə ölkədə ciddi vergi islahatları gedir və deyərdim ki, vergi sistemində köklü dönüş yaradılıb. Vergi sisteminə kompleks yanaşmanın nəticəsi kimi, axır vaxtlarda vergi xidməti daha çevik və operativ olub, pozuntu hallarına qarşı ardıcıl və məqsədyönlü mübarizə aparılır. Bütün bunlar da yekunda büdcəyə daha çox daxil olmaları təmin edib.

Ancaq deməliyəm ki, vergi sistemində hələ də bəzi neqativ hallar tamamilə aradan qaldırılmayıb. Belə xoşagəlməz vəziyyətlə Lənkəran rayonu sahibkarları da qar-

şılaşırlar. Konkret misal kimi, sahibkar banka pul qoyur ki, fəaliyyətini davam etdirmək üçün avadanlıq, mal və sair alsın. Ancaq 6 saylı Lənkəran ərazi Vergilər Baş İdarəsi tərəfindən yoxlama aparılır və bu pul birbaşa büdcəyə keçirilir. Belə hal bir neçə dəfə təkrar olunub. Mövcud qayda və tövsiyələrə əsasən belə hallarda vergi orqanı və sahibkar konsensusa gəlməlidirlər ki, sahibkarın fəaliyyətində durğunluq yaranmasın. Amma sözügedən idarədə bu prinsipə riayət olunmur. Buna görə də sahibkarlar dövlət başçısına, deputatlara və digər yüksək instansiyalara müraciət edir, fəaliyyətlərinin dayandırılması təhlükəsi ilə üzləşdiklərini bildirir və köməklik göstərilməsini xahiş edirlər. Ümidvaram ki, islahatçı nazir kimi tanınan hörmətli Mikayıl müəllim bu faktın araşdırılmasını nəzarətə götürüb, həmişə olduğu kimi, qanun çərçivəsində ədalətli qərar verəcək.

Ümumiyyətlə, çıxışımın əvvəlində də qeyd etdiyim kimi, Azərbaycan Respublikasının 2019-cu il dövlət büdcəsinin icrası haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsini bəyənir və qəbul edilməsinin lehinə səs verirəm. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm!